

Obsah 4/2024

Problémy, state

- 3 SCHUNOVÁ, R.:** Podpora rozvoja nadaných detí a mládeže v súčasnej spoločnosti

Z výskumu

- 9 ŠKOVIERA, A. – GREPLOVÁ, E. – HÁJKOVÁ, L.:** Hodnoty detí v bežných rodinách a v ústavnej starostlivosti
- 19 JANKOVÁ, M.:** Nadmerné používanie internetu žiakmi základných a stredných škôl
- 28 RUNA, T.:** Spokojnosť žiakov so zložkami výučby ľudských práv
- 43 PÉTIOVÁ, M.:** Vzťah žiakov základných a stredných škôl k osobám, ktoré sa odlišujú od majoritnej skupiny farbou pleti, národnosťou a sexuálnou orientáciou

Informácie

- 62 SELICKÁ, D. – MAKO, J.:** Práca s mládežou v obci Hrabušice

Recenzie

- 65 BABIAKOVÁ, K. – LIZÁK, J. – ZUMMEROVÁ, Z.:** Právne predpisy pre prácu s mládežou (J. Šolcová)

Contents 4/2024

Problems, treatises

- 3 **SCHUNOVÁ, R.:** Supporting the development of gifted children and youth in contemporary society

Research

- 9 **ŠKOVIERA, A. – GREPLOVÁ, E. – HÁJKOVÁ, L.:** Values of children in ordinary families and in institutional care
- 19 **JANKOVÁ, M.:** Excessive use of the Internet by primary and secondary school pupils
- 28 **RUNA, T.:** Pupil satisfaction with components of human rights education
- 43 **PÉTIOVÁ, M.:** Attitudes of primary and secondary school pupils towards persons who differ from the majority group in terms of skin colour, nationality and sexual orientation

Information

- 62 **SELICKÁ, D. – MAKO, J.:** Youth work in the municipality of Nálepkovo

Rewiews

- 65 **BABIAKOVÁ, K. – LIZÁK, J. – ZUMMEROVÁ, Z.:** Legal regulations for youth work (J. Šolcová)

Podpora rozvoja nadaných detí a mládeže v súčasnej spoločnosti

Romana SCHUNOVÁ^{*/}

Úvod

Problematika nadania a podpory rozvoja nadaných detí a mládeže je v súčasnej spoločnosti vysoko aktuálna. Zaoberajú sa ňou mnohé vedecké disciplíny, ako aj prax, pričom bez výsledkov pedagogicko-psychologických výskumov nie je možné účinne zavádzať opatrenia na podporu nadaných, ktoré by boli efektívne a kvalitné. Podpora zahŕňa komplexnú prácu s nadaným jedincom počnúc identifikáciou nadania až po poradenskú, terapeutickú, preventívnu a rehabilitačnú činnosť. Podpora nadaných je dôležitá nielen v rodinách, ale aj vo výchovno-vzdelávacom procese. Dôležité je vytvárať dostatočné a primerané vzdelávacie podmienky, ako aj pozitívnu školskú klímu pre optimálny rozvoj nadaných jedincov. Nadaní potrebujú vo vzdelávacom systéme špeciálny prístup, metódy, formy a obsah vzdelávania a vo všeobecnosti potrebujú podporu, aby mohli uskutočniť svoj prínos pre spoločnosť.

Nadanie, nadané deti a mládež

Nadanie je súbor daností a vlastností jedinca, ktoré mu umožňujú dosahovať vysoké výkony v niektorej z oblastí ľudskej činnosti. Za nadané deti/mládež sa považujú tí, ktorí v porovnaní s rovesníkmi podávajú alebo majú potenciál podávať vysoko nadpriemerné výkony v niektorej oblasti, prípadne vo viacerých oblastiach činnosti (Konceptia rozvoja nadaných detí a mládeže v SR, 2007). Nadanie sa chápe ako dar, ktorý umožňuje človeku presahovať

^{*/}PhDr. Mgr. Romana Schunová, PhD., Pedagogická fakulta UK Bratislava.

výkony väčšiny ostatných, a umožňuje vyniknúť, hoci to nadaného človeka nestojí veľa úsilia (Havigerová, 2012). Nadanie je výsledkom veľmi dynamického a interaktívneho procesu, prejavuje sa schopnosťami v kognitívnej oblasti, poznávaní, chápaní, myslení, akademickej úspešnosti, kreativite. U nadaných sa zistila mimoriadna elektrická a biochemická aktivita mozgu a potvrdila sa obrovská schopnosť spracovania informácií (Laznibatová, 2012). Za intelektovo nadané deti a mládež sa považujú jedinci s akcelerovaným kognitívnym vývinom, ktorí pri adekvátnej motivácii, tvorivosti a stimulácii z prostredia dosahujú výnimočné výkony (Lukáč, 2020). Existuje množstvo definícií nadania a nadaného jedinca, jednotlivé definície však kladú dôraz na tieto charakteristiky:

potenciál pre vysoko nadpriemerný výkon, vynikajúci výkon v niektorej oblasti v porovnaní s rovesníkmi, výnimočné schopnosti, tvorivosť, motivácia, predčasný kognitívny vývin, asynchrónny vývin, potreba špecifického prístupu vo vzdelávaní.

Jedinečnosť nadaných detí a mládeže ich činí zraniteľnými a vyžaduje modifikácie v prístupe rodičov, vo vzdelávaní a poradenstve s cieľom optimálneho rozvíjania osobnosti nadaného jedinca (centrum nadania). Nadanie nie je nemenné, primeranou edukáciou sa dá jeho rozvoj podporiť (Lukáč, 2020). Nadanie sa prejavuje v rôznych oblastiach, hovoríme o druhoch nadania, ktoré vychádzajú zo štruktúry nadania, t. j., ktoré schopnosti a záujmy u nadaného jedinca prevládajú. Dočkal a Duchovičová (2017) uvádzajú tieto druhy nadania: *pohybové, umelecké, rozumové (intelektové, akademické nadanie), praktické, tvorivé a všeobecné nadanie*. Títo autori uvádzajú aj nasledovné zložky nadania:

- ▶ *inštrumentálna (telesné vlastnosti, schopnosti, zručnosti, spôsobilosti, vedomosti),*
- ▶ *aktivačná zložka (aktívnosť a motivácia k výkonu, vôľové charakteristiky, zameranie osobnosti),*
- ▶ *ľudské ja (integrácia osobnosti a identita v čase, sebauvedomenie, sebahodnotenie, sebavedomie, snaha po sebarealizácii).*

Intelektové nadanie je nadanie s vysoko nadpriemerne rozvinutými poznávacími schopnosťami, s potenciálom pre vysoké výkony v jednej alebo viacerých intelektových oblastiach, pričom kognitívny vývin je akcelerovaný, avšak iné zložky ako sociálny a emocionálny vývin sa nemusia vyvíjať rovnomerne. Pri intelektovom nadaní je to oblasť nadania, ktorá súvisí so spracovávaním, produkciou a vytváraním informácií prostredníctvom vyšších úrovní myslenia, avšak podstatou intelektového nadania nie je len pochopenie informácií, ale aj nachádzanie nových súvislostí, vytváranie nových vzťahov a zákonitostí. K ďalším charakteristikám intelektovo nadaných detí a mládeže patria:

čulost; vysoká hladina aktivity až hyperaktivita; schopnosť dlhodobej koncentrácie pozornosti pre oblasť, ktorá ich zaujíma; zrýchlený rečový vývin, bohatá slovná zásoba, vynikajúca pamäť, záujem o intelektuálne činnosti, učenie, radosť z nových informácií, vysoká vnútorná motivácia, zvedavosť, snaha objavovať, riešiť, zisťovať, rýchle chápanie a učenie, živá predstavivosť, záujem o písmená, čísla v útlom veku, osvojenie čítania, písania, počítania v predškolskom veku, intenzívny záujem pre niektorú oblasť, výnimočné argumentačné schopnosti, rozvinuté kritické myslenie, zmysel pre zachytenie detailov v komunikácii, problematický postoj k autoritám, perfekcionizmus.

Intelektovo nadaný jedinec je nositeľom nielen nadpriemerných intelektových schopností, ale aj osobnostných vlastností, ako je *vytrvalosť, zvedavosť, zanietenie, angažovanosť* (centrum nadania). V emocionálnej oblasti sa môže u nadaných detí a mládeže objaviť *hypersenzitivita, impulzivita*, v sociálnej oblasti *potreba voľnosti, aktivity, neakceptovanie autority* a pod. Umelecké nadanie sa prejavuje v umeleckých oblastiach, vo výtvarnej, hudobnej, tanečnej, literárno-dramatickej oblasti a pod. Športové nadanie zas pri individuálnych a kolektívnych športoch, kde nadaní podávajú vysoko nadpriemerné výkony. Praktické nadanie sa prejavuje manuálnou zručnosťou (napr. kuchárske, elektrotechnické), príp. v sociálnych spôsobilostiach (napr. pri činnostiach pomáhajúcich profesií). K ďalším druhom nadania môžeme zaradiť napr. tvorivé nadanie, vodcovské kvality a pod. (Konceptcia rozvoja nadaných detí a mládeže v SR, 2007). Podstatné je rozvíjať všetky stránky nadaného jedinca, jednostranná podpora zameraná hlavne na kognitívnu stránku, ktorá prevláda v mnohých modeloch nadania, v nedostatočnej miere rozvíja sociálny a emocionálny rozmer nadaného dieťaťa (Dočkal, Duchovičová, 2017).

Podpora rozvíjania nadania vo výchovno-vzdelávacom procese

Rozvoj nadania je nutné podporiť nielen v rodinách, kde nadaní jedinci vyrastajú, ale taktiež v školskom systéme a výchovno-vzdelávacom procese, pričom je dôležité systematické a dlhodobé pôsobenie, aby sa mohlo nadanie optimálne rozvíjať a bolo adekvátne podporené.

Východiskom pre podporu nadaných vo výchovno-vzdelávacom procese na legislatívnej úrovni je zákon č. 245/2008 Zb. o sústave škôl a školských zariadení (školský zákon), ktorý bol novelizovaný v roku 2023 (zákon č. 182/2023). Zákon hovorí o vytváraní podmienok na rozvíjanie nadania a talentu žiakov. Podrobnejšie informácie o výchove a vzdelávaní intelektovo nadaných žiakov upravuje vyhláška č. 307/2008.

Na inštitucionálnej úrovni podporujú nadané deti a mládež športové školy, konzervatóriá, školy a triedy pre žiakov s intelektovým nadaním, základné

umelecké školy, poradenské zariadenia, ktoré poskytujú napr. kariérne poradenstvo, diagnostiku intelektového nadania a ďalšie služby. Podporou nadaných sa zaoberá Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie vypracovávaním stratégií, štandardov, podporných materiálov, metodík pre pedagógov, školských psychológov, školských špeciálnych pedagógov, pracovníkov poradenských centier a pod. Na Slovensku sa vzdelávanie intelektovo nadaných uskutočňuje tak v školách pre intelektovo nadané deti, ako aj v bežných školách v triedach vytvorených pre intelektovo nadané deti, príp. v bežných triedach formou inklúzie. Školy, ktoré poskytujú výchovu a vzdelávanie intelektovo nadaných detí a mládeže v Bratislave sú – Škola pre mimoriadne nadané deti a gymnázium, Cenada, Intelekt a pohyb a „Škola príležitostí“. Triedy pre nadané deti sú takisto v školách mimo Bratislavy, napríklad v Nitre, Košiciach, Prešove, ale aj v ďalších mestách.

Dôležitou témou v súvislosti s rozvojom nadaných detí a mládeže je vzdelávanie odborníkov, pedagógov, vychovávateľov, psychológov, poradcov, mentorov, zamestnancov centier poradenstva a prevencie a ďalších odborníkov. Súčasťou študijných programov na vysokých školách na príslušných fakultách by mala byť „pedagogika intelektovo nadaných“ v rámci odboru Špeciálna pedagogika, predmet *psychológia nadania* v rámci študijného odboru Psychológia. Dôležité je organizovať školenia a semináre pre aktuálne v praxi pôsobiacich pedagógov zamerané na prístup k nadaným deťom a mládeži v školách, aby bol nadaným poskytnutý kvalitný odborný servis (Lukáč, 2020).

Vo výchovno-vzdelávacom procese v oblasti nadania sú dôležité tri úrovne činnosti, *záujmová, výkonnostná a vrcholová úroveň*.

1. *Záujmová úroveň*

sa týka zapájania detí a mládeže do rôznych záujmových činností, s čím súvisí aj motivácia jedincov a ich záujmové preferencie, v ktorých sa môžu čo najlepšie realizovať. Nadané deti a mládež sa často vyznačujú širokou škálou záujmov a rozsiahlymi vedomosťami v určitej oblasti.

2. *Výkonnostná úroveň*

hovorí o podávaní nadpriemerných výkonov v určitých oblastiach, pričom sú podmienené vonkajšími okolnosťami, napr. súťažami. Vyberané nadané deti a mládež sú systematicky pripravované na zvyšovanie výkonnosti, napr. v školách s rozšíreným vyučovaním niektorých predmetov.

3. *Vrcholová úroveň*

tu podávajú nadané deti a mládež vysoko nadpriemerné výkony, dôraz sa kladie na individuálnu prácu s nadaným prostredníctvom mentorov, ktorí pomáhajú pri optimálnom rozvoji nadania, napr. príprava na pôsobenie vo vedeckom výskume (Konceptia rozvoja nadaných detí a mládeže v SR, 2007).

Nadané deti a mládež vo výchovno-vzdelávacom procese potrebujú individualizovaný prístup, ktorý vyžaduje samostatnosť, tvorivosť, spoluprácu, komunikáciu, kritické myslenie, efektívnu orientáciu v informáciách a zručnosti v spracovaní a transformácii informácií a pod., pretože ich vývin sa odlišuje od vývinu bežnej populácie. Dôležité je vytvoriť priestor pre vytváranie flexibilných individuálnych vzdelávacích plánov pre nadaných v priebehu celého obdobia vzdelávania s dôrazom na podporu pozitívnych stránok, v ktorých by mohol byť nadaný jedinec v budúcnosti úspešný a takisto s prihliadnutím na potreby nadaných vzhľadom na to, že v školskom prostredí je každý žiak individualita. Veľký význam má komplexná práca s nadanými jedincami.

Okrem vzdelávania v školskom prostredí je vhodné poskytnúť nadaným aj mimoškolské vzdelávanie vo forme širokej palety záujmových krúžkov a aktivít, ktoré by prispeli k rozvoju nadania.

Pre intelektovo nadaných sú vhodné nástroje rozvíjania ako skorší vstup do školy, preskočenie ročníka, absolvovanie dvoch ročníkov naraz, absolvovanie predmetu vo vyššom ročníku, voľnosť vo výbere predmetov, orientácia na získavanie kompetencií. Vzdelávanie nadaných je upravené v obsahu, metódach, formách a hodnotení.

Dôležité je venovať sa aj vytváraniu vhodného prostredia pre nadaných, zriaďovať špeciálne vybavené učebné miestnosti, zabezpečiť menší počet žiakov v triedach, vytvárať také prostredie, aby sa žiaci cítili príjemne a bezpečne, vytvárať pozitívnu školskú klímu, poskytovať zároveň dostatočne podnetné prostredie pre rozvoj nadania, striedať aktivity, rôzne formy hodnotenia. Dôležitá je aj podpora mentorských programov, vytváranie podporných programov, ale predovšetkým včasná diagnostika. Stratégie, ktoré by mohli byť účinné pre vzdelávanie nadaných sú napr. vytvorenie heterogénnych skupín nadaných detí v školách, ktoré by sa pravidelne stretávali, prispievanie do školského časopisu, obohacovanie učiva, zapojenie do súťaží, olympiád, rôznych projektov, do vedeckých výskumov, doučovanie slabších žiakov, akcelerácia učiva, individuálne vzdelávacie plány, zadávanie špecifických úloh, diferenciacia žiakov v niektorých predmetoch (Konceptia rozvoja nadaných detí a mládeže v SR, 2007, Lukáč, 2020). Fořtíková a kol. (2010) uvádzajú tieto zásady práce s nadanými žiakmi: *umožniť žiakom pracovať rýchlejším tempom, zabezpečiť náročnejšiu výučbu, menej precvičovať, zadávať abstraktné úlohy, klásť dôraz na zážitkové učenie a pod.*

Pri podpore nadaných je kľúčové kvalitné nastavenie vzdelávacích programov, ako aj kvalita vzťahov jedinca s rodičmi, súrodencami, pozitívna klíma v rodine, v škole, pričom vzťahy by mali byť stabilné a zaručujúce pocit istoty a bezpečia.

Resumé

Príspevok približuje koncept nadania, charakterizuje nadané deti a mládež, ich typické prejavy a potreby v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu, možnosti podpory rozvoja nadania. Nadané deti a mládež potrebujú špecifickú starostlivosť a pomoc zo strany školy i rodiny, ktorá poskytuje istotu, bezpečie a zázemie. Dôležité je, aby sa na podpore nadaných detí a mládeže podieľala celá spoločnosť.

Summary

The paper introduces the concept of giftedness, characterizes gifted children and youth, their typical manifestations and needs within the educational process, and the possibilities of supporting the development of giftedness. Gifted children and youth need specific care and support from the school and family, which provides security, safety and background. It is important that the whole of society is involved in supporting gifted children and young people.

Literatúra

Charakteristiky nadaných. Dostupné na internete: <https://www.centrumnadiania.sk>.

DOČKAL, V. – DUCHOVIČOVÁ, J.: *Talent v škole.* Bratislava: Raabe, 182 s. ISBN 978-80-81402678

FOŘTÍKOVÁ, J. – JEŘÁBKOVÁ, I. – JEŠETICKÁ, J. – MICHALOVÁ, Z. – PEJŠMAN, J. – ŠEDÁ, S. – VEDRÁLOVÁ, A. – VLKOVÁ, L. – TŮMOVÁ, J.: *Tvoříme individuální vzdělávací plán mimořádně nadaného žáka (metodická příručka).* Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. ISBN 978-80-87000-28-1

HAVIGEROVÁ, J. M.: *Pět pohledů na nadání.* Praha: Grada Publishing, 2011, 144 s. ISBN 978-80-24738574

Koncepcia rozvoja nadaných detí a mládeže v SR. Bratislava, 2007.

LAZNIBATOVÁ, J.: *Nadaný žiak na základnej, strednej a vysokej škole.* Bratislava: IRIS, 2021, 543 s., ISBN 978-80-89256-87-7

LUKÁČ, Ľ.: *Model práce s intelektovo nadaným žiakom mladšieho školského veku.* Bratislava: Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie, 2020, 39 s.

Vyhláška č. 307/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní žiakov s intelektovým nadaním

Zákon č. 245/2008 Zb. o sústave škôl a školských zariadení

Zákon č. 182/2023 Zb. o sústave škôl a školských zariadení

Hodnoty detí v bežných rodinách a v ústavnej starostlivosti

Albín ŠKOVIERA – Eliška GREPLOVÁ –
Lucie HÁJKOVÁ^{*/}

Úvod

Hodnota je pojem mnohoznačný. Celkom inak ho vnímame v spoločenskovedných disciplínach, inak v ekonómii, či v matematike (v nej poznáme dokonca absolútnu hodnotu). Slovník súčasného slovenského jazyka 2 (2011) ponúka až šesť obsahovo odlišných významov tohto pojmu. Hodnota, aj napriek tomu, že vyjadruje naše „*subjektívne ja*“, ktoré nejako spracúva vonkajšie spoločenské zmeny, je pojem dôležitý, pretože:

- ▶ priamo súvisí s tým, čo preferujeme a čo odmietame,
- ▶ ako sa v živote správame,
- ▶ aký je náš sebaobraz a identita,
- ▶ aký dávame svojmu životu zmysel.

Sociológia vníma hodnoty ako idey, ktoré sa „*týkajú toho, čo je žiaduce a správne, minimálne pre väčšinovú spoločnosť*“ (Jandourek, 2012, s. 439). K takémuto chápaniu má blízko aj pedagogika. „*Tradičná*“ ju vníma v rovine toho, čo je dobré a zlé viac rigorózne, „*súčasná*“ je v chápaní dobra a zla oveľa otvorenejšia, až eticky flexibilná. Psychológia vníma hodnoty ako „*vlastnosť, ktorú človek prisudzuje určitému objektu, situácii, udalosti alebo činnosti v spojitosti s uspokojovaním svojich potrieb a záujmov*“ (Hartl, 2004, s. 82).

^{*/} Albín Škoviera – Eliška Greplová – Lucie Hájková, Univerzita Pardubice

Filozofia pozerá na hodnotu ako na to „čo svetu, veciam, udalostiam a ľudským jedincom dáva zmysel, má platnosť pre človeka a poskytuje mu mierku pre jeho konanie“ (Olšovský, 2011, s. 462). Podľa Urbana (2008, s. 136) hodnoty v spoločenskovednom kontexte vyjadrujú tri druhy skutočností:

1. žiaduce (to, čo má byť, čo je dobré),
2. nežiaduce (to, čo byť nemá, čo je zlé),
3. chcené (to, čo si želim, a to aj preto, že dané nemám, v mojom okolí sa toho nedostáva, a preto sa „to“ stáva predmetom mojej túžby).

Naše hodnoty fungujú v hierarchii a vo vzájomných vzťahoch. Nakonečný (1995, s. 123) charakterizuje systém hodnôt ako *súbor „rôznych materiálnych, sociálnych a duchovných statkov od najvyšších až k najnižším, od nevyhnutných až k tým, čo nevyhnutné nie sú“*. Tento systém hodnôt je však závislý od ďalších skúseností individua a môže sa, a to aj dramaticky, meniť (napr. po vážnom ochorení sa najvyššou hodnotou, t. j. najväčším žiaducim dobrom, môže stať zdravie).

Hodnoty ako teoretický koncept

Existuje celý rad teoretických konceptov, ktoré sa snažia vysvetliť, čo je v systéme hodnôt podstatné (napr. aké úlohy plní v našom živote) a aké faktory sa na jeho vytváraní môžu podieľať. Prezентujeme dva, ktoré sú vzhľadom k cieľovej skupine detí z nášho pohľadu podnetné – prístup A. H. Maslowa a kategorizáciu P. Saka.

Maslow (Cakirpaloglu, 2009) v súvislosti s hodnotami prišiel s učením o metamotívoch, tzv. B-hodnotách, spojených s naším bytím a rastom. Sú dôležité pre seberealizáciu a rozvoj osobnosti. Medzi B-hodnoty zaraďuje napríklad pravdu, dokonalosť, poriadok a ďalšie (*tabuľka 1*). Ku každej B-hodnote priraduje antihodnotu, ktorá určuje podstatu špecifickej metapatológie osobnosti (*tabuľka 1*). Metapatológiou označuje „*psychosociálne zlyhanie jedincov v ekonomicky vyspelých krajinách*“ (Maslow in Cakirpaloglu, 2009, s. 211).

Tabuľka 1 B-hodnoty, patogénne hodnoty protikladov a príslušných metapatologických javov podľa A. H. Maslowa

B-hodnoty	Patogénna deprivácia	Špecifická metapatológia
Pravda	Nečestnosť	Nedôvera Cynizmus
Dobrota	Zlo	Úplné sebecko Nenávisť
Krása	Ošklivosť	Vulgárnosť Pochmúrnosť
Celistvosť	Chaos Strata spojitosti	Dezintegrácia Náladovosť
Živosť	Otupenosť	Pocit vlastnej robotizácie
Jedinečnosť	Jednotvárnosť	Anonymita Úbytok self
Dokonalosť	Nedokonalosť	Skľúčenosť
Dokončenie	Neúplnosť	Beznádej Perseverácia
Spravodlivosť	Nespravodlivosť	Neistota Nedôvera v právo
Jednoduchosť	Mätúca zložitnosť	Prehnaná komplexnosť
Bohatosť	Obmedzenie Chudoba	Depresie Stiesnenosť
Nenútenosť	Namáhavosť	Vyčerpanosť Neobratosť
Hravosť	Nedostatok zmyslu pre humor	Absencia radosti Paranoja
Sebestačnosť	Nepredvídateľnosť	Závislosť na iných
Zmysluplnosť	Nedostatok zmyslu	Strata životného zmyslu

Zdroj: Greplová, 2024 (podľa Cakirpaloglu, 2009)

Petr Sak (2000, s. 78 – 80) špecifikoval sedem kategórií hodnôt, ku každej z nich priraduje konkrétne hodnoty, ktoré ju charakterizujú.

▶ **Egoisticko-materialistické**

Nositelia týchto hodnôt sa chcú presadiť, ale nie sú ochotní prispieť k blahu ostatných. Hodnotami sú majetok, plat, príjmy, spoločenská prestíž, súkromné podnikanie, úspešnosť v zamestnaní.

▶ **Pracovno-rozvojové**

Nositelia tejto orientácie sú tvoriví, aktívne pristupujú k životu a zameriavajú sa na sebarozvoj. Hodnotami sú vzdelanie, rozvoj vlastnej osobnosti, zaujímavá práca, úspešnosť v zamestnaní.

▶ **Reprodukčné**

Nositelia sa zaoberajú predovšetkým zachovaním druhu cez biologickú reprodukciu. Hodnotami sú životný partner, rodina a deti, láska.

▶ **Globálne**

Táto orientácia vyjadruje záujmy celého ľudstva. Pre jedincov je najdôležitejšie zdravie, mier a životné prostredie.

▶ **Hedonistické**

Pre nositeľov sú dôležité medziľudské vzťahy, ale nie také, ktoré by ho zväzovali (rodiny, deti a pod.). Hodnotami sú koníčky a záujmy, priateľstvo, láska.

▶ **Liberálne**

Najdôležitejšou hodnotou je pre jedincov sloboda v politickom, aj v ekonomickom živote. Hodnotami sú sloboda, demokracia, súkromné podnikanie.

▶ **Sociálne**

Pre nositeľov je táto orientácia veľmi dôležitá, pretože smeruje k prekračovaniu vlastných hraníc a podporuje interakcie a vzťahy s druhými. Tieto hodnoty sú dôležité predovšetkým pre jedincov vo veku 15 – 19 rokov, keď hľadajú svoju identitu skrze druhých. Hodnotami sú verejnoprospešná práca, politická angažovanosť, spoločenská prestíž, byť užitočný druhým.

Je zaujímavé, že hodnota Boha (náboženskej viery, spirituality, vyššieho princípu), aj keď ju v svojej knihe neopomenul, nemá ani špecifickú kategóriu, ani nie je zaradená do existujúcich kategórií.

Deti v ústavnej starostlivosti

Sú deti v ústavnej starostlivosti rovnaké, alebo iné ako deti v „*bežných rodinách*“? Takto postavená otázka predpokladá jednoznačnú až schematickú odpoveď. Namiesto je skôr sa pýtať, čím sú deti v ústavnej starostlivosti oveľa ohrozenejšie, v čom sú tieto deti iné a (asi) prečo, a v čom sú si viac (alebo menej) podobné s deťmi z „*bežných rodín*“.

Mnohí autori vnímajú ako problematickú predovšetkým ranú dojčenskú starostlivosť o deti v inštitúciách. Johnson (2006) dáva do popredia poruchy pripútania a vývinových oneskorení v sociálnej, behaviorálnej a kognitívnej oblasti. Upozorňuje na zvýšený výskyt oneskorenia fyzického rastu, neurálnej atrofie a vývinu mozgu. Longitudinálny výskum (Langmeier, Matějček, 2011) potvrdil komplex problémov, ktorí autori pomenovali už v roku 1963 – *psychická deprivácia v detstve*.

Tieto deti prichádzajú do inštitúcie často so znevýhodnením na biologickej, psychologickej i sociálnej úrovni. Od genetického vkladu rodičov cez prostredie, v ktorom vyrastali (životná úroveň, kvalita a množstvo podnetov), až po správanie matky počas gravidity, ktoré nie je v súlade s potrebami nenarodeného dieťaťa (hygiena, stravovacie návyky, fajčenie a pitie alkoholu a pod.).

Sú iné, ale aj vďaka svojim iným životným skúsenostiam. Ide najmä o mnohé traumy v detstve, o vyňatie z biologickej rodiny a ich umiestenie mimo ňu, problém budovania vlastnej identity a spolupatričnosti. Je to mnoho nezodpovedaných otvorených životne dôležitých otázok, ktoré si dieťa, na rozdiel od detí v bežných rodinách, kladie a rieši (Škoviera, 2007).

Výskumný problém a metodológia

Cieľom výskumu bolo zmapovanie a porovnanie hodnôt detí žijúcich v bežných rodinách¹ a detí v detskom domove², s dôrazom na identifikáciu rozdielov v ich hodnotových preferenciách. Pozornosť bola venovaná predovšetkým analýze rozdielov v materiálnych hodnotách, pocitu bezpečia, pomoci druhým, významu priateľstva a hodnote rodiny. Výskumný problém sme v súlade s Gavorom (2010) vymedzili základnou výskumnou otázkou:

■ **„Existujú rozdiely v hodnotovej orientácii medzi deťmi, ktoré žijú v bežných rodinách a deťmi v detských domovoch?“**

Na ňu nadväzovali ďalšie výskumné otázky:

■ *Vnímajú tieto deti inak hodnotu bezpečia?
Sú medzi týmito skupinami rozdiely v preferencii materiálnych a duchovných hodnôt?
Existuje rozdiel vo vnímaní hodnoty ochota pomáhať iným?
Vnímajú rovnako hodnotu priateľstva?
Sú rozdiely v tom, ako vnímajú hodnotu rodiny?*

Výskumným nástrojom bol štandardizovaný dotazník z práce Saka (2000)³, ktorý bol upravený pre vekovú kategóriu 12 – 15-ročných respondentov (cieľová skupina). Jeho úpravy boli spojené s predvýskumom.

Výskum sa uskutočnil v čase od 7. februára 2024 do 1. marca 2024. Celkovo bolo kontaktovaných 62 detských domovov a 20 základných škôl zo siedmich českých krajov. Odpovedalo 11 detských domovov a 4 základné školy. Konečnú výskumnú vzorku tvorilo 197 respondentov, 86 respondentov z detských domovov a 111 respondentov z bežných rodín.

¹ Vo výskumnej vzorke ide o rodinu, ktorá je heterosexuálna – úplná, neúplná alebo doplnená, aspoň s jedným dieťaťom.

² Výskum sa v čase od 7. 2. do 1. 3. 2024 realizoval v Česku, kde, na rozdiel od Slovenska, detské domovy de iure stále existujú. Na Slovensku sú od roku 2019 „skryté“ pod názvom centrum pre deti a rodinu (CDR).

³ Dvadsať deväť položiek v dotazníku umožňovalo odpovedať na otázku „Ako je pre teba dôležité...?“ v rozsahu päťbodovej škály (-2 až +2, vrátane 0). Kompletný dotazník je k dispozícii u autorov.

Tabuľka 2 Pohlavie detí a vek

	DD	Vek				Rodiny	Vek			
		12	13	14	15		12	13	14	15
Chlapci	44	24	13	21	28	58	29	39	33	28
Dievčatá	42					53				
Celkove					86					111

DD – detský domov

Rodiny – bežné rodiny

Zdroj: Greplová, 2024 – upravené

Výskumné zistenia

Postupovali sme v dvoch krokoch. V prvom sme robili komparáciu preferencií hodnôt podľa poradia, v druhej sme v programe R-STUDIO štatisticky testovali šesť hypotéz. Pre každú z hypotéz bol stanovený základný súbor, výberový súbor a štatistický znak. Pri každej bol testovaný rozptyl a stredná hodnota. Ak vyšla p-hodnota menšia ako 0,05, potom bola zamietnutá nulová hypotéza a prijatá hypotéza alternatívna. Ak vyšla p-hodnota väčšia ako 0,05, potom bola zamietnutá H_1 a prijatá H_0 . V prípade, že pri testovaní rozptylov pomocou F-testu bola zistená zhodnosť rozptylov, bol ďalej použitý bežný Studentov dvojitý t-test pre zistenie stredných hodnôt a následné prijatie, či zamietnutie jednotlivých hypotéz. Ak bola zaznamenaná nezhodnosť rozptylov, bol ďalej použitý Welchov t-test. Hypotézy boli zamerané na štyri oblasti:

- ▶ rodina,
- ▶ priatelia,
- ▶ pomoc druhým a
- ▶ bezpečie.

Pri komparácii, okrem kvalitatívnej analýzy, sme použili aj Pearsonov korelačný test. Ten na jednej strane ukázal vysokú hodnotovú mieru zhody medzi oboma skupinami detí (0,899507), na druhej strane ponúkol aj isté varovné signály a rad otázok (pozri *tabuľku 3*).

Obe skupiny detí dávajú dôležitosť vzdelávania na posledné miesto. Menej to, vzhľadom na prostredie, z ktorého prichádzajú, prekvapuje u detí z detských domovov, ale prečo aj deti z bežných rodín? Prečo je rozdiel v hodnote *pomáhať druhým* až 9 miest v „neprospech“ detí z bežných rodín? Položky *byť bohatý a zarábať veľa peňazí* akoby nesúviseli s výškou vzdelania (najmä pri DD). Očividne „nedocenená“ je položka *byť milovaný*. Prekvapivé môže byť i to, že deti, ktoré nezažívali spravidla funkčnú rodinu, hodnotu *partnera/partnerky* dávajú vyššie, ako tí, čo žijú v rodinách. Môže to súvisieť i s vyšším „tabuľkovým postavením“ hodnoty *nebyť sám*. V oboch skupinách je síce na prvom mieste hodnota *mať rodinu*, ale ako keby to súviselo skôr so súčasným životom a ich rodičmi, ako s pohľadom do budúcnosti, so založením vlastnej rodiny.

Tabuľka 3 Komparácia na základe poradia hodnôt

Hodnoty	Poradie		
	DD	Rodiny	Rozdiel
Byť bohatý	19	18	1
Mať rodinu	1	1	0
Mať veľa online priateľov a sledujúcich na soc. sieťach	26	27	1
Zarábať veľa peňazí	11	19	8
Byť niekým milovaný	12	12	0
Mať jedného pravého kamaráta/kamarátku	3	6	3
Budovať pevné vzťahy v rodine	13	9	4
Nájsť si partnera/partnerku	17	22	5
Mať istotu v rodine	6	7	1
Vzdelávať sa	29	29	0
Mať nastavené pravidlá v rodine	21	20	1
Byť úspešný na sociálnych sieťach	27	28	1
Čítať knihy	28	26	2
Žiť v spokojnej rodine	5	2	3
Patriť do party	24	24	0
Pomáhať druhým	14	23	9
Zdieľať spoločné zážitky s rodinou	15	10	5
Rešpektovať názory ostatných	20	16	4
Tráviť čas na sociálnych sieťach	25	25	0
Aby sa členovia rodiny vzájomne podporovali	8	5	3
Mať kamaráta, ktorý mi v prípade potreby pomôže	2	3	1
Mať v rodine stanovené hranice/pravidlá	16	13	3
Mať veľa reálnych priateľov	4	4	0
Aby sa v rodine riešili konflikty a problémy	22	14	8
Nebyť sám	7	15	8
O niekoho sa starať	18	17	1
Vypočuť kamaráta/kamarátku, keď má problémy	9	8	1
Spoločne vytvárať v rodine zvyky a tradície	23	21	2
Pomáhať slabším	10	11	1
		0,899507	

Zdroj: autori, 2024

Pozrime sa teraz detailnejšie na jednotlivé hypotézy.

H1 Existuje rozdiel v chápaní hodnoty bezpečia u detí žijúcich v detskom domove a detí žijúcich v rodinách?

V tejto hypotéze boli stanovené dva základné súbory, deti z detských domovov a deti z bežných rodín. Štatistickým znakom je vnímanie hodnoty bezpečia. V F-teste o rozptyloch bola vypočítaná p-hodnota 0,04647, teda zamietnutá bola nulová hypotéza a prijatá hypotéza alternatívna. Rozptyly vnímania hodnôt bezpečia sa u detí nerovnajú. Následne bol vykonaný Welchov t-test o stredných hodnotách normálneho rozdelenia, kde p-hodnota bola 0,001246, čo znamená zamietnutie nulovej hypotézy. **Hodnotu bezpečia deti z detských domovov teda vnímajú odlišne ako deti z bežných rodín.** Deti

z bežných rodín častejšie spájajú hodnotu bezpečia s matkou, kamarátmi a tiež súrodencami, zatiaľ čo deti z detských domovov ho spájajú s matkou, vychovávateľmi a kamarátmi.

H2 a H3 sa zameriavali na zisťovanie hodnotovej preferencie detí z DD a detí z rodín v dvoch oblastiach – materiálnej a duchovnej.

H2 Deti z detského domova budú prikladať väčšiu dôležitosť materiálnym hodnotám než hodnotám duchovným.

Základným súborom boli deti z detského domova. Štatistickým znakom bolo vnímanie duchovných a materiálnych hodnôt. Hypotéza bola testovaná pomocou testov o rozptyloch o stredných hodnotách. Získaná p-hodnota F-testu o rozptyloch bola 0,03877, čo viedlo k zamietnutiu nulovej hypotézy a prijatiu alternatívnej hypotézy. Dvojvýberovým Welchovým t-testom pri nerovnosti rozptylov o stredných hodnotách sme zistili p-hodnotu 0,02459, čo znamená zamietnutie nulovej hypotézy. Z výsledkov vyplýva, že **deti z detského domova preferujú materiálne hodnoty viac ako hodnoty duchovné**. Výsledok je možné interpretovať napr. ako reakciu na nedostatok emocionálnej stability, keď materiálne veci slúžia ako náhrada za absenciu emocionálneho uspokojenia, ale môžu súvisieť aj s nízkym materiálnym zabezpečením v pôvodnej rodine.

H3 Deti z bežných rodín budú prikladať väčšiu dôležitosť duchovným hodnotám ako hodnotám materiálnym.

Základný súbor tvorili deti z bežných rodín. Štatistickým znakom bolo vnímanie duchovných a materiálnych hodnôt. F-test o rozptyloch zistil p-hodnotu 0,0142. Welchov dvojvýberový t-test s nerovnosťou rozptylov ukázal p-hodnotu 0,03292. Znamenalo to zamietnutie nulovej hypotézy a prijatie hypotézy alternatívnej. Z výsledkov vyplýva, že **deti žijúce v bežných rodinách prikladajú väčší význam hodnotám duchovným ako materiálnym**. Jednou z interpretácií môže byť, že štandardné materiálne zabezpečenie „ponúka“ väčší priestor pre duchovné hodnoty, ako nízke materiálne zabezpečenie, spojené so zabezpečovaním základných potrieb.

H4 Chápanie hodnoty pomoci druhým je u detí žijúcich v detskom domove a detí v bežných rodinách rozdielne.

Naše skúmanie nepotvrdilo signifikantné rozdiely medzi týmito dvoma skupinami.

H5 Hodnota priateľstva je deťmi z bežných rodín a deťmi z detských domovov vnímaná odlišne.

Táto hodnota má pre obe skupiny detí podobnú dôležitosť, neexistuje tu signifikantný rozdiel. Zaujímavosťou však je vyšší dôraz respondentov z detských domovov na množstvo online priateľov a sledujúcich.

H6 Hodnota rodiny má odlišný význam pre deti žijúce v bežných rodinách a pre deti z detských domovov.

Pri použití štandardných štatistických postupov nášho výskumu sa nepotvrdil signifikantný rozdiel medzi oboma skupinami. Je zaujímavé, že pri porovnávaní oboch skupín respondentov deti z detských domovov rodinu **menej často hodnotili ako nedôležitú.**

Záver

Komparácia preferencie i overovanie hypotéz nám poskytli nielen obraz hodnotových rozdielov a zhôd „inštitucionálnych“ a „neinštitucionálnych“ detí, ale upozornili nás na niektoré úskalia (i hrozby) súčasného detstva. Ak je dôležitou hodnotou *nebyť sám*, znamená to, že hrozba samoty, resp. odcudzovania je v dnešnom svete realitou. Ak považuje veľká skupina detí ako významnú hodnotu, *aby sa v rodine riešili konflikty a problémy*, spája sa nám to nepriamo s faktom, že sa to v mnohých rodinách nedeje. Je to celkom iste aj inšpirácia, na čo by sme vo výchove a vzdelávaní nemali zabúdať.

Resumé

V prvej časti sa príspevok venuje jednak otázkam hodnôt a ich vybraným teoretickým konceptom, jednak špecifikám populácie detí, ktoré vyrastajú v ústavnej starostlivosti v inštitucionálnom prostredí detského domova. V druhej, výskumnej časti, ide o zisťovanie rozdielov a zhôd v hodnotových preferenciách detí z bežných rodín a detí z detských domovov predovšetkým v štyroch oblastiach: materiálne verzus duchovné, pocit bezpečia, priateľstvo a rodina.

Summary

The first part of the paper deals with the issues of values and their selected theoretical concepts, as well as with the specifics of the population of children who grow up in the institutional care in an orphanage environment. In the second, research part, it is concerned with identifying differences and congruences in the value preferences of children from ordinary families and children from children's homes, primarily in four areas: material versus spiritual, sense of security, friendship and family.

Literatúra

CAKIRPALOGLU, P. (2009) *Psychologie hodnot*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-2295-4

GAVORA, P. (2010) *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-185-0

GREPLOVÁ, E. (2024). *Hodnoty dětí v ústavní péči a dětí v rodinách*. Diplomová práce, vedoucí práce L. Hájková. Univerzita Pardubice

HARTL, P. (2004) *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, ISBN 80-7178-803-1

JANDOUREK, J. (2012) *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada Publishing, ISBN 978-80-247-3679-2

JOHNSON, R., BROWNE, K., HAMILTON-GIACHRISTIS, C. (2006). Young children in institutional care at risk of harm. *Trauma Violence Abuse*. 2006 Jan; 7(1):34-60. eISSN: 15528324

LANGMEIER J., MATĚJČEK, Z. (2011) *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1983-5

NAKONEČNÝ, M. (1995) *Psychologie osobností*. Praha: Academia, ISBN 80-200-0525-0

OLŠOVSKÝ, J. (2011) *Slovník filozofických pojmů současnosti*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3613-6

SAK, P. (2000) *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč, ISBN 80-7229-042-8

SLOVNÍK současného slovenského jazyka 2

ŠKOVIERA, A. (2007) *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-318-5

URBAN, L. (2008) *Sociologie trochu jinak*. Sociologie. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2493-5

Nadmerné používanie internetu žiakmi základných a stredných škôl

Mária JANKOVÁ^{*/}

Úvod

Digitálne technológie sa stali neoddeliteľnou súčasťou každodenného života mladých ľudí. Internet im poskytuje priestor na vzdelávanie, socializáciu a zábavu. Avšak jeho nadmerné používanie môže viesť k závažným negatívnym dôsledkom, ako sú zhoršený školský výkon, nedostatok spánku, nedostatok fyzickej aktivity, sociálna izolácia, či zvýšené riziko kyberšikanovania a závislostí. Taktiež môže ovplyvniť ich duševné zdravie a celkový vývoj. Preto je nevyhnutné pochopiť rozsah tohto fenoménu a identifikovať spôsoby, ako podporiť zdravé digitálne návyky a predchádzať rizikovému online správaniu.

V našom výskume sme pri meraní tohto javu uplatnili päť zo šiestich kritérií Marka Griffithsa, ktoré musia byť zachytené u respondenta:

- ▶ **význačnosť**, daná aktivita sa stane najdôležitejšou v živote jedinca a podriaduje sa jej v správaní aj prežívaní;
- ▶ **zmeny nálad** sprevádzané danou činnosťou;
- ▶ **abstinenčné príznaky**, ak sa danej činnosti nemôže venovať;
- ▶ **tolerancia** vyznačujúca sa potrebou viac sa venovať danej činnosti, aby došlo k uspokojeniu;
- ▶ **konflikt** danej činnosti s ostatnými oblasťami života;
- ▶ **relaps** – návrat do problémového správania (in Blinka, Griffiths, 2007).

Stimuly reprezentujúce týchto päť oblastí boli prevzaté z výskumu EU KIDS ONLINE. Súčasťou predkladaných zistení sú výsledky o negatívnych dopadoch nadmerného používania internetu, rozdieloch podľa stupňa vzdelania, druhu strednej školy, pohlavia, veku, miesta a veľkosti bydliska a súvislosti s inými vybranými premennými. Skúmanie tejto problematiky bolo súčasťou výskumu CVTI SR zameraného na používanie internetu a virtuálne ohrozenia.

^{*/} Mgr. Mária Janková, CVTI SR, maria.jankova@cvtisr.sk

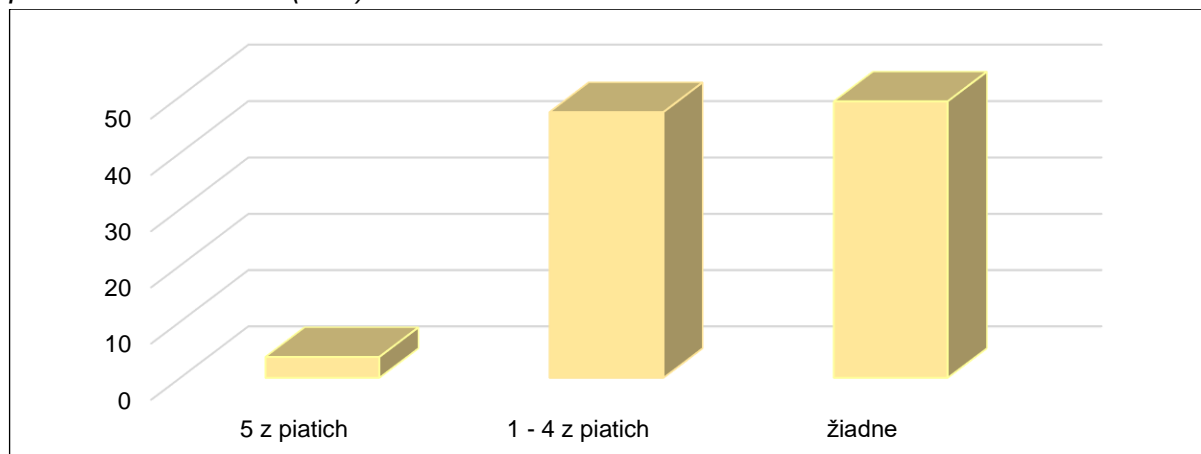
Zber dát sa uskutočnil metódou dotazníkového zisťovania v októbri až novembri 2023 vo všetkých krajoch SR prostredníctvom profesionálnej agentúry pre zber dát. Výberový súbor tvorili žiaci 7., 8. a 9. ročníkov základných škôl a žiaci 1., 2. a 3. ročníkov všetkých typov stredných škôl z celej Slovenskej republiky. Výberový súbor žiakov spĺňal kritériá reprezentatívnosti vzhľadom na základný súbor žiakov základných a stredných škôl vo veku od 12 do 18 rokov. Súbor bol vytvorený voľným kvótnym výberom so znáhodnením v ostatnom kroku.

Štatisticky bolo spracovaných 2 641 dotazníkov, 1 439 dotazníkov od žiakov základných škôl a 1 199 dotazníkov od žiakov stredných škôl.

Výsledky

Žiakov sme sa pýtali na ich skúsenosť s negatívnymi dopadmi nadmerného používania internetu minimálne raz za týždeň (súčet kategórií „denne alebo takmer denne“ a „aspoň raz za týždeň“), čo zodpovedá častému výskytu problémového správania. Z celkového počtu respondentov 13,5 % uviedlo, že nejedli alebo nespali kvôli internetu; 16,2 % potvrdilo, že zanedbávali rodinu, kamarátov alebo školu kvôli času strávenému na internete; 18,7 % v dotazníku označilo, že sa cítili nepríjemne, keď nemohli byť na internete; 26,9 % sa snažilo obmedziť čas, ktorý trávia na internete, ale neúspešne a 31,5 % sa minimálne každý týždeň pristihlo, že sú na internete, aj keď ich to v skutočnosti nezaujímalo.

Graf 1 Percento žiakov, ktorí spĺňali žiadne, 1 až 4 a 5 z piatich kritérií pri nadmernom používaní internetu (v %)

Graf 1 ukazuje koľko percent respondentov uviedlo, že sa im minimálne raz za týždeň a častejšie stávali všetky vyššie spomínané veci, a u ktorých možno tak hovoriť o nadmernom používaní internetu. Uvádza aj koľko žiakov týždenne nezažilo žiadnu z týchto skúseností. Zo zistení vyplýva, že **necele 4 % žiakov základných a stredných škôl aspoň raz za týždeň zažilo všetkých päť faktorov súčasne**. Pri tejto skupine respondentov môžeme hovoriť

o nadmernom používaní internetu. Na druhej strane, polovica opýtaných (49,1 %) mala uvedené ťažkosti menej často alebo vôbec. Aspoň jeden z piatich problémov mala podobne veľká skupina žiakov (47,2 %).

Tabuľka 1 *Percento žiakov, ktorí spĺňajú žiadne, 1 až 4 a 5 z piatich kritérií pri nadmernom používaní internetu podľa typu školy, pohlavia, veku, veľkosti a miesta bydliska (v %)*

		5 z piatich	1 až 4	Žiadne
TYP ŠKOLY	ZŠ	4,4	45,0	50,6
	SŠ	2,9	50,0	47,2
POHLAVIE	chlapci	3,3	44,5	52,1
	dievčatá	3,7	50,1	46,2
VEK	12 rokov	1,1	47,0	52,0
	13	5,6	43,1	51,3
	14	5,7	46,8	47,5
	15	3,8	48,5	47,7
	16	3,2	47,9	48,9
	17	2,7	49,3	48,0
	18	1,3	47,1	51,6
VEĽKOSŤ BYDLISKA	do 2000 obyvateľov	5,4	45,0	49,5
	2001-10 000	3,6	44,9	51,5
	10 001-50 000	2,8	50,2	47,0
	50 001-100 000	1,9	44,6	53,4
	nad 100 000	3,5	52,5	43,9
KRAJ	Bratislavský	3,3	52,6	44,1
	Trnavský	3,2	49,1	47,7
	Trenčiansky	4,8	49,4	45,8
	Nitriansky	8,9	42,4	48,7
	Žilinský	1,6	46,4	52,1
	Banskobystrický	1,9	45,5	52,6
	Prešovský	3,3	50,6	46,1
	Košický	3,4	43,0	53,6

Znenie otázky: *Ako často sa vám stala za posledných 12 mesiacov niektorá z nasledujúcich vecí?*

- (a) *Nejedol/a alebo nespál/a som kvôli internetu.*
- (b) *Cítil/a som sa nepríjemne, keď som nemohol/a byť na internete.*
- (c) *Pristihol/a som sa, že som na internete, aj keď ma to v skutočnosti nezaujíma.*
- (d) *Zanedbával/a som rodinu, kamarátov alebo školu kvôli času strávenému na internete.*
- (e) *Snažil/a som sa obmedziť čas, ktorý trávim na internete, ale neúspešne N=2 587.*

Rozdiely medzi žiakmi základných a stredných škôl, chlapcami a dievčatami, vekovými kategóriami, respondentmi žijúcimi v rôznych veľkostných kategóriách obcí a miest a kraji boli minimálne. Nadpriemerný počet respondentov používajúcich nadmerne internet sa zistil u žiakov základných škôl, 13- a 14-ročných žiakov žijúcich v malých obciach do 2 000 obyvateľov, v Nitrianskom a Trenčianskom kraji. Keďže nie sú rozdiely medzi týmito demografickými faktormi, môže to naznačovať **homogenizáciu online správania**.

Internet, najmä sociálne siete, online hry a ďalšie platformy, vytvárajú globálny kultúrny priestor, kde sa normy a vzorce správania rýchlo šíria a prijímajú bez ohľadu na lokálne podmienky. To vedie k tomu, že mladí ľudia majú podobné záujmy, návyky a správanie, čo znižuje vplyv tradičných demografických rozdielov.

Vyšší počet respondentov, ktorí používali internet nadmerne, sa zistil medzi žiakmi rómskej (10,9 %), ukrajinskej (7,7 %) a maďarskej (7,5 %) než slovenskej národnosti (3,5 %). Vysvetlením môže byť, že títo žiaci môžu čeliť väčšej sociálnej izolácii alebo diskriminácii v školskom prostredí alebo spoločnosti v porovnaní s väčšinovými slovenskými žiakmi. Preto môžu vyhľadávať únik v online prostredí, kde nachádzajú komunitu, prijatie alebo zábavu bez pocitu stigmatizácie. Online prostredie im ponúka priestor na to, aby títo mladí ľudia našli svoj hlas, budovali vzťahy a zapájali sa do aktivít, ktoré by v reálnom živote neboli pre ne prístupné kvôli spoločenským bariéram alebo predsudkom. Pre niektorých môže byť internet miestom, kde unikajú pred každodennými výzvami a hľadajú prijatie, ktoré im môže chýbať v reálnom prostredí. Ďalším vysvetlením môže byť **nerovnosť v prístupe ku skutočným voľnočasovým aktivitám.** Deti, ktoré majú obmedzené zdroje vo svojom domácom prostredí, môžu tráviť viac času online, pretože to pre nich predstavuje jednoduchý spôsob, ako vyplniť svoj voľný čas, bez ohľadu na finančné možnosti rodiny.

Tabuľka 2 *Percento žiakov, ktorí spĺňajú žiadne, 1 až 4 a 5 z piatich kritérií pri nadmernom používaní internetu podľa množstva času na internete počas bežného školského dňa a víkendu alebo prázdnin (v %)*

		7 a viac hodín	5-6 hodín	3-4 hodiny	1-2 hodiny	Do 1 hodiny	Málo/vôbec
BEŽNÝ DEŇ	5 z piatich	9,1	4,4	2,2	1,9	1,9	6,7
	1 až 4	53,4	56,5	46,8	37,9	20,8	24,4
	žiadne	37,5	39,1	51,0	60,2	77,4	68,9
VÍKEND	5 z piatich	6,9	1,9	2,6	0	3,8	10,0
	1 až 4	55,4	48,7	44,8	29,1	23,1	23,3
	žiadne	37,7	49,4	52,6	70,9	73,1	66,7

To, či žiak alebo žiačka používal internet nadmerne, súviselo aj s množstvom času stráveného na internete. Všetkých päť negatívnych faktorov v najvyššej miere uvádzali respondenti, ktorí boli na internete počas bežného školského dňa 7 a viac hodín (9,1 %) a počas voľných dní, paradoxne aj tí, ktorí boli na internete málo (10 %). Z uvedeného vyplýva že takýto dlhý čas strávený online počas bežného školského týždňa má väčší negatívny vplyv na každodenné fungovanie žiakov. 7 a viac hodín je extrémne množstvo času, ktoré žiak strávi na internete, čo môže mať za následok: zanedbávanie školských povinností, nedostatok spánku a únavu, **nedostatok fyzickej aktivity a sociálnu izoláciu.** Tieto faktory spoločne prispievajú k tomu, že žiaci, ktorí používajú internet nadmerne počas školských dní, potvrdzujú

najvyššiu mieru negatívnych dôsledkov. **Nadmerné množstvo času strávené na internete počas školských dní má teda významný vplyv na negatívne aspekty ich života.**

Paradoxom je, že aj žiaci, ktorí boli na internete málo počas víkendov alebo prázdnin, uvádzali častejšie všetkých päť negatívnych dopadov, môže byť vysvetlený rôznymi spôsobmi. Menej času stráveného na internete cez víkendy neznamená, že títo žiaci používali internet „zdravým“ spôsobom. Môže ísť o to, že ich používanie internetu je problematické alebo kompulzívne. Môžu sa venovať aktivitám, ktoré sú mimoriadne škodlivé (napríklad sledovanie nevhodného obsahu, online hazard, alebo používanie internetu spôsobom, ktorý ich vystavuje rizikám), a to aj v malých časových úsekoch. Ďalším vysvetlením môže byť, že títo žiaci sú cez víkendy menej na internete, pretože sa venujú iným aktivitám alebo im vtedy rodičia obmedzujú prístup k internetu. Práve táto absencia času na internete cez víkendy môže zvýšiť ich frustráciu alebo nepokoj, pretože môžu cítiť potrebu byť viac online. To by mohlo zvýšiť ich vnímanie negatívnych faktorov, pretože v nich vyvoláva pocit odopierania a nepokoja (tzv. „digitálny abstinenčný syndróm“). Je tiež možné, že títo žiaci cez týždeň používajú internet nadmerne a cez víkend sa vedome snažia tento čas obmedziť. Týmto spôsobom by sa paradoxne prejavili negatívne dôsledky ich intenzívneho používania internetu počas týždňa, aj keď cez víkend trávia na internete menej času. Ich negatívne skúsenosti môžu byť dôsledkom nahromadených efektov z nadmerného používania internetu počas pracovných dní.

Druhostupňové triedenie potvrdilo súvislosť medzi nadmerným používaním internetu a niektorými inými formami online rizikového správania, a to kyberšikanovaním, sextingom, prezeraním erotických a pornografických stránok, zoznamovaním a stretávaním sa s neznámymi ľuďmi z internetu, nadväzovaním známostí prostredníctvom aplikácií a hraním online hazardných hier.

Tabuľka 3 Súvislosť medzi nadmerným používaním internetu a inými vybranými formami rizikového správania sa na internete (v %)

		5 z piatich	1 až 4	Žiadne
KYBERŠIKANOVANIE - agresor	áno	15,9	56,9	27,2
	nie	2,2	46,0	51,8
SEXTING	áno	15,3	57,3	27,5
	nie	2,4	46,0	51,6
PREZERANIE EROTICKÝCH ALEBO PORNOSTRÁNOK	áno	7,1	51,7	41,1
	nie	1,9	45,0	53,1
ZOZNAMOVANIE A STRETÁVANIE SA S NEZNÁMYMI ĽUĎMI Z INTERNETU	áno	6,7	55,2	38,1
	nie	2,6	44,3	53,0
NADVÄZOVANIE ZNÁMOSTÍ CEZ APLIKÁCIE	áno	14,6	49,2	36,2
	nie	2,2	46,9	50,9
HRANIE ONLINE HAZARDNÝCH HIER	áno	12,2	45,9	41,9
	nie	2,3	47,5	50,2

Ako vyplýva z údajov v **tabuľke 3**, až 15,9 % žiakov niekoho kyberšikanovali, 15,3 % posielali správy so sexuálnym obsahom, 14,6 % nadväzovali známosti cez aplikácie (napr. Tinder, Badoo), 12,2 % sa venovali online hazardu, 7,1 % si prezerali erotické a pornografické stránky a 6,7 % sa zoznamovali a stretávali s neznámymi ľuďmi z internetu. Títo respondenti uvádzali aspoň raz týždenne a častejšie všetkých päť sledovaných negatívnych dopadov spojených s nadmerným používaním internetu.

Uvedené výsledky naznačujú, že **nadmerné používanie internetu nie je ovplyvňované len množstvom času stráveného online**, ale aj charakterom činností, ktorým sa žiaci venujú. Ak je internet pre mladých ľudí dominantným prostredím pre trávenie voľného času, pravdepodobne sa stretávajú s väčším množstvom príležitostí, ktoré ich vystavujú rizikám. Mladí ľudia môžu mať tendenciu zapájať sa do riskantných aktivít, ktoré im poskytujú silné emocionálne alebo adrenalínové zážitky.

Kyberšikanovanie a sexting

sú často dôsledkom toho, že mladí ľudia majú pocit anonymity a menej si uvedomujú reálne dôsledky svojho správania na internete. Nadmerné používanie internetu môže viesť k zníženiu citlivosti voči tomu, čo je primerané online správanie a otvára dvere k agresívnejšiemu, alebo nevhodnému správaniu. Sexting môže byť tiež spojený s nedostatočnou informovanosťou o rizikách zdieľania osobných alebo intímnych informácií v online prostredí, čo môže mať trvalé dôsledky na reputáciu a bezpečnosť.

Prezeranie erotických a pornografických stránok

medzi žiakmi môže byť výsledkom ľahkého prístupu k takémuto obsahu na internete. Tento typ správania je často podporovaný zvedavosťou a nedostatkom diskusií o sexualite a intímnych témach v rodinnom alebo školskom prostredí. Nadmerný čas strávený na internete znamená väčšiu šancu, že sa žiaci dostanú k tomuto obsahu, čo môže nevhodným spôsobom formovať ich postoje k sexualite, prípadne viesť ku skresleným predstavám o vzťahoch a sexe.

Nadväzovanie online kontaktov s cudzími ľuďmi

môže predstavovať vážne bezpečnostné riziko, najmä pre mladých ľudí, ktorí ešte nemajú dostatočné skúsenosti a zručnosti na to, aby správne rozpoznali hrozby (napr. online grooming alebo sexuálne zneužívanie). Nadmerné používanie internetu môže viesť k tomu, že mladí ľudia hľadajú nové formy sociálneho kontaktu a adrenalínu často bez dostatočného pochopenia s kým komunikujú. Zoznamovacie aplikácie sú navrhnuté pre dospelých a ich používanie mladistvými je neprimerané, čo ďalej zvyšuje riziko nevhodných interakcií.

Hranie online hazardných hier

je spojené s finančnými rizikami a môže viesť k vzniku závislosti. Žiaci, ktorí trávajú veľa času online, sú vystavení väčšiemu množstvu reklám a podnetov súvisiacich s online hazardom, čo môže zvyšovať pravdepodobnosť, že si túto činnosť vyskúšajú. Navyše, mladí ľudia často ešte nemajú vyvinutú schopnosť kontrolovať impulzívne správanie, čo z nich robí zraniteľnú skupinu, ktorá je náchylná na rozvoj problémového hráčskeho správania.

Okrem negatívnych súvislostí spojených s nadmerným používaním internetu sa zistila **súvislosť aj s vykonávaním aktivít v online prostredí, ktoré možno považovať za pozitívne**. 16,6 % žiakov sa zapájali do online kampaní, protestov alebo podpísali online petíciu, 9,1 % často na internete vyjadrovali názory k politike a spoločnosti a 6,3 % zdieľali svoju tvorbu, používali internet nadmerne.

Tabuľka 4 Súvislosť medzi nadmerným používaním internetu a niektorými aktivitami vykonávanými na internete (v %)

		5 z piatich	1 až 4	Žiadne
ZDIEĽANIE VLASTNEJ TVORBY	áno	6,3	48,0	45,6
	nie	2,2	46,3	51,5
VYJADROVANIE NÁZOROV O POLITIKE A SPOLOČNOSTI	áno	9,1	50,0	40,9
	nie	2,2	46,5	51,3
ÚČASŤ NA ONLINE KAMPANI, PROTESTE, PODPÍSANIE PETÍCIE	áno	16,6	47,7	35,7
	nie	2,4	47,1	50,5

Internet môže mladým ľuďom poskytovať platformu na sebvýjadrenie, kde majú možnosť zdieľať svoje záujmy a kreatívne aktivity so širším publikom. Internetové platformy ako sociálne siete, YouTube alebo TikTok ponúkajú jednoduchý spôsob, ako prezentovať svoje kresby, hudbu, videá alebo inú tvorbu. Nadmerný čas strávený online môže súvisieť s väčšou potrebou sebvýjadrenia a hľadania uznania od rovesníkov, čo môže byť v období dospievania pre mladých ľudí veľmi dôležité. Mladí ľudia, ktorí trávajú veľa času na internete, sa dostávajú k väčšiemu množstvu informácií o aktuálnom spoločenskom a politickom dianí. Sociálne siete a internetové platformy im poskytujú priestor, kde môžu sledovať diskusie, vyjadrovať svoje názory a aktívne sa zapájať do politických a spoločenských tém. Pre mladých ľudí je internet často hlavným zdrojom informácií a môže ovplyvňovať ich záujem o aktivizmus a angažovanosť v dôležitých spoločenských otázkach. Okrem toho, internet poskytuje jednoduchý prístup k online formám občianskeho aktivizmu. Nadmerní používatelia internetu môžu byť náchylnejší zapojiť sa do takýchto aktivít, pretože trávajú viac času v prostredí, kde sa tieto kampane propagujú (napr. sociálne siete, diskusné fóra, skupiny na Facebooku alebo Instagrame). Takéto správanie môže byť spôsobené nielen záujmom o zmenu, ale aj tým, že internet poskytuje pocit možnosti ovplyvniť dianie bez fyzickej prítomnosti, alebo výraznej časovej investície.

Súhrn

Cieľom článku bolo prezentovať zistenia zamerané na nadmerné používanie internetu žiakmi základných a stredných škôl a jeho súvislosti s inými formami rizikového správania sa na internete.

Z výskumu vyplynulo, že 13,5 % žiakov kvôli internetu nejedlo alebo nespalo, 16,2 % zanedbávalo rodinu, kamarátov a školu a 31,5 % sa pravidelne pristihlo pri používaní internetu bez záujmu o túto aktivitu. **Nadmerné používanie internetu** bolo preukázateľne spojené s inými rizikovými formami správania sa v online prostredí – **kyberšikanovaním, sextingom, prezeraním pornografického obsahu, zoznamovaním sa s neznámymi ľuďmi a online hazardom.**

Na druhej strane, nadmerné používanie internetu však korelovalo aj s pozitívnymi aktivitami – **zdieľaním vlastnej tvorby, vyjadrovaním názorov o politike** a spoločnosti a **účasťou na online kampaniach, protestoch, petíciách**, čo naznačuje, že internet môže mladým ľuďom poskytovať dôležitú platformu na sebavyjadrenie a občiansku angažovanosť.

V súlade so zisteniami odporúčame pri preventívnom pôsobení zamerať sa najmä na **podporu a rozvoj digitálnej gramotnosti, posilnenie mimoškolských aktivít, podporu tvorivosti a kritického myslenia, monitorovanie a reguláciu používania internetu, konkrétne:**

- ▶ poskytovať mladým ľuďom a ich rodičom vzdelávanie o zodpovednom a bezpečnom používaní internetu, vrátane rizík spojených s kyberšikanovaním, sextingom a online hazardom,
- ▶ rozšíriť prístup k voľnočasovým a športovým aktivitám, najmä v regiónoch a komunitách, kde deti nemajú veľa možností, čo by im umožnilo tráviť čas produktívnejším a zdravším spôsobom,
- ▶ využiť pozitívne aspekty internetu, ako je zdieľanie vlastnej tvorby a občiansky aktivizmus a podporiť mladých ľudí v kritickom myslení o tom, ako tieto aktivity prispievajú k ich rozvoju,
- ▶ rodiny a školy by mali monitorovať čas strávený online, najmä počas školských dní a podporovať zdravé digitálne návyky, ktoré nevedú k narušeniu spánkového režimu alebo plneniu školských povinností.

Tieto opatrenia by mohli pomôcť zmierniť negatívne dopady nadmerného používania internetu a podporiť zdravšie spôsoby jeho využívania medzi mladými ľuďmi.

Resumé

Článok prezentuje vybrané výsledky výskumu medzi žiakmi základných a stredných škôl zamerané na jednu z foriem rizikového správania na internete, a to jeho nadmerné používanie. Pozornosť je venovaná aj súvislosti s inými formami online rizikového správania a aktivitami vykonávanými na internete.

Summary

The article presents selected results from research among primary and secondary school students focused on one of the forms of risky behavior on the Internet, namely its excessive use. Attention is also paid to the connection with other forms of online risky behavior and activities carried out on the Internet.

Literatúra

BLINKA, L. a kol. : *Online závislosti*. Praha: Grada publishing, 2015.
ISBN 978-80-247-5311-9

JANKOVÁ, M.: *Používanie internetu a skúsenosti žiakov základných a stredných škôl s online rizikami*. Záverečná správa z výskumu, Bratislava : CVTI SR, 2024.

JANKOVÁ, M.: *Používanie internetu a riziká s tým spojené u žiakov základných a stredných škôl*. Bratislava : CVTI SR, 2024, ISBN 978-80-8240-063-5

ŠEVČÍKOVÁ, A. a kol.: *Děti a dospívající online*. Praha: Grada publishing, 2014.
ISBN 978-80-247-5010-1

Spokojnosť žiakov so zložkami výučby ľudských práv

Tomáš RUNA^{*/}

Úvod

Vzdelávanie o ľudských právach predstavuje kľúčový nástroj na formovanie uvedomelých a zodpovedných občanov. Už na úrovni základných a stredných škôl zohráva dôležitú úlohu pri rozvoji kritického myslenia a občianskej angažovanosti mladých ľudí. Cieľom tohto článku je preskúmať, ako sú jednotlivé zložky vzdelávania o ľudských právach vnímané žiakmi a aká je miera ich spokojnosti s týmto vzdelávacím obsahom. Predložené výsledky vychádzajú z výskumu uskutočneného medzi žiakmi základných (7. až 9. ročník) a stredných škôl (1. až 3. ročník) pri zastúpení všetkých krajov Slovenska. Výsledky odhaľujú zistenia, ktoré môžu prispieť k zlepšeniu kvality a efektivity vzdelávania o ľudských právach v školskom prostredí.

Vo výskume boli zadefinované tieto zložky vzdelávania ľudských práv a práv dieťaťa v škole, na ktoré žiaci vyjadrovali mieru spokojnosti:

- ▶ spôsob výučby ľudských práv na hodine (forma);
- ▶ typ materiálov k výučbe ľudských práv (aktuálnosť, zaujatie pozornosti);
- ▶ obsah tém z oblasti ľudských práv (aktuálnosť, rôznosť tém);
- ▶ úroveň prednášok, besied o ľudských právach (aktuálnosť, spôsob realizácie);
- ▶ premietnutie teórie o ľudských právach do praxe;
- ▶ názorné riešenie prípadného porušenia ľudských práv;
- ▶ kvalita získavaných informácií o ľudských právach (aktuálnosť, využiteľnosť);
- ▶ priestor na diskusiu k otázke ľudských práv;
- ▶ rôznosť foriem výučby ľudských práv (vučovacia hodina, besedy, prednášky a pod.).

^{*/} Mgr. Tomáš Runa, CVTI SR, tomas.runa@cvtisr.sk

Výskumnú vzorku tvorilo celkom 2 430 respondentov (47,0 % chlapcov a 53,0 % dievčat) a výberovými kritériami boli pohlavie, vek, typ navštevovanej školy, ročník štúdia, veľkosť bydliska a kraj SR. Terénny zber dát prostredníctvom dotazníkov sa konal v októbri a v novembri 2023.

Výsledky prieskumu

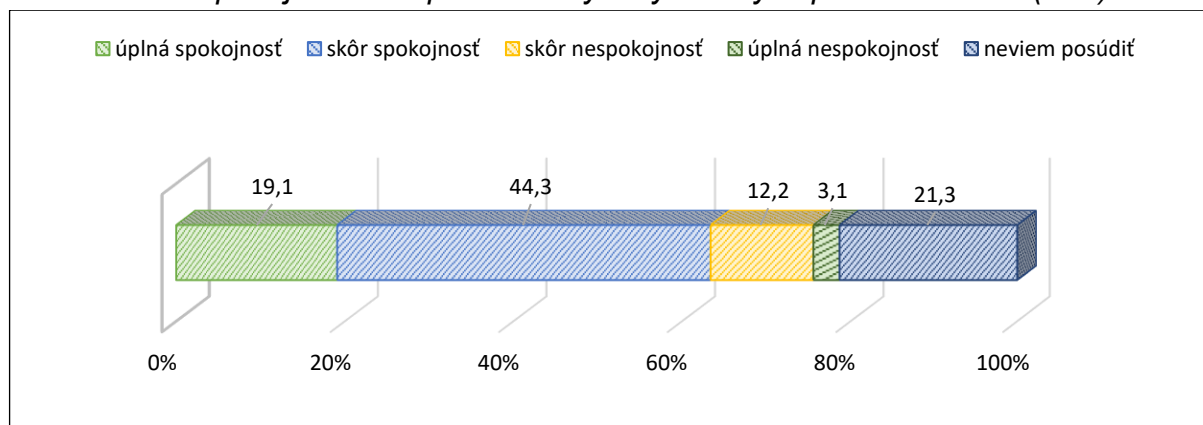
Miera spokojnosti so zložkami vzdelávania ľudských práv a práv dieťaťa v škole sa skúmala prostredníctvom 5-stupňovej škály, 1 predstavuje úplnú spokojnosť a 5 úplnú nespokojnosť. Zo získaných dát sa zistilo, že z vyššie spomenutých zložiek vzdelávania sú žiaci základných a stredných škôl najspokojnejší so zložkou spôsob výučby ľudských práv na hodine a najmenej spokojní s premietnutím teórie o ľudských právach do praxe. Výsledná hodnota predstavuje priemer a platí, že čím nižšie číslo, tým vyššia spokojnosť.

Tabuľka 5 Poradie jednotlivých zložiek zoradených od najväčšej miery spokojnosti po najmenšiu mieru spokojnosti žiakov (1= úplne spokojný, 5= úplne nespokojný)

Zložky vzdelávania ľudských práv a práv dieťaťa v škole	Mean
Spôsob výučby ľudských práv na hodine (forma)	2,63
Obsah tém z oblasti ľudských práv (aktuálnosť, rôznosť tém)	2,76
Priestor na diskusiu k otázke ľudských práv	2,77
Rôznosť foriem výučby ľudských práv (vyučovacia hodina, besedy, prednášky a pod.)	2,78
Kvalita získavaných informácií o ľudských právach (aktuálnosť, využiteľnosť)	2,79
Typ materiálov k výučbe ľudských práv (aktuálnosť, zaujatie pozornosti)	2,80
Úroveň prednášok, besied o ľudských právach (aktuálnosť, realizácia)	2,82
Názorné riešenie prípadného porušenia ľudských práv	2,92
Premietnutie teórie o ľudských právach do praxe	2,92

Zložka vzdelávania, kde žiaci prezentovali najvyššiu mieru spokojnosti zo všetkých analyzovaných zložiek je **spôsob výučby ľudských práv na hodine**.

Graf 2 Miera spokojnosti so spôsobom výučby ľudských práv na hodine (v %)

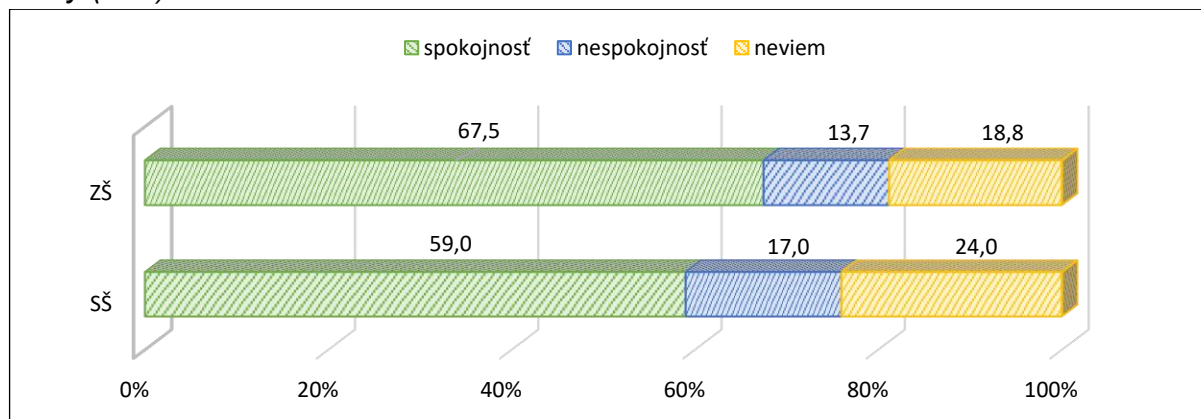

Spokojnosť uviedli takmer dve tretiny respondentov (63,4 %), z toho necelá pätina bola dokonca úplne spokojná (19,1 %). Nespokojných bolo 15,3 % opýtaných a zvyšná pätina (21,3 %) zložku nevedela posúdiť (ne)spokojnosť.

So spôsobom výučby sú jednoznačne spokojnejšie skúmané dievčatá ako chlapci (chlapci 60,3 %, dievčatá 66,4 %). Na druhej strane, sú to skôr chlapci, ktorí častejšie vyjadrovali nespokojnosť (chlapci 16,0 %, dievčatá 14,5 %) a nevedeli zložku posúdiť a odpovedať (chlapci 23,7 %, dievčatá 19,1 %).

Podľa typu školy boli výrazne spokojnejší žiaci základných škôl (ZŠ 67,5 %, SŠ 59,0 %) a nespokojnejší stredoškôláci (ZŠ 13,7 %, SŠ 17,0 %). Ak sa pozrieme detailnejšie na jednotlivé typy stredných škôl, tak spokojnosť bola príznačnejšia pre gymnazistov (G 60,2 %, SOŠ 58,5 %) a nespokojnosť pre žiakov stredných odborných škôl (G 17,7 %, SOŠ 15,2 %). Rozdiely však nie sú medzi skupinami výrazné.

Graf 3 Miera spokojnosti so spôsobom výučby ľudských práv na hodine podľa typu školy (v %)

Porovnaním jednotlivých navštevovaných ročníkov sa prejavili štatisticky významné rozdiely. Kým viac ako dve tretiny žiakov 9. ročníka základnej školy bolo spokojných so spôsobom výučby ľudských práv na hodine, u prvákov strednej školy to bola len polovica (ZŠ: 7. ročník 69,4 %, 8. ročník 63,7 %, 9. ročník 70,7 %; SŠ: 1. ročník 53,7 %, 2. ročník 59,6 %, 3. ročník 65,4 %). Podľa predpokladov bola najvyššia nespokojnosť pri jednotlivých ročníkoch strednej školy (ZŠ: 7. ročník 11,8 %, 8. ročník 16,0 %, 9. ročník 12,4 %; SŠ: 1. ročník 16,6 %, 2. ročník 17,7 %, 3. ročník 17,2 %).

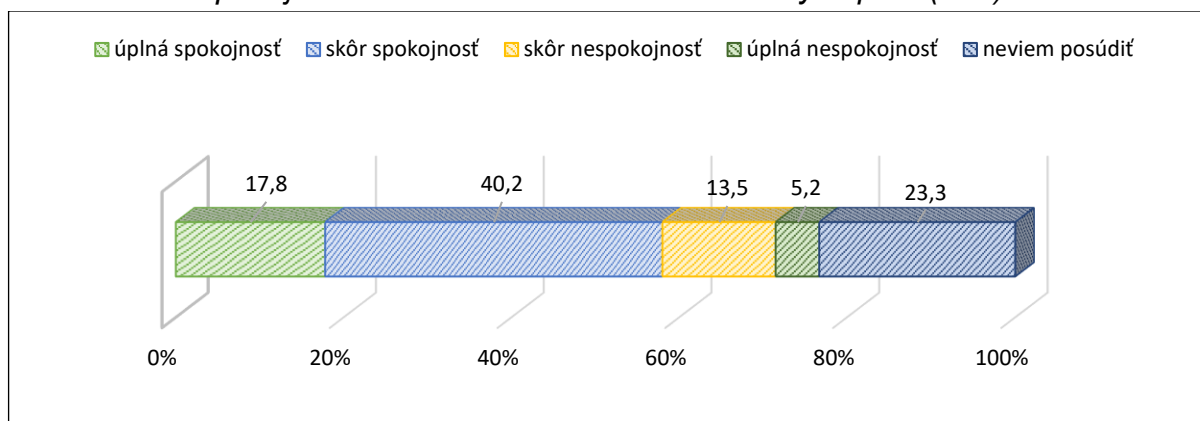
Komparácia podľa veľkosti bydliska nepriniesla výrazné rozdiely, možno povedať, že v priemere dvaja z troch žiakov v každej obci sú spokojní so skúmanou zložkou. Najvyššia miera spokojnosti prevládala v mestách do 100 000 obyvateľov (68,9 %, najmenej v obciach do 10 000 obyvateľov 61,4 %) a nespokojnosť bola najvyššia v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov (18,2 %, najmenej v mestách do 100 000 obyvateľov 13,8 %).

Pomerne vyrovnané percentuálne podiely boli aj pri porovnaní podľa kraja. Pri spokojnosti je jedinou výnimkou Nitriansky kraj, ktorý výrazne vyčnieva (BA

61,5 %, TT 61,0 %, TN 61,0 %, NR 72,3 %, ZA 64,0 %, BB 57,6 %, PO 63,8 %, KE 65,7 %) a pri nespokojnosti taktiež Nitriansky spolu s Košickým krajom, kde bola nespokojná desatina žiakov (BA 19,8 %, TT 18,2 %, TN 15,3 %, NR 10,0 %, ZA 19,1 %, BB 13,8 %, PO 15,2 %, KE 11,0 %).

Druhou zložkou s najvyššou mierou spokojnosti u žiakov je **obsah tém z oblasti ľudských práv**. Spokojnosť deklarovalo presne 58,0 % žiakov a nespokojnosť deklarovalo 18,7 % žiakov a zložku nevedelo posúdiť 23,3 % z nich.

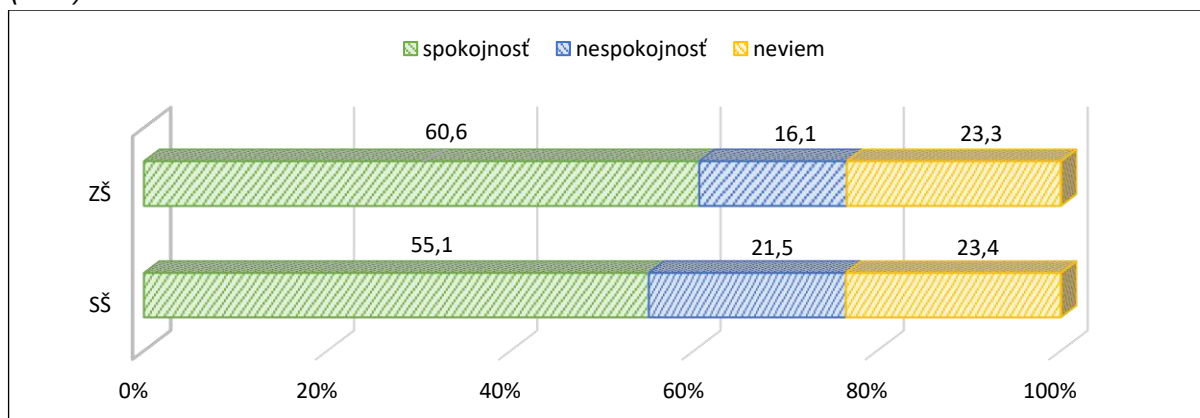
Graf 4 Miera spokojnosti s obsahom tém z oblasti ľudských práv (v %)

Aj pri tejto zložke sú spokojnejšie dievčatá (chlapci 55,1 %, dievčatá 60,6 %), hoci o málo viac aj nespokojnejšie (chlapci 18,5 %, dievčatá 18,7 %), pretože chlapci skôr nevedeli zložku posúdiť (chlapci 26,3 %, dievčatá 20,7 %).

Pri obsahu tém nie sú výrazné rozdiely v spokojnosti medzi žiakmi základných a stredných škôl ako pri predošlej zložke, opäť sú spokojnejší žiaci základných škôl (ZŠ 60,6 %, SŠ 55,1 %) a nespokojnejší stredoškoláci (ZŠ 16,1 %, SŠ 21,5 %). Podľa typu strednej školy, vyššiu mieru spokojnosti deklarovali žiaci odborných škôl (G 52,6 %, SOŠ 56,0 %) a nespokojnejší boli gymnazisti (G 23,3 %, SOŠ 20,8 %).

Graf 5 Miera spokojnosti s obsahom tém z oblasti ľudských práv podľa typu školy (v %)

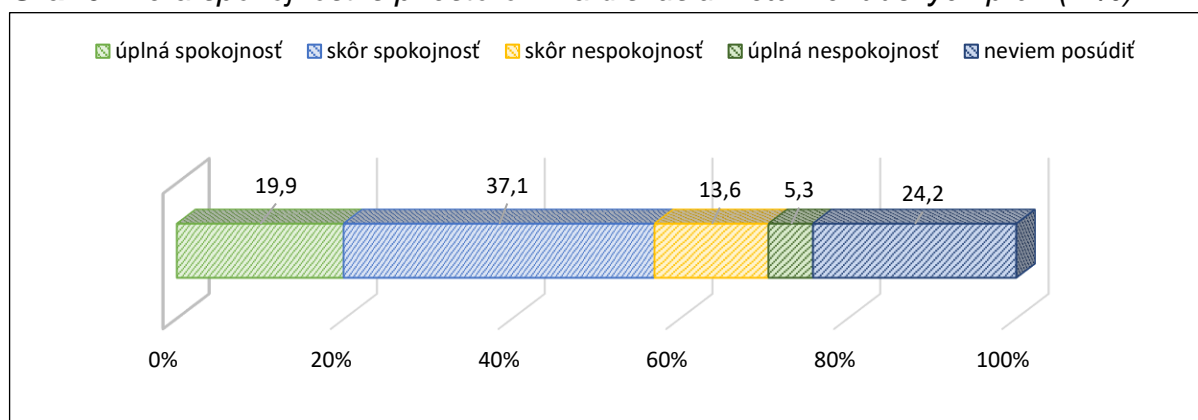
Podľa ročníka bola zistená najvyššia miera spokojnosti u deviatakov (ZŠ: 7. ročník 58,8 %, 8. ročník 58,2 %, 9. ročník 65,3 %; SŠ: 1. ročník 50,1 %, 2. ročník 58,9 %, 3. ročník 58,1 %) a najvyššia miera nespokojnosti u druhákov strednej školy (ZŠ: 7. ročník 15,7 %, 8. ročník 18,0 %, 9. ročník 13,9 %; SŠ: 1. ročník 21,5 %, 2. ročník 21,8 %, 3. ročník 21,5 %).

Minimálne rozdiely sa prejavili pri premennej veľkosť bydliska, najviac boli však spokojní respondenti vo veľkých mestách do 100 000 obyvateľov (60,2 %, najmenej v obciach do 10 000 obyvateľov 56,2 %) a najviac nespokojní boli v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov (22,7 %, najmenej v mestách do 50 000 obyvateľov 16,7 %).

Pestrejšie rozdiely sa opäť ukázali pri krajoch Slovenska. V Banskobystrickom kraji nebola spokojná s obsahom tém ani polovica žiakov (BA 59,9 %, TT 54,3 %, TN 56,8 %, NR 68,4 %, ZA 62,4 %, BB 47,0 %, PO 56,0 %, KE 58,9 %) a nespokojná v tomto kraji bola takmer až štvrtina (BA 21,0 %, TT 20,6 %, TN 18,6 %, NR 13,5 %, ZA 17,8 %, BB 22,5 %, PO 18,7 %, KE 17,4 %).

Priestor na diskusiu k otázke ľudských práv je v poradí tretia zložka vzdelávania, u ktorej žiaci prezentovali vo vyššej miere spokojnosť. Konkrétne sa tak vyjadrilo 57,0 % z nich, zatiaľ čo nespokojných bolo 18,9 %. Problém posúdiť mala štvrtina žiakov (24,2 %).

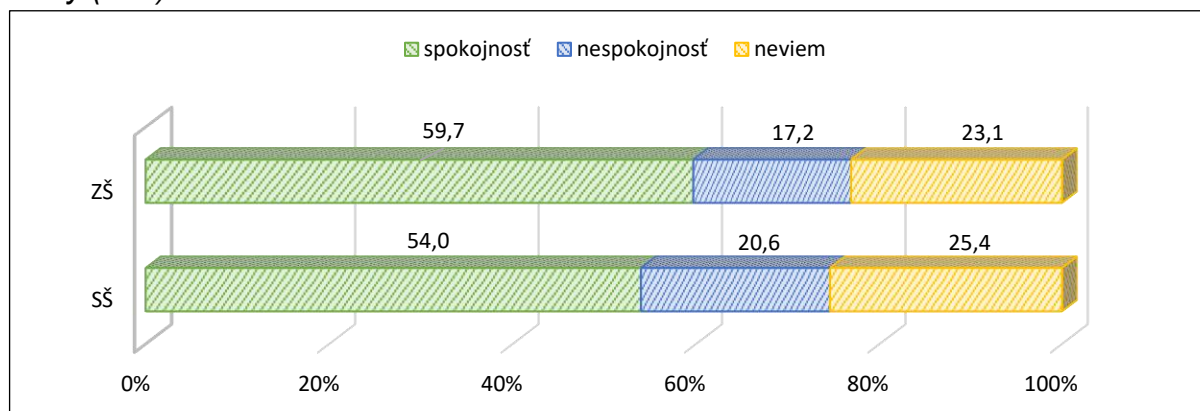
Graf 6 Miera spokojnosti s priestorom na diskusiu k otázke ľudských práv (v %)

Pretože necelých 28 % (27,6 %) chlapcov nevedelo posúdiť (ne)spokojnosť s priestorom na diskusiu (u dievčat 21,2 %), sú to dievčatá, ktoré sa viac vedeli prikloniť k spokojnosti so skúmanou zložkou (chlapci 54,3 %, dievčatá 59,4 %), či nespokojnosti (chlapci 18,1 %, dievčatá 19,4 %).

O vyše 5 percentuálnych bodov volili spokojnosť viac žiaci základných ako stredných škôl (ZŠ 59,7 %, SŠ 54,0 %) a nespokojnosť bola vyššia u stredoškolákov (ZŠ 17,2 %, SŠ 20,6 %). Hlbšou analýzou stredných škôl sa zistilo, že menej spokojní a rovnako viac nespokojní sú žiaci stredných odborných škôl (spokojní: G 57,1 %, SOŠ 52,8 %; nespokojní: G 18,8 %, SOŠ 21,3 %).

Graf 7 Miera spokojnosti s priestorom na diskusiu k otázke ľudských práv podľa typu školy (v %)

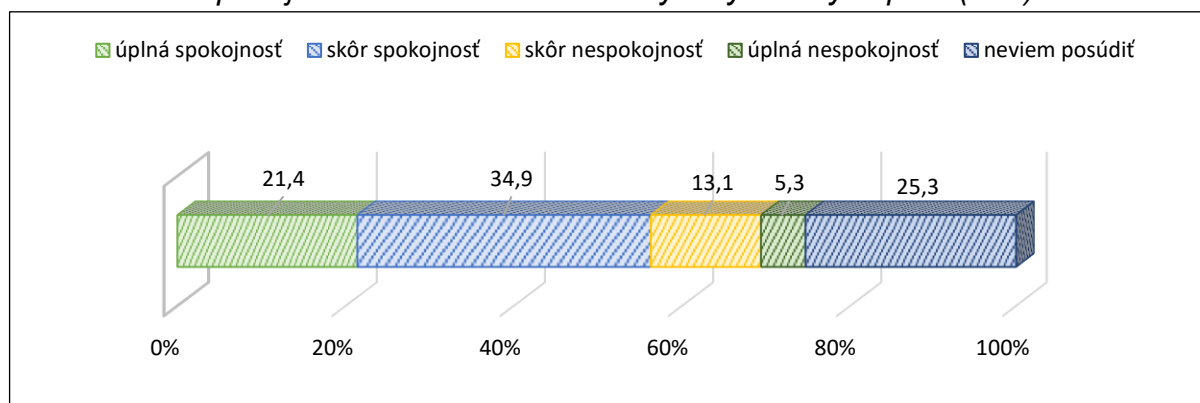

Takmer dve tretiny deviatakov sú spokojní s priestorom na diskusiu k otázke ľudských práv, kým u prvákov strednej školy je to len polovica (ZŠ: 7. ročník 55,8 %, 8. ročník 58,5 %, 9. ročník 64,4 %; SŠ: 1. ročník 50,5 %, 2. ročník 55,8 %, 3. ročník 57,3 %). Najviac nespokojní sú najstarší žiaci 3. ročníka stredných škôl, kde je ich podiel temer štvrtinový (ZŠ: 7. ročník 17,3 %, 8. ročník 18,9 %, 9. ročník 15,1 %; SŠ: 1. ročník 18,8 %, 2. ročník 21,0 %, 3. ročník 22,7 %).

Tentokrát sa zistili výraznejšie rozdiely aj pri premennej veľkosť bydliska. Sú to skôr žiaci z veľkých miest do a nad 100 000 obyvateľov, ktorí preukázali spokojnosť (64,2 %, resp. 60,1 %, najmenej v obciach do 10 000 obyvateľov 55,3 %). Nespokojní sú, na druhej strane, žiaci v menších obciach a mestách, najmä v mestách do 50 000 obyvateľov (19,8 %, najmenej vo väčších mestách do 100 000 obyvateľov 15,4 %).

V troch krajoch prekonal podiel spokojných hranicu 60 % (v Nitrianskom takmer 70 %), v ostatných je spokojný len každý druhý respondent (BA 60,7 %, TT 52,4 %, TN 52,3 %, NR 69,6 %, ZA 64,7 %, BB 50,8 %, PO 50,0 %, KE 54,8 %). Nespokojní sú najmä v Prešovskom, Trenčianskom, Košickom a Banskobystrickom kraji (BA 18,5 %, TT 19,6 %, TN 22,5 %, NR 11,6 %, ZA 14,7 %, BB 20,4 %, PO 23,6 %, KE 21,0 %).

Graf 8 Miera spokojnosti s rôznosťou foriem výučby ľudských práv (v %)

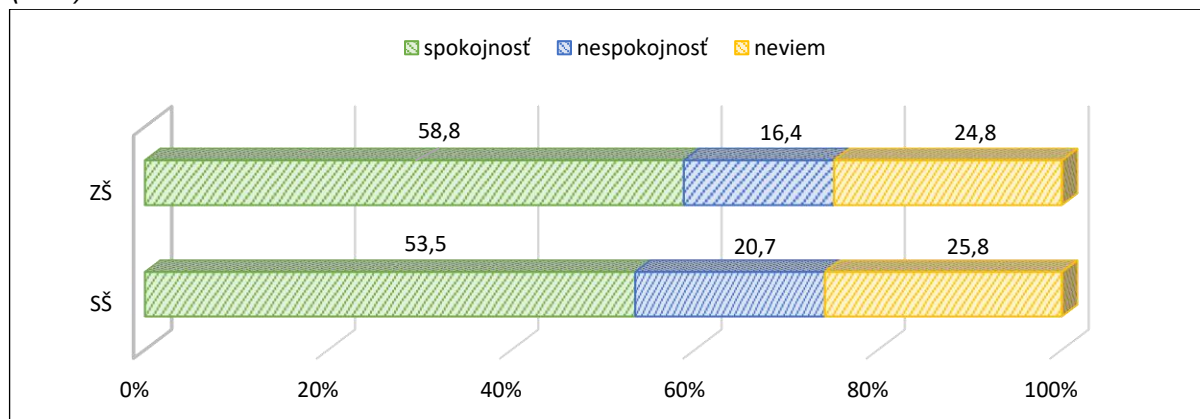

Spokojnosť prevažovala aj pri zložke **rôznosť foriem výučby ľudských práv**, ku ktorej sa priklonilo 56,3 % respondentov. Naopak, iného názoru, a teda nespokojnosť bola zreteľná u 18,4 % žiakov a viac ako štvrtina (25,3 %) nevedela posúdiť, či sú alebo nie sú spokojní.

Aj s rôznosťou foriem výučby sú spokojnejšie vo vyššej miere dievčatá (chlapci 52,1 %, dievčatá 60,1 %). Chlapci sú skôr nespokojní (chlapci 19,0 %, dievčatá 17,7 %) alebo nevedia posúdiť skúmanú zložku (chlapci 28,9 %, dievčatá 22,1 %).

Rôznosť foriem si taktiež viac pochvaľujú žiaci základných škôl (ZŠ 58,8 %, SŠ 53,5 %). Stredoškóľáci skôr volili nespokojnosť (ZŠ 16,4 %, SŠ 20,7 %), či odpoveď „neviem“ (ZŠ 24,8 %, SŠ 25,8 %). Žiaci stredných odborných škôl aj gymnázií v tomto prípade dosiahli približne rovnaký percentuálny podiel jednotlivých odpovedí.

Graf 9 Miera spokojnosti s rôznosťou foriem výučby ľudských práv podľa typu školy (v %)

Najvyššiu mieru spokojnosti zo všetkých skúmaných ročníkov deklarovali predovšetkým žiaci 9. ročníka základných škôl (ZŠ: 7. ročník 58,0 %, 8. ročník 55,6 %, 9. ročník 63,7 %; SŠ: 1. ročník 52,4 %, 2. ročník 54,0 %, 3. ročník 54,6 %) a najvyššiu mieru nespokojnosti žiaci 3. ročníka stredných škôl (ZŠ: 7. ročník 14,2 %, 8. ročník 19,7 %, 9. ročník 14,1 %; SŠ: 1. ročník 16,6 %, 2. ročník 21,7 %, 3. ročník 25,1 %).

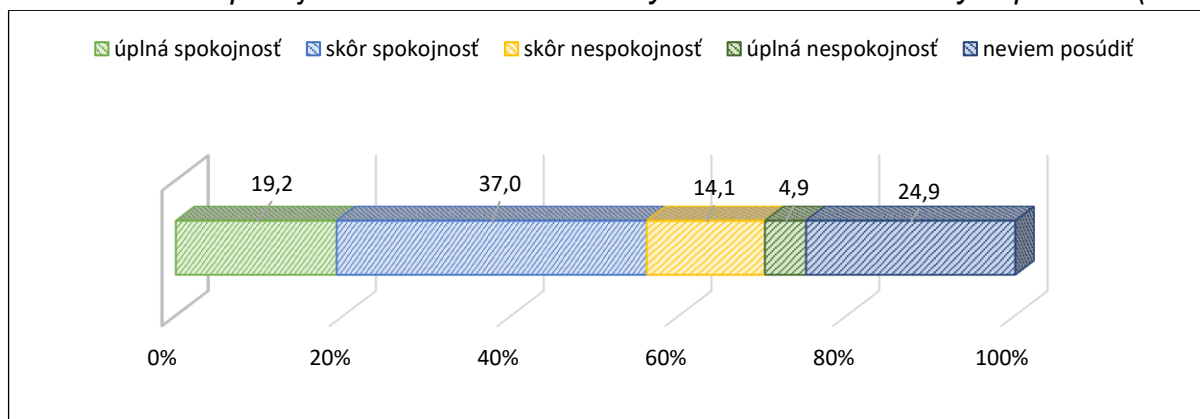
Respondenti z veľkých miest do 100 000 obyvateľov boli oproti ostatným skupinám so skúmanou zložkou najspokojnejší (61,4 %, najmenej v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov 52,3 %) a najnespokojnejší boli žiaci z najväčších miest nad 100 000 obyvateľov (22,6 %, najmenej v obciach do 10 000 obyvateľov 16,7 %).

S rôznosťou foriem výučby ľudských práv je v jednotlivých krajoch odlišná miera spokojnosti. V Banskobystrickom kraji to, napríklad, nie je ani polovica opýtaných a v Nitrianskom kraji sú to zas až dve tretiny respondentov (BA 56,0 %, TT 53,7 %, TN 54,7 %, NR 66,0 %, ZA 61,7 %, BB 46,3 %, PO 54,6 %, KE 57,1 %). Nespokojnosť bola najvýraznejšia v Banskobystrickom kraji, kde

ako v jedinom kraji podiel presiahol 20 % (BA 19,5 %, TT 17,5 %, TN 18,5 %, NR 14,3 %, ZA 17,0 %, BB 22,8 %, PO 19,7 %, KE 19,3 %).

Relatívna spokojnosť sa preukázala aj pri zložke **kvalita získavaných informácií o ľudských právach**. S touto zložkou je spokojných 56,2 % opýtaných, nespokojných je presne 19,0 % a zaujať „stanovisko“ k tejto zložke nevedela necelá štvrtina (24,9 %).

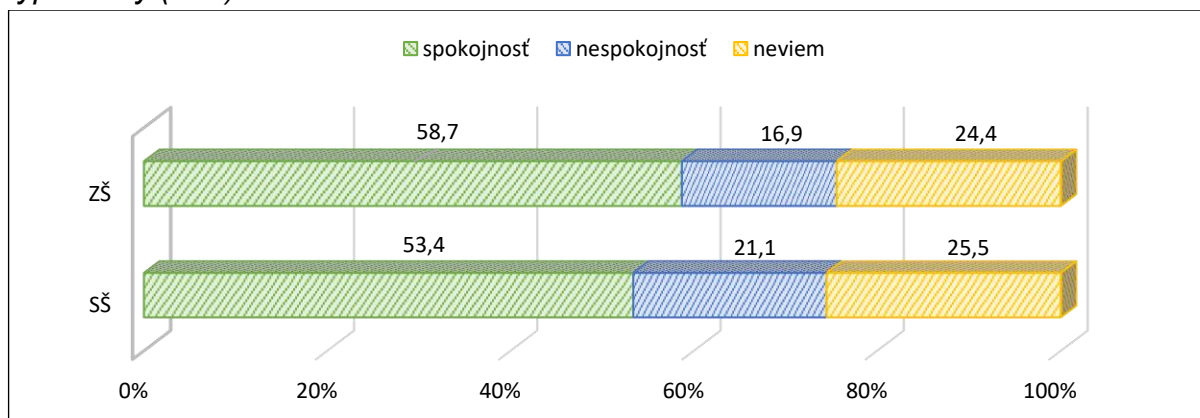
Graf 10 Miera spokojnosti s kvalitou získavaných informácií o ľudských právach (v %)

Podobne ako pri predchádzajúcich zložkách vzdelávania ľudských práv, aj v tomto prípade platí, že dievčatá boli rozhodnejšie a vedeli sa prikloniť buď k spokojnosti (chlapci 53,9 %, dievčatá 58,2 %), alebo nespokojnosti (chlapci 17,6 %, dievčatá 20,0 %) a chlapci boli tí, ktorí nevedeli posúdiť (chlapci 28,5 %, dievčatá 21,8 %).

Komparácia medzi žiakmi základných a stredných škôl potvrdila, že aj s touto zložkou sú spokojnejší mladší žiaci zo základných škôl (ZŠ 58,7 %, SŠ 53,4 %) a v rámci stredných škôl sú to gymnazisti (G 54,7 %, SOŠ 52,9 %). Nespokojnosť je tak doménou stredoškolákov (ZŠ 16,9 %, SŠ 21,1 %), ale taktiež gymnazistov (G 22,2 %, SOŠ 20,7 %), pretože respondenti z odborných škôl mali vyšší podiel pri odpovedi „neviem posúdiť“ (G 23,1 %, SOŠ 26,4 %).

Graf 11 Miera spokojnosti s kvalitou získavaných informácií o ľudských právach podľa typu školy (v %)

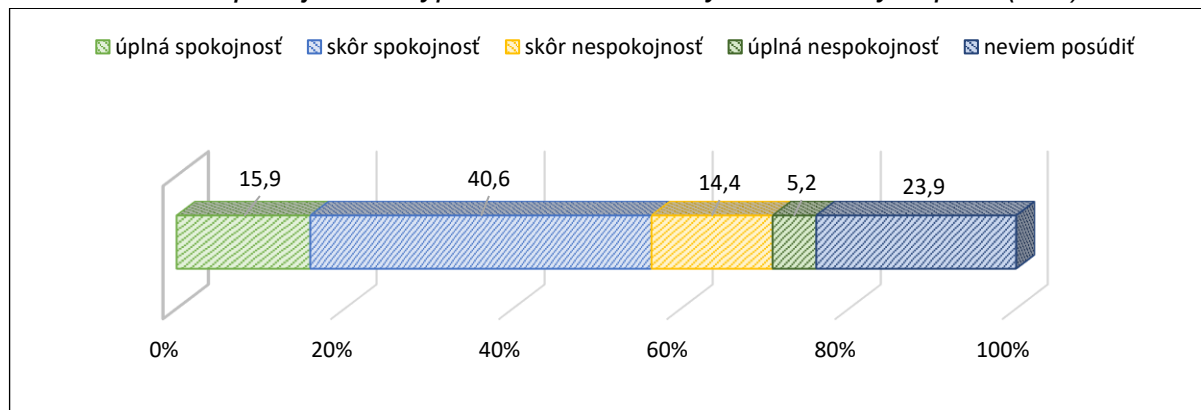
Opäť sú to deviataci zo základných škôl, ktorí vykazujú najviac spokojnosti (ZŠ: 7. ročník 52,9 %, 8. ročník 59,2 %, 9. ročník 63,2 %; SŠ: 1. ročník 50,6 %, 2. ročník 54,8 %, 3. ročník 55,5 %) a tretiaci strednej školy, ktorí, naopak, preukázali znova najvyššiu mieru nespokojnosti (ZŠ: 7. ročník 18,8 %, 8. ročník 16,8 %, 9. ročník 15,3 %; SŠ: 1. ročník 19,8 %, 2. ročník 20,9 %, 3. ročník 23,4 %). Zaujímavé je, že spokojnosť má stúpajúcu tendenciu s pribúdajúcimi ročníkmi v základných, aj v stredných školách.

Podľa veľkosti bydliska sú so skúmanou zložkou najspokojnejší žiaci žijúci v mestách do 100 000 obyvateľov (61,4 %, najmenej v obciach do 2 000 a do 10 000 obyvateľov 55,2%) a najvyššia miera nespokojnosti bola zistená v najmenších obciach do 2 000 obyvateľov (20,2 %, najmenej v mestách do 100 000 obyvateľov).

Takmer 69 % respondentov v Nitrianskom kraji vyjadrilo spokojnosť s kvalitou získavaných informácií o ľudských právach, zatiaľ čo v Trenčianskom a Banskobystrickom kraji to nie je ani polovica žiakov (BA 56,9 %, TT 55,4 %, TN 46,9 %, NR 68,4 %, ZA 63,0 %, BB 47,0 %, PO 52,7 %, KE 57,7 %). Nespokojnosť bola zreteľná najmä v Banskobystrickom, Trenčianskom a Prešovskom kraji (BA 19,6 %, TT 17,3 %, TN 22,7 %, NR 13,7 %, ZA 16,7 %, BB 23,2 %, PO 21,3 %, KE 18,2 %).

S typom materiálov k výučbe ľudských práv preukázalo spokojnosť 56,5 % žiakov, nespokojných bolo 20 % (19,6 %). Takmer 24 % (23,9 %) nevedelo posúdiť prípadnú spokojnosť s danou zložkou.

Graf 12 Miera spokojnosti s typom materiálov k výučbe ľudských práv (v %)

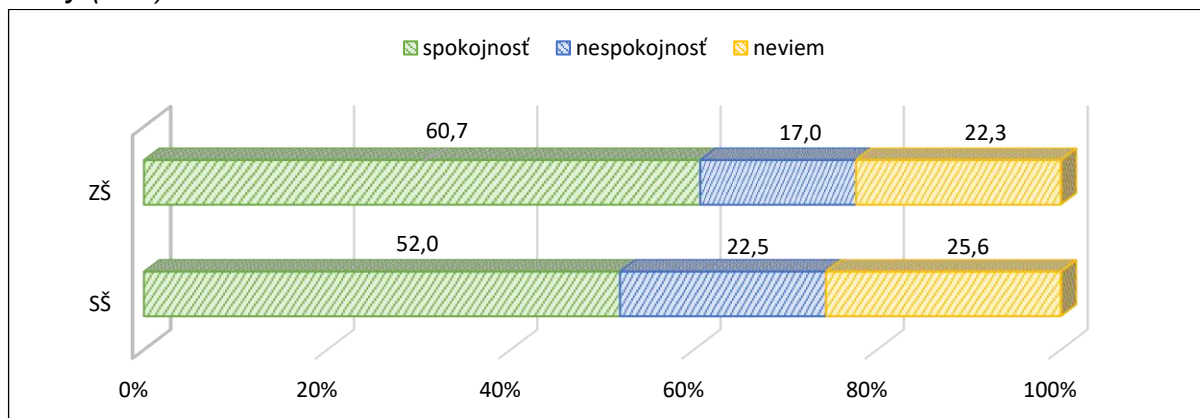

Porovnanie podľa pohlavia ukázalo, že chlapci aj dievčatá v približne podobnej miere prezentovali spokojnosť, rozdiel bol iba dva percentuálne body (chlapci 55,3 %, dievčatá 57,6 %). Podobným rozdielom dievčatá poukazovali viac aj na nespokojnosť (chlapci 18,2 %, dievčatá 20,8 %), a tak chlapci vo vyššej miere nevedeli posúdiť zložku (chlapci 26,5 %, dievčatá 21,6 %).

Spokojných s typom materiálov je takmer 61 % žiakov základných škôl a polovica stredoškolákov (ZŠ 60,7 %, SŠ 52,0 %), z toho je rozdiel medzi gymnazistami a žiakmi odborných škôl minimálny (G 52,5 %, SOŠ 51,7 %).

Nespokojnosť je príznačnejšia pre stredoškolákov (ZŠ 17,0 %, SOŠ 22,5 % – z toho G 23,0 %, SOŠ 22,3 %), rovnako ako aj neschopnosť zaujať k otázke stanovisko (ZŠ 22,3 %, SŠ 25,6 % – z toho G 24,5 %, SOŠ 26,0 %).

Graf 13 Miera spokojnosti s typom materiálov k výučbe ľudských práv podľa typu školy (v %)

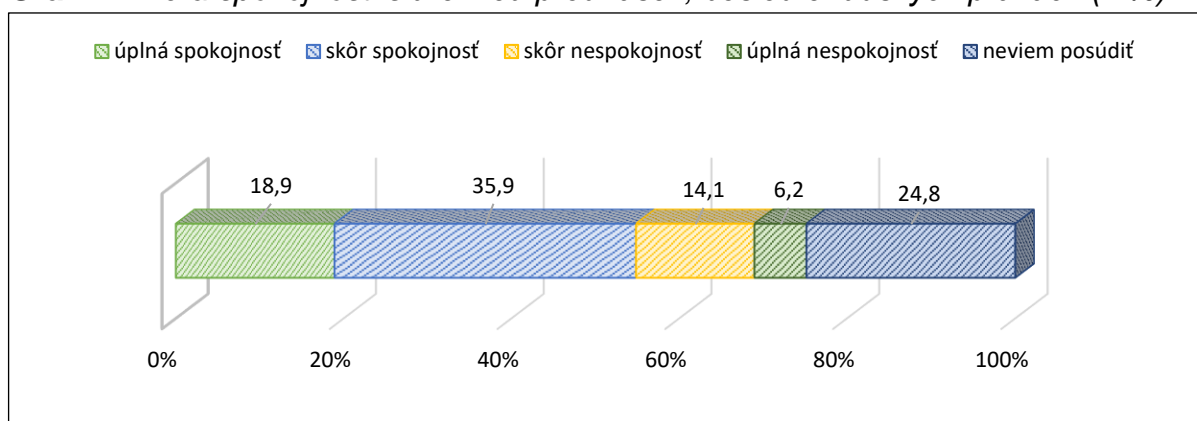
Rozdiel medzi základnou a strednou školou sa prejavil aj v spokojnosti navštevovaných ročníkov, kde je medzi jednotlivými ročníkmi výrazný rozdiel – začínajúc u menej ako polovici prvákov stredných škôl končiac až pri takmer 64 % deviatakov (ZŠ: 7. ročník 60,1 %, 8. ročník 59,2 %, 9. ročník 63,5 %; SŠ: 1. ročník 48,1 %, 2. ročník 53,0 %, 3. ročník 56,1 %). Najkritickejší, resp. najviac nespokojní, boli tretiaci strednej školy, kde to platilo pre štvrtinu z nich (ZŠ: 7. ročník 16,2 %, 8. ročník 18,1 %, 9. ročník 16,0 %; SŠ: 1. ročník 20,1 %, 2. ročník 23,4 %, 3. ročník 24,8 %).

Podľa veľkosti bydliska sú opäť s najvyššou mierou spokojnosti respondenti vo väčších mestách do 100 000 obyvateľov (63,0 %, najmenej v obciach do 2 000 obyvateľov 55,1 %) a respondenti s najvyššou mierou nespokojnosti sú v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov (24,3 %, najmenej v obciach do 10 000 obyvateľov (17,6 %).

Vyššia miera spokojnosti prevláda u respondentov v Nitrianskom, Žilinskom a Košickom kraji (BA 55,2 %, TT 54,2 %, TN 53,7 %, NR 67,3 %, ZA 61,9 %, BB 49,7 %, PO 52,2 %, KE 57,9 %), nespokojnosť je predovšetkým v Bratislavskom, Prešovskom a Trenčianskom kraji (BA 23,5 %, TT 19,9 %, TN 20,6 %, NR 14,4 %, ZA 18,7 %, BB 19,7 %, PO 23,1 %, KE 17,5 %).

Úroveň prednášok, besied o ľudských právach patrí k zložkám s nižšou mierou spokojnosti u žiakov, stále to predstavuje však 54,3 %. Nespokojná je pätina z nich (20,3 %) a nevie posúdiť štvrtina z nich (24,8 %).

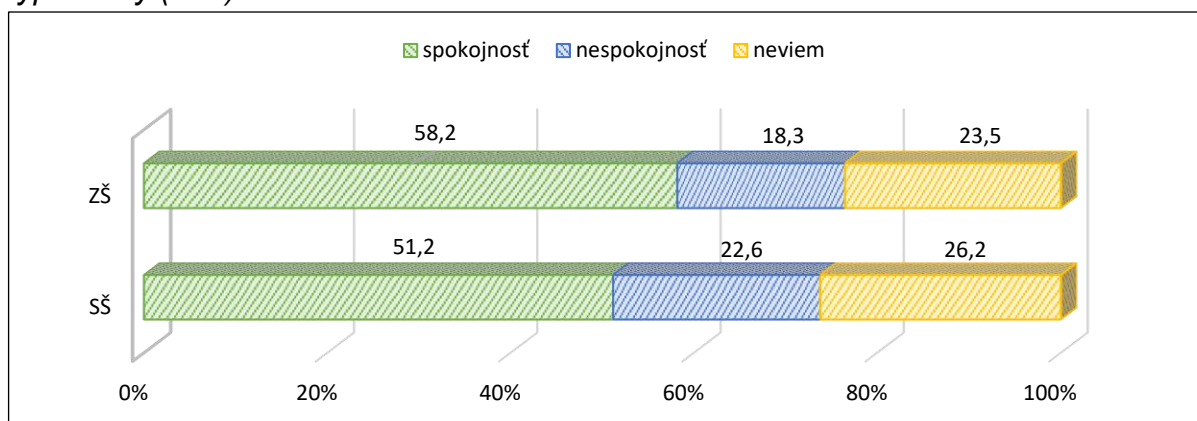
Graf 14 Miera spokojnosti s úrovňou prednášok, besied o ľudských právach (v %)

Úroveň prednášok a besied vedľa lepšie ohodnotiť skúmané dievčatá, či už pozitívne – spokojnosť (chlapci 52,7 %, dievčatá 56,8 %) alebo negatívne – nespokojnosť (chlapci 18,9 %, dievčatá 21,5 %). Chlapci skôr nevedeli túto zložku posúdiť (chlapci 28,3 %, dievčatá 21,7 %).

Opäť sa prejavil rozdiel vo vnímaní spokojnosti medzi žiakmi základných a stredných škôl, spokojnejší sú žiaci základných škôl ako stredoškôláci (ZŠ 58,2 %, SŠ 51,2 % – z toho G 50,8 %, SOŠ 51,3 %). Nespokojnejší sú stredoškôláci (ZŠ 18,3 %, SŠ 22,6 %), predovšetkým gymnazisti (G 26,0 %, SOŠ 21,3 %).

Graf 15 Miera spokojnosti s úrovňou prednášok, besied o ľudských právach podľa typu školy (v %)

Vo výskume sa pri ostatných zložkách ukázalo, že spokojnosť prejavili najmä žiaci 9. ročníka základnej školy a tak to je aj pri úrovni prednášok (ZŠ: 7. ročník 59,1 %, 8. ročník 54,6 %, 9. ročník 62,3 %; SŠ: 1. ročník 47,2 %, 2. ročník 52,2 %, 3. ročník 55,6 %). S touto zložkou vzdelávania sú najviac nespokojní druháci strednej školy (ZŠ: 7. ročník 15,6 %, 8. ročník 23,1 %, 9. ročník 14,8 %; SŠ: 1. ročník 21,8 %, 2. ročník 23,4 %, 3. ročník 23,0 %).

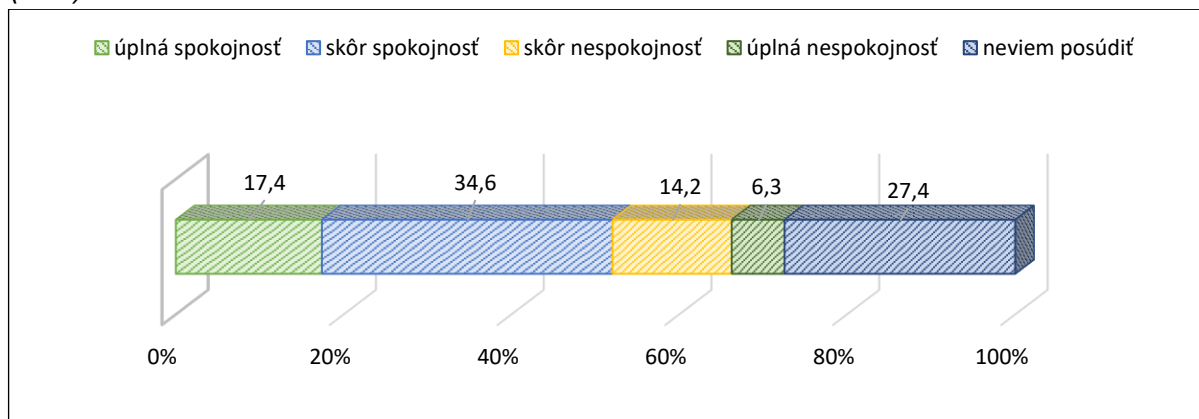
Korelácia s premennou veľkosť bydliska ukázala, že najspokojnejší sú žiaci vo väčších mestách do 100 000 obyvateľov (63,8 %, najmenej

vo veľkomestách nad 100 000 obyvateľov 47,4 %) a najnespokojnejší sú vo veľkomestách nad 100 000 obyvateľov (26,5 %, najmenej vo väčších mestách do 100 000 obyvateľov 18,1 %).

Podľa kraja Slovenska sú to predovšetkým Nitriansky a Žilinský kraj, kde sa respondenti prikláňali k spokojnosti (BA 49,6 %, TT 51,5 %, TN 52,4 %, NR 64,6 %, ZA 61,9 %, BB 47,8 %, PO 53,5 %, KE 56,7 %) a v Bratislavskom, Trenčianskom a v Banskobystrickom kraji sú respondenti skôr nespokojní (BA 25,7 %, TT 21,6 %, TN 23,8 %, NR 15,2 %, ZA 16,4 %, BB 22,3 %, PO 19,1 %, KE 19,7 %).

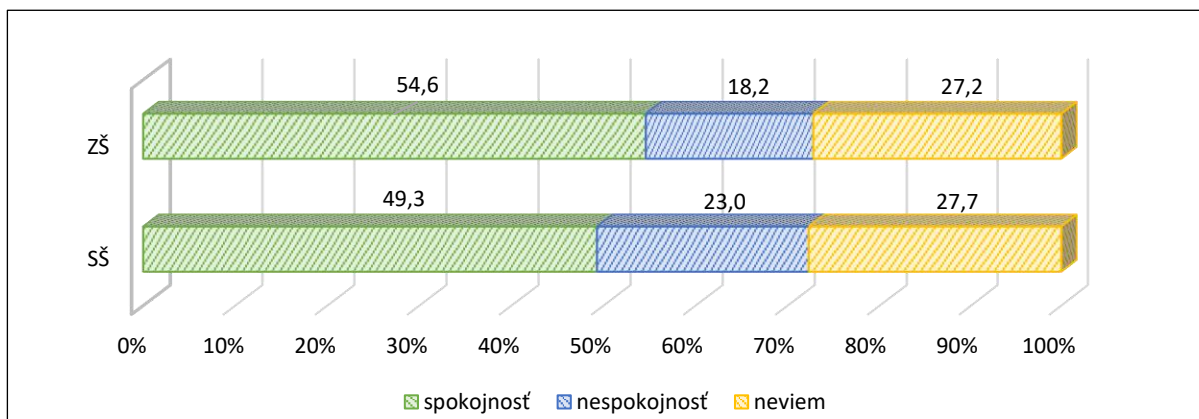
Podľa spokojnosti je u respondentov zložka vzdelávania **názorné riešenie prípadného porušenia ľudských práv** predposledná. Spokojnosť prezentovalo 52,0 % žiakov, nespokojnosť 20,5 % a neschopnosť posúdiť 27,4 % žiakov.

Graf 16 Miera spokojnosti s názorným riešením prípadného porušenia ľudských práv (v %)

Približne v rovnakej miere sú s názorným riešením nespokojní chlapci, aj dievčatá (chlapci 20,3 %, dievčatá 20,5 %). Spokojnosť sa týka necelej polovice chlapcov a takmer 55 % dievčat (chlapci 49,3 %, dievčatá 54,6 %).

Graf 17 Miera spokojnosti s názorným riešením prípadného porušenia ľudských práv podľa typu školy (v %)

Spokojnejší sú opäť žiaci základných škôl (ZŠ 54,6 %, SŠ 49,3 % – z toho G 45,6 %, SOŠ 50,7 %) a nespokojnejší stredoškólači, najmä gymnazisti (ZŠ 18,2 %, SŠ 23,0 % – z toho G 28,8 %, SOŠ 20,8 %).

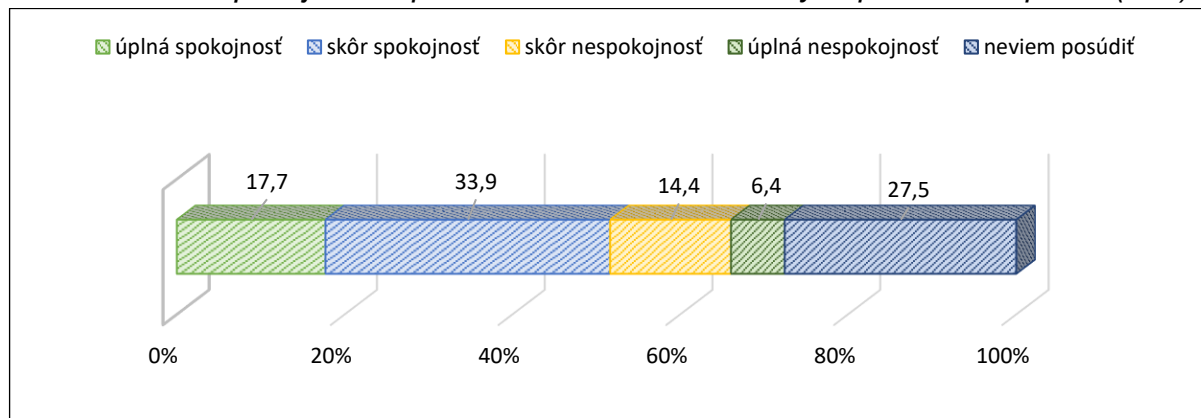
V jednotlivých navštevovaných ročníkoch je spokojný každý druhý respondent. Jedinými výnimkami sú prváci strednej školy, kde to nie je ani polovica z nich, a žiaci 9. ročníka základnej školy, kde je to takmer 60 % (ZŠ: 7. ročník 53,1 %, 8. ročník 51,8 %, 9. ročník 59,4 %; SŠ: 1. ročník 46,1 %, 2. ročník 52,1 %, 3. ročník 51,2 %). Nespokojnosť volili najviac najstarší žiaci z 3. ročníka stredných škôl (ZŠ: 7. ročník 16,3 %, 8. ročník 21,9 %, 9. ročník 15,4 %; SŠ: 1. ročník 22,3 %, 2. ročník 22,4 %, 3. ročník 24,4 %).

Výraznejšia spokojnosť skúmanej zložky podľa veľkosti bydliska sa prejavila u respondentov z miest do 100 000 obyvateľov (59,8 %, najmenej v obciach do 2 000 obyvateľov 50,0 %) a najvýraznejšia nespokojnosť zas v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov (23,9 %, najmenej v mestách do 100 000 obyvateľov).

Signifikantné rozdiely boli zistené pri korelácii podľa kraja. Rozdiel medzi Nitrianskym (najvyššia miera spokojnosti) a Banskobystrickým krajom (najnižšia miera spokojnosti) je až vyše 24 percentuálnych bodov (BA 55,1 %, TT 49,7 %, TN 49,6 %, NR 64,0 %, ZA 58,4 %, BB 39,9 %, PO 44,7 %, KE 55,4 %). Pri nespokojnosti to nebolo až také zreteľné a podiel vo väčšine jednotlivých krajoch bol pätina až štvrtina žiakov (BA 21,4 %, TT 22,2 %, TN 21,6 %, NR 17,4 %, ZA 16,4 %, BB 23,9 %, PO 21,1 %, KE 20,1 %).

Absolútne najhoršie hodnotenie získala zložka **premietnutie teórie o ľudských právach do praxe**. Pri tejto zložke žiaci prezentovali najnižšiu mieru spokojnosti (51,6 %), najvyššiu mieru nespokojnosti (20,8 %) a rovnako aj najvyššiu mieru nemožnosti posúdiť (ne)spokojnosť (27,5 %). Treba ale dodať, že percentuálne zastúpenie jednotlivých odpovedí je takmer totožné ako pri predchádzajúcej zložke vzdelávania ľudských práv – názorné riešenie prípadného porušenia ľudských práv.

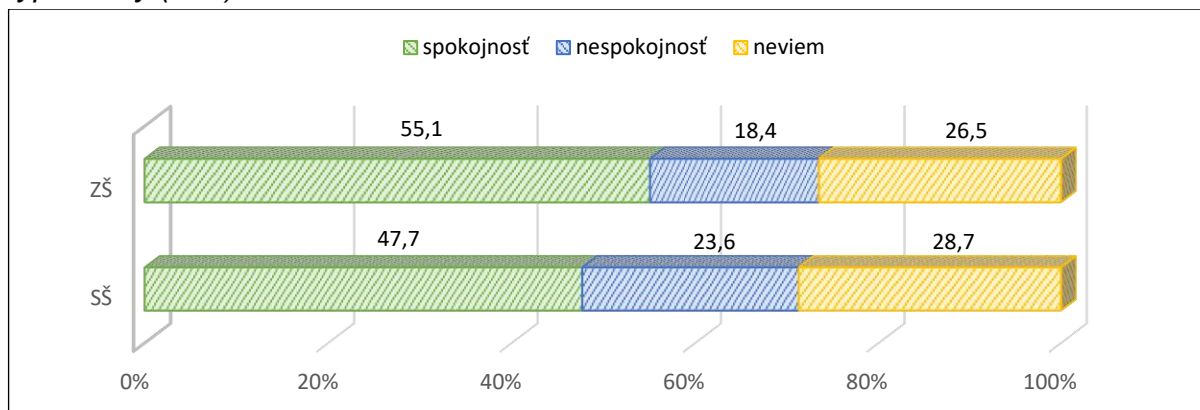
Graf 18 Miera spokojnosti s premietnutím teórie o ľudských právach do praxe (v %)

Pri zložke premietnutie teórie do praxe nebol zistený výrazný rozdiel medzi chlapcami a dievčatami, avšak dievčatá mali vyšší podiel spokojných (chlapci 50,4 %, dievčatá 52,7 %) a aj nespokojných (chlapci 20,0 %, dievčatá 21,5 %).

Nižšia miera spokojnosti sa prejavila u respondentov stredných škôl (ZŠ 55,1 %, SŠ 47,7 % – z toho G 46,6 %, SOŠ 48,1 %), rovnako ako aj vyššia miera nespokojnosti (ZŠ 18,4 %, SŠ 23,6 % – z toho G 26,3 %, SOŠ 22,6 %).

Graf 19 Miera spokojnosti s premietnutím teórie o ľudských právach do praxe podľa typu školy (v %)

Ako sme už spomínali, v stredných školách neprevláda taká spokojnosť so skúmanou zložkou ako v základných školách, ale je zaujímavé, že pri korelácii s ročníkmi existuje stúpajúca tendencia spokojnosti v ročníkoch stredných škôl (ZŠ: 7. ročník 56,5 %, 8. ročník 52,0 %, 9. ročník 58,0 %; SŠ: 1. ročník 45,0 %, 2. ročník 48,3 %, 3. ročník 51,0 %). To isté platí aj pri nespokojnosti v stredných školách (ZŠ: 7. ročník 15,3 %, 8. ročník 22,2 %, 9. ročník 16,5 %; SŠ: 1. ročník 20,2 %, 2. ročník 24,6 %, 3. ročník 26,8 %).

Ako aj pri predošlých zložkách, aj tu sú najspokojnejší respondenti v mestách do 100 000 obyvateľov (58,0 %, najmenej obce do 2 000 obyvateľov 49,8 %) a najnespokojnejší v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov (22,4 %, najmenej v obciach do 10 000 a v mestách do 50 000 obyvateľov 20,3 %).

Pri spokojnosti sa opäť prejavili výrazné rozdiely medzi jednotlivými krajinami (BA 51,3 %, TT 47,6 %, TN 49,8 %, NR 65,9 %, ZA 58,7 %, BB 41,7 %, PO 43,8 %, KE 53,9 %), zatiaľ čo pri nespokojnosti to tak výrazné nie je (BA 22,3 %, TT 23,2 %, TN 23,0 %, NR 14,3 %, ZA 17,0 %, BB 24,3 %, PO 22,9 %, KE 20,1 %).

Súhrn

Zo zistení vyplýva, že zložkou vzdelávania, u ktorej žiaci prezentovali najvyššiu mieru spokojnosti je spôsob výučby ľudských práv na hodine (forma). Naopak, najmenej spokojní boli respondenti s premietnutím teórie o ľudských právach do praxe. Pri komparácii podľa jednotlivých premenných sa zistilo, že

s jednotlivými skúmanými zložkami boli spokojnejšie dievčatá, podľa typu školy to boli žiaci základných škôl, predovšetkým deviataci, respondenti žijúci v mestách do 100 000 obyvateľov a takisto žijúci najmä v Nitrianskom kraji. Analýza taktiež ukázala, že v mnohých zložkách vzdelávania je priestor na zlepšenie, pretože podiel spokojných žiakov u niektorých predstavoval menej ako polovicu z nich.

Prezentované dáta a výsledky sú súčasťou výskumu o vzdelávaní a dodržiavaní ľudských práv v škole, extrémizme a o drogách, ktorý dlhodobo vykonáva a monitoruje Centrum vedecko-technických informácií Slovenskej republiky (CVTI SR). Viac o výsledkoch z výskumu zo spomínaných oblastí je možné dočítať sa v záverečných správach a publikáciách, ktoré sú pravidelne uverejňované na www.cvtisr.sk v sekcii *Výskumy a prevencia*.

Resumé

Vzdelávanie ľudských práv a práv dieťaťa môže prebiehať rôznymi formami, a tak sa skladá z rôznych zložiek. Článok sa zaoberá práve zložkami vzdelávania ľudských práv v škole. Vo výskume ich bolo zadaných 9. Štatistickým spracovaním a analýzou získaných dát sú prezentované jednotlivé zložky – od primárnej percentuálnej skladby až po komparácie podľa rôznych premenných. Záver prináša zhrnutie interpretovaných výsledkov s odkazom na komplexnejšiu analýzu dát výskumu nielen o zložkách vzdelávania ľudských práv.

Summary

The education of human rights and the rights of the child can take place in different forms and thus consists of different components. The article deals with the components of human rights education at school, of which 9 were defined as part of the research. The individual components are presented through statistical processing and analysis of the obtained data – from the primary percentage composition to comparisons according to various variables. The conclusion provides a summary of the interpreted results with reference to a more comprehensive analysis of research data not only on the components of human rights education.

Vzťah žiakov základných a stredných škôl k osobám, ktoré sa odlišujú od majoritnej skupiny farbou pleti, národnosťou a sexuálnou orientáciou

Marianna PÉTIOVÁ^{*/}

Úvod

Slovensko je krajina s bohatou históriou a kultúrnou diverzitou. Aj v súčasnosti tu žijú mnohé etnické a národnostné skupiny, pričom vznikla potreba riešiť otázky spojené nielen s integráciou cudzincov, ale i s rasizmom a xenofóbiou. Niektoré politické subjekty multikulturalizmus podporujú, iné sa ho obávajú a kritizujú ho, čo pôsobí negatívne nielen na občanov, ale predovšetkým na mladú generáciu. Riešenie situácie si vyžaduje najmä vzájomnú spoluprácu a kultúrny dialóg tak, aby sa na Slovensku vybudovala otvorená, tolerantná a multikultúrna spoločnosť.¹ Táto spoločnosť aktívne podporuje vzájomné vzťahy medzi majoritnou skupinou obyvateľstva a menšinami. Základom je rešpektovanie odlišností, vzájomná tolerancia, rovnosť, konštruktívne riešenie konfliktov a snaha vyvarovať sa negatívnym predsudkom a stereotypom.²

Výskumná úloha bola zameraná na zistenie názorov, postojov a osobných skúseností žiakov základných a stredných škôl s prejavmi extrémizmu v škole, rodine a v rovesníckej skupine. Vychádzala z *Koncepcie boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024* a z *Národnej stratégie kybernetickej bezpečnosti*. Výskum nadviazal na riešenie problematiky intolerancie, násillia a extrémizmu u detí a mladých ľudí vo veku od 12 do 18 rokov, ktoré boli na CVTI SR realizované v rokoch 2010, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 a 2024 tak, aby sa zistené údaje dali navzájom porovnávať.

Výskumná úloha sa realizovala metódou dotazníkového zisťovania u žiakov základných a stredných škôl v rámci celého Slovenska. Výberový súbor tvorili žiaci 7., 8. a 9. ročníkov základných škôl a žiaci 1., 2. a 3. ročníkov všetkých

^{*/} PhDr. Marianna Pétiová, PhD., CVTI SR, marianna.petiova@cvtisr.sk

¹ Multikulturalizmus na Slovensku: Cesta k rozmanitosti a spolupráci. Dostupné na www.precitamsi.sk

² Šišková, T a kol.: *Výchova k tolerancii a proti rasizmu*. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-285-8, s. 33.

typov stredných škôl. Terénny zber údajov prebiehal v máji a júni 2024 a zabezpečovala ho profesionálna agentúra, určená na základe výsledkov výberového konania. Výberový súbor spĺňal kritériá reprezentatívnosti vzhľadom na základný súbor žiakov základných a stredných škôl vo veku od 12 do 18 rokov. Bol utvorený voľným kvótovým výberom so znáhodnením osoby v poslednom kroku a so stratifikáciou na celom území Slovenskej republiky. Vysoká návratnosť, ako aj vypočítaný interval spoľahlivosti, zabezpečovali základné požiadavky reprezentatívnosti. Na základe uvedených skutočností je možné získané výsledky považovať za spoľahlivé a v rámci tejto spoľahlivosti aj za reprezentatívne.

1. Charakteristika výskumného súboru

Do výskumu zameraného na výskyt prejavov extrémizmu u žiakov základných a v stredných škôl sa zapojilo 2 420 žiakov. Dotazníky vyplnilo 50,2 % chlapcov a 49,8 % dievčat.

Asi pätina (20,3 %) opýtaných mala 15 rokov. V nižšom počte sa do výskumu zapojili respondenti vo veku 17 (18,0 %), 14 (16,7 %), 16 (15,7 %), 18 (14,0 %) a 13 rokov (12,7%). Len veľmi malú časť (2,4 %) výskumnej vzorky tvorili 12-roční žiaci.

Až 93,3 % respondentov malo slovenskú národnosť a 2,3 % mali rómsku národnosť. Pomerne málo žiakov uviedlo maďarskú (1,7 %), ukrajinskú (1,4 %), rusínsku (0,6 %) alebo českú národnosť (0,4 %). Len 0,3 % opýtaných malo inú, napr. ruskú, srbskú, poľskú alebo nemeckú národnosť.

V súbore žiakov základných škôl vyplnilo dotazníky 48,3 % respondentov a v skupine stredoškolákov sa do výskumu zapojilo 51,7 % osôb. V tomto podsúbore mali výraznú prevahu žiaci stredných odborných škôl (66,0 %) nad gymnazistami (34,0 %).

Do výskumu realizovaného v základných školách sa v najvyššom počte zapojili deviataci (36,5%). V nižšej miere vyplnili dotazníky aj žiaci ôsmych (35,8 %) a siedmich ročníkov (27,7%). V stredných školách sa na výskume zúčastnili najmä druháci (37,9 %), zatiaľ čo v približne rovnakom počte vyplnili dotazníky žiaci prvých (31,0 %) a tretích (31,1 %) ročníkov. V gymnáziách mali výraznú prevahu prváci (38,8 %, 2. ročník: 31,5 %, 3. ročník: 29,7 %). V stredných odborných školách vyplnili dotazníky častejšie žiaci druhých ročníkov (41,2 %) než prváci (26,9 %) alebo tretiaci (31,9 %).

Približne tretina opýtaných mala trvalé bydlisko v obciach od 2 001 do 10 000 obyvateľov (30,5 %). Nižší počet respondentov žil v mestách od 10 001 do 50 000 obyvateľov (24,8 %) a v najmenších obciach (20,8 %). Najnižší počet respondentov pochádzal z veľkomiest (viac ako 100 000: 12,8 %) a z miest od 50 001 do 100 000 obyvateľov (11,0 %).

Žiaci základných a stredných škôl najčastejšie pochádzali z Bratislavského a z Nitrianskeho kraja (zhodne po 14,6 %). Nižší počet respondentov žil v Košickom (13,9 %), Prešovskom (12,3 %), Trenčianskom (12,1 %), Banskobystrickom (12,0 %), Žilinskom (10,5 %) a v Trnavskom kraji (10,0 %).

2. Názory žiakov základných a stredných škôl na osoby odlišujúce sa od majoritnej skupiny farbou pleti, národnosťou, sexuálnou orientáciou a pod.

Na zistenie postojov k osobám, ktoré sa od väčšiny Slovákov odlišujú farbou pleti, národnosťou, náboženstvom alebo sexuálnou orientáciou sme respondentom ponúkli škálu 10 rozličných skupín osôb, národností a etník. Ich úlohou bolo vyjadriť k nim svoj postoj, či už priateľský, nepriateľský alebo indiferentný.

Pri vyhodnotení tejto otázky bola využitá technika zisťovania váženého aritmetického priemeru (strednej hodnoty – mean) a podľa tejto hodnoty (od najnižšej po najvyššiu) bola zostavená *tabuľka 1*.

Na základe zistených hodnôt možno konštatovať, že respondenti si vytvorili najpozitívnejší postoj k Čechom (1,39), černochoom (1,82), Maďarom (1,88), Aziatom, Ukrajincom (zhodne po 1,92) a k Rómom (1,99). V nižšej miere prezentovali kladné postoje k členom LGBTI+ komunity (2,06), Arabom (2,12), Židom (2,13) a najmenej k migrantom (2,22).

Tabuľka 1 Vzťahy žiakov ZŠ a SŠ k osobám inej národnosti, náboženstva a farby pleti...

Skupina/vzťah	Priateľský	Nepriateľský	Žiadny	Mean	Poradie
Aziati	51,4	4,8	43,8	1,92	4
černosí	55,3	7,5	37,2	1,82	2
Arabi	38,2	12,1	49,7	2,12	7
Židia	38,7	9,7	51,6	2,13	8
Maďari	49,2	13,9	36,9	1,88	3
Rómovia	43,5	17,2	39,3	1,99	5
Česi	78,8	3,4	17,8	1,39	1
Ukrajinci	48,0	12,2	39,8	1,92	4
utečenci	33,1	12,2	54,7	2,22	9
LGBTI+	33,3	26,9	39,8	2,06	6

Zistené výsledky výskumu ukázali, že väčšina žiakov základných a stredných škôl si vytvorila priateľské postoje k Čechom, černochoom, Maďarom, Aziatom, Rómom a k Ukrajincom. U Židov, Arabov, migrantov a členom LGBTI+ komunity prevládala počet opýtaných, ktorí k týmto skupinám ľudí nemali vytvorené žiadne vzťahy, pričom predpokladáme, že osoby z týchto skupín osobne nepoznali. Respondenti vyjadrili nepriateľský postoj najmä voči osobám s inou sexuálnou orientáciou a najpozitívnejšie prijali Čechov.

Česi

Priateľské vzťahy k Čechom si vytvorilo až 81,2 % dievčat a 76,5 % chlapcov. Chlapci vo vyššom počte pociťovali voči tejto skupine ľudí nepriateľstvo (chlapci: 5,0 %, dievčatá: 1,7 %), alebo ľahostajnosť (chlapci: 18,5 %, dievčatá: 17,1 %). Zistené údaje ukázali, že výrazná väčšina respondentov si k osobám s českou národnosťou vytvorila dobrý vzťah, avšak dievčatá ich vnímali pozitívnejšie než chlapci.

Kamarátsky postoj k Čechom deklarovali najčastejšie žiaci 1. ročníkov stredných škôl (81,4 %, 2. ročník SŠ: 77,6 %, 3. ročník SŠ: 78,0 %, 7. ročník SŠ: 80,2 %, 8. ročník ZŠ: 75,6 %, 9. ročník ZŠ: 80,5 %). Nepriateľstvo voči tejto skupine osôb pociťovali najmä deviataci (4,2 %), prváci (4,1 %) a tretiaci (4,4 %, 7. ročník ZŠ: 3,1 %, 8. ročník ZŠ: 2,2 %, 2. ročník SŠ: 2,7 %). Nezaujímam a ľahostajnosť voči Čechom vyjadrili žiaci 8. ročníkov základných škôl (22,2 %, 7. ročník ZŠ: 16,7 %, 9. ročník ZŠ: 15,3 %, 1. ročník SŠ: 14,5 %, 2. ročník SŠ: 19,7 %, 3. ročník SŠ: 17,6 %). Zo zistených údajov je zrejmé, že osoby s českou národnosťou najlepšie prijali prváci. Najhoršia situácia bola zaregistrovaná u deviatakov a u tretiakov strednej školy.

Gymnazisti (84,2 %) si častejšie vybudovali kladný vzťah k Čechom než žiaci stredných odborných škôl (76,2 %), ktorí mali vo vyššom počte voči nim nepriateľský (SOŠ: 4,1 %, G: 2,9 %), alebo indiferentný postoj (SOŠ: 19,7 %, G: 12,9 %). Tieto zistenia ukázali, že Čechov si omnoho viac obľúbili gymnazisti než žiaci stredných odborných škôl.

Priateľský vzťah k Čechom deklarovali najčastejšie respondenti zo Žilinského a Banskobystrického kraja. Nepriateľský postoj voči tejto skupine osôb si vytvorili žiaci základných a stredných škôl v Košickom kraji. Česi boli najčastejšie ľahostajní opýtaným z Trenčianskeho, Nitrianskeho a z Košického kraja. Zistenia ukázali, že najvyšší počet respondentov s pozitívnym postojom k Čechom bol zaznamenaný v Žilinskom a v Banskobystrickom kraji. Nepriateľstvo voči tejto skupine osôb deklarovali žiaci z Košického kraja.

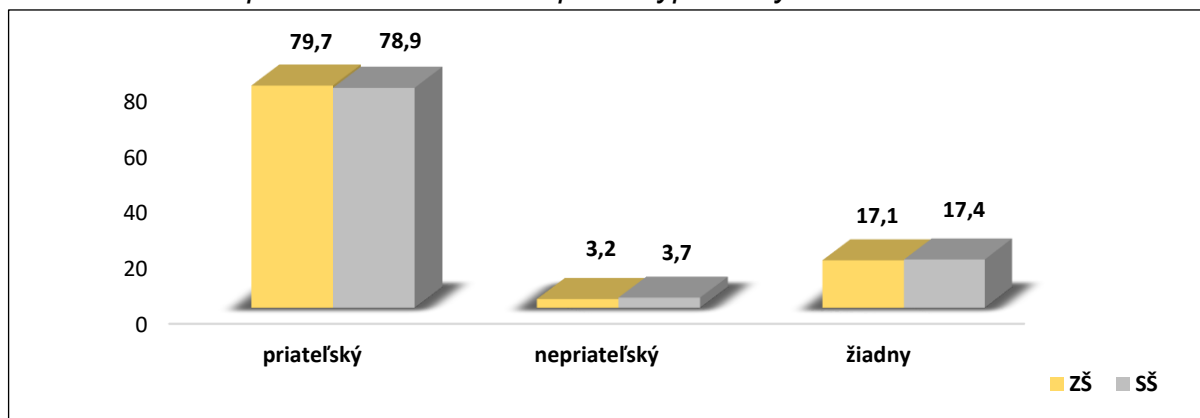
Tabuľka 2 Vzťah respondentov k Čechom podľa kraja

Vzťah	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
priateľský	78,4	77,9	75,2	77,0	84,3	85,5	80,8	73,1
nepriateľský	3,4	3,3	3,7	1,7	3,1	3,5	3,7	5,1
žiadny	18,2	18,8	21,1	21,3	12,6	11,0	15,5	21,8

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Žiaci základných škôl vnímali Čechov pozitívnejšie než stredoškooláci. Približne rovnaký počet respondentov z oboch typov škôl k nim pociťoval nepriateľstvo, prípadne sa o osoby s českou národnosťou nezaujímal. Z prezentovaných dát je zrejmé, že Čechov len o niečo lepšie prijali žiaci základných škôl než stredoškooláci.

Graf 1 Vzťah respondentov k Čechom podľa typu školy

Černosi

Dievčatá (58,1 %, chlapci: 52,6 %) si k černochoch častejšie vybudovali priateľský vzťah. Chlapci ich vo výrazne vyššom počte nemali radi (chlapci: 12,0 %, dievčatá: 3,0 %), zatiaľ čo dievčatá (38,9 %, chlapci: 35,4 %) sa o nich nezaujímali. Zistené údaje ukázali, že černochoch viac akceptovali dievčatá než chlapci.

Priateľský vzťah k týmto ľuďom deklarovali deviataci (58,1 %) a tretiaci (58,4 %, 2. ročník SŠ: 52,9 %, 1. ročník SŠ: 55,0 %, 7. ročník ZŠ: 51,1 %, 8. ročník ZŠ: 55,8 %). Nepriateľstvo voči černochoch pociťovali najčastejšie prváci (8,8 %) a druháci (8,5 %, 3. ročník SŠ: 7,5 %, 7. ročník ZŠ: 6,5 %, 8. ročník ZŠ: 7,2 %, 9. ročník ZŠ: 6,6 %). O černochoch neprejavili žiadny záujem najmladší žiaci (7. ročník ZŠ: 42,4 %, 8. ročník ZŠ: 37,0 %, 9. ročník ZŠ: 35,3 %, 1. ročník SŠ: 36,2 %, 2. ročník SŠ: 38,6 %, 3. ročník SŠ: 34,1 %). Prezentované výsledky potvrdili, že černochoch najpozitívnejšie vnímali deviataci a tretiaci. Najhoršia situácia bola zistená v skupine žiakov 1. a 2. ročníkov stredných škôl.

K černochoch si častejšie vytvorili priateľské vzťahy gymnazisti (66,4 %, SOŠ: 49,5 %). Žiaci stredných odborných škôl ich vo vyššej miere vnímali ako nepriateľov (SOŠ: 9,4 %, G: 6,1 %), prípadne mali voči nim indiferentný postoj (SOŠ: 41,1 %, G: 27,5 %). Z uvedených údajov vyplynulo, že gymnazisti mali k černochoch vybudované lepšie vzťahy než žiaci stredných odborných škôl.

Kladný vzťah k osobám s čiernou farbou pleti deklarovali respondenti z Nitrianskeho kraja. Negatívny postoj voči nim prezentovali žiaci žijúci v Košickom kraji. Indiferentný postoj voči černochoch malo viac ako 40,0 % respondentov z Prešovského a z Košického kraja, pričom v Nitrianskom kraji rovnako odpovedalo len 33,2 % opýtaných. Z týchto zistení je zrejmé, že najvyšší počet opýtaných, ktorí si k černochoch vytvorili pozitívny vzťah, žil v Nitrianskom kraji. Táto skupina osôb bola najhoršie prijatá mladými obyvateľmi Košického kraja.

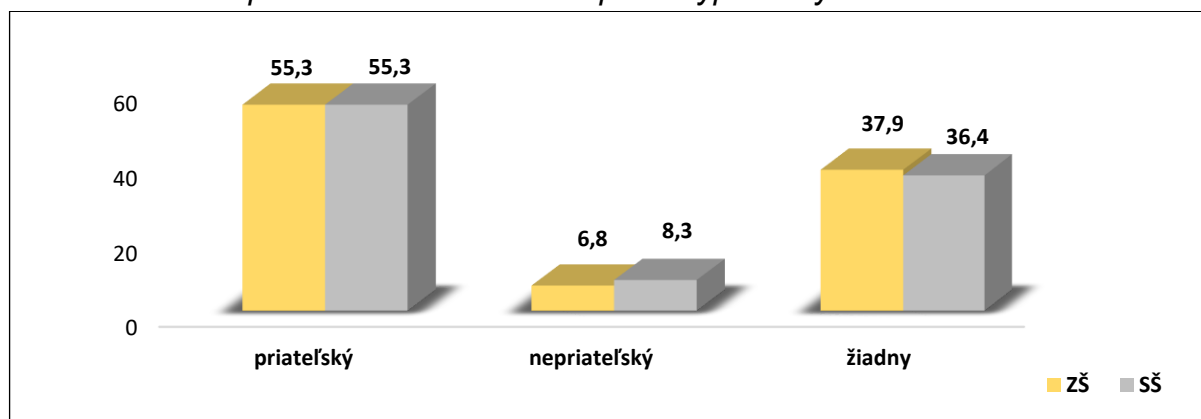
Tabuľka 3 Vzťah respondentov k černochoom podľa kraja

Vzťah	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
priateľský	58,8	51,0	53,4	60,5	58,0	57,8	53,5	48,4
nepriateľský	6,3	9,5	9,2	6,3	7,1	5,2	5,7	11,3
žiadny	34,9	39,5	37,4	33,2	34,9	37,0	40,8	40,3

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Priateľský vzťah k černochoom pociťoval približne rovnaký počet opýtaných z oboch typov škôl, pričom stredoškooláci vo vyššej miere vnímali tieto osoby nepriateľsky. Indiferentný postoj k osobám s čiernou farbou pleti priznalo 37,9 % žiakov základných škôl a 36,4 % stredoškoolákov. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že žiaci základných škôl si k černochoom vytvorili lepší vzťah než stredoškooláci.

Graf 2 Vzťah respondentov k černochoom podľa typu školy

Maďari

Pozitívny vzťah k osobám s maďarskou národnosťou si častejšie vybudovali dievčatá (56,3 %) než chlapci (42,2 %), ktorí vo výrazne vyššej miere pociťovali voči nim nepriateľstvo (chlapci: 21,7 %, dievčatá: 6,0 %). Názor, že Maďari sú im ľahostajní, prezentovalo 37,7 % dievčat a 36,1 % chlapcov. Je zrejmé, že príslušníkov maďarskej menšiny prijali omnoho lepšie dievčatá než chlapci.

Vzťahy k Maďarom kladne hodnotili žiaci 1. ročníkov (51,8 %, 2. ročník SŠ: 50,2 %, 3. ročník SŠ: 46,5 %, 7. ročník ZŠ: 47,1 %, 8. ročník ZŠ: 48,6 %, 9. ročník ZŠ: 50,5 %). Nepriateľské postoje voči nim prezentovali najčastejšie tretiaci (16,0 %, 2. ročník SŠ: 13,1 %, 1. ročník SŠ a 9. ročník ZŠ: zhodne po 15,5 %, 8. ročník ZŠ: 11,7 %, 7. ročník ZŠ: 11,1 %). O vytvorení dobrých vzťahov k osobám s maďarskou národnosťou neprejavili záujem žiaci 7. ročníkov základných škôl (41,8 %, 8. ročník ZŠ: 39,7 %, 9. ročník ZŠ: 34,0 %, 1. ročník SŠ: 32,7 %, 2. ročník SŠ: 36,7 %, 3. ročník SŠ: 37,5 %). Zistené údaje ukázali, že najlepšie vzťahy k Maďarom si vytvorili žiaci 1. ročníkov stredných škôl. Najhoršia situácia bola zaregistrovaná u tretiakov.

Gymnazisti (54,8 %) si k osobám s maďarskou národnosťou vybudovali častejšie priateľský vzťah než žiaci stredných odborných škôl (45,8 %), ktorí vo vyššej miere pociťovali voči členom tejto národnostnej menšiny ľahostajnosť (SOŠ: 38,8 %, G: 29,6 %). Približne rovnaký počet opýtaných z oboch typov stredných škôl (G: 15,5 %, SOŠ: 15,4 %) mal voči Maďarom nepriateľský postoj. Z uvedených zistení vyplynulo, že gymnazisti vnímali príslušníkov maďarskej menšiny pozitívnejšie než žiaci stredných odborných škôl.

Kladný vzťah k Maďarom si najčastejšie vybudovali žiaci v Nitrianskom kraji. Nepriateľský postoj voči týmto ľuďom prezentovali opýtaní z Trnavského kraja. Ľahostajnosť a nezáujem o Maďarov deklarovali najmä respondenti v Trenčianskom a v Prešovskom kraji. Z prezentovaných výsledkov výskumu vyplynulo, že Maďarov najlepšie prijali žiaci v Nitrianskom kraji, ktorí sa s nimi dostávajú do kontaktu asi najčastejšie. Negatívny postoj k členom tejto národnostnej menšiny mali respondenti z Trnavského a Prešovského kraja, kde žije len veľmi málo členov, tejto na Slovensku pomerne veľkej menšiny. Z uvedeného je zrejmé, že mladých obyvateľov Prešovského kraja viac ovplyvnili názory rodičov a rovesníkov než ich osobné skúsenosti.

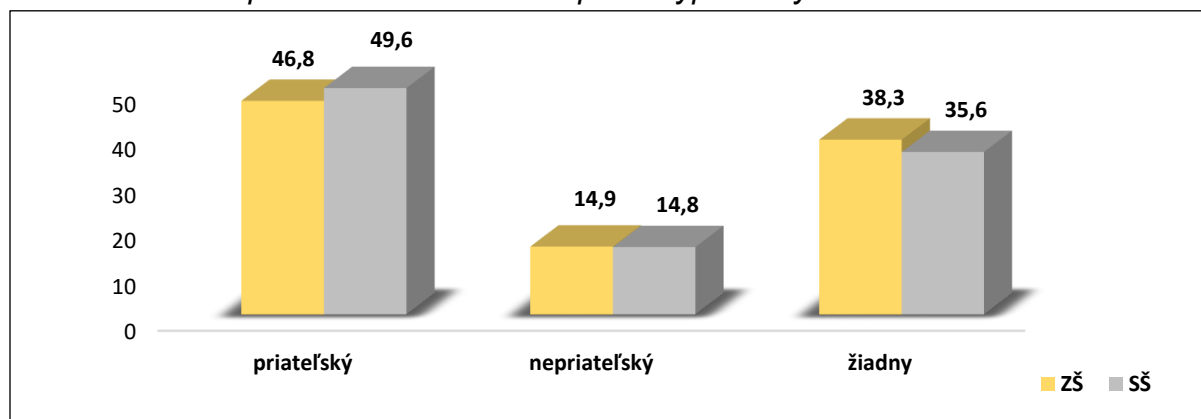
Tabuľka 4 Vzťah respondentov k Maďarom podľa kraja

Vzťah	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
priateľský	52,6	40,4	42,5	63,4	48,8	54,3	41,4	45,8
nepriateľský	11,4	22,5	15,3	8,5	11,8	11,8	16,8	15,6
žiadny	36,0	37,1	42,2	28,1	39,4	33,9	41,8	38,6

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Kladné vzťahy k Maďarom si vo vyššom počte vytvorili stredoškóľáci. Približne rovnaký počet opýtaných z oboch typov škôl pociťoval voči nim nepriateľstvo. Nezáujem o maďarskú národnostnú menšinu deklarovalo 38,3 % žiakov základných škôl a 35,6 % stredoškóľákov. Tieto zistenia potvrdili, že Maďarov pozitívnejšie vnímali stredoškóľáci než žiaci základných škôl.

Graf 3 Vzťah respondentov k Maďarom podľa typu školy

Rómovia

K Rómom si priateľský vzťah častejšie vytvorili dievčatá (48,0 %) než chlapci (39,2 %), ktorí omnoho výraznejšie deklarovali voči tejto skupine negatívny postoj (chlapci: 24,5 %, dievčatá: 9,8 %). O Rómov sa vôbec nezaujímal 42,2 % dievčat a 36,3 % chlapcov. Zistené výsledky potvrdili, že chlapci boli voči tejto minoritnej skupine omnoho negatívnejšie naladení než dievčatá.

Rómov pozitívne vnímali deviataci (46,7 %, 7. ročník ZŠ: 43,0 %, 8. ročník ZŠ: 45,8 %) a prváci (46,2 %, 2. ročník SŠ: 39,4 %, 3. ročník SŠ: 40,3 %). Nepriateľstvo voči nim pociťovali žiaci 2. ročníkov stredných škôl (20,8 %, 1. ročník SŠ: 17,7 %, 3. ročník SŠ: 19,9 %, 7. ročník ZŠ: 15,8 %, 8. ročník ZŠ: 13,4 %, 9. ročník ZŠ: 15,5%). Nezáujem a ľahostajnosť voči nim najviac deklarovali najmladší opýtaní (7. ročník ZŠ: 41,2 %, 8. ročník ZŠ: 40,8 %, 9. ročník ZŠ: 37,8 %, 1. ročník SŠ: 36,1 %, 2. ročník SŠ a 3. ročník SŠ: zhodne po 39,8 %). Z týchto výsledkov je zrejmé, že Rómov kladne prijali deviataci a prváci, negatívny postoj voči nim prezentovali vo vyššej miere druháci.

Priateľské vzťahy k Rómom si častejšie vybudovali gymnazisti (43,3 %, SOŠ: 41,0 %). Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov škôl (G: 20,0 %, SOŠ: 19,4 %) pociťoval voči nim nepriateľstvo. Indiferentný postoj mali vo vyššej miere žiaci stredných odborných škôl (39,6 %) než gymnazisti (36,7 %). Prezentované zistenia ukázali, že Rómov pozitívnejšie vnímali gymnazisti než žiaci stredných odborných škôl.

K Rómom si vybudovala pozitívne vzťahy viac ako polovica mladých obyvateľov Banskobystrického kraja, v Trnavskom a v Trenčianskom kraji rovnako odpovedalo najmenej opýtaných. Priateľské spolužitie odmietli žiaci v Trnavskom kraji. O Rómov sa nezaujímal respondenti v Trenčianskom a v Nitrianskom kraji. Z uvedeného je zrejmé, že najvyšší počet opýtaných s priateľským postojom k príslušníkom rómskeho etnika bol zaznamenaný v Banskobystrickom kraji. Nepriateľstvo voči tejto skupine ľudí pociťovali respondenti v Trnavskom kraji.

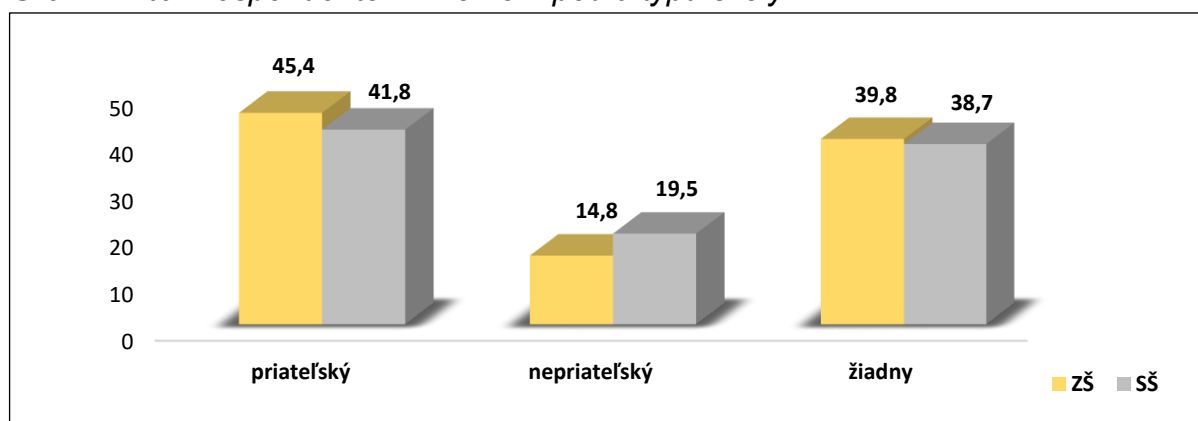
Tabuľka 5 Vzťah respondentov k Rómom podľa kraja

Vzťah	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
priateľský	47,2	39,4	36,2	40,6	42,7	54,7	43,1	43,6
nepriateľský	11,9	22,8	20,8	17,3	16,5	11,5	17,5	20,9
žiadny	40,9	37,8	43,0	42,1	40,8	33,8	39,4	35,5

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Priateľský vzťah k Rómom deklarovali častejšie žiaci základných škôl než stredoškoláci, ktorí na nich vo vyššej miere hľadeli nepriateľsky. Nezáujem o príslušníkov tejto menšiny deklarovalo 39,8 % žiakov základných škôl a 38,7 % stredoškolákov. Z uvedených zistení vyplýva, že lepší vzťah k príslušníkom rómskej menšiny si vytvorili žiaci základných škôl než stredoškoláci, ktorí ich vo vyššej miere považovali za nepriateľov.

Graf 4 Vzťah respondentov k Rómom podľa typu školy

Aziati

Až 53,0 % chlapcov a 49,8 % dievčat vnímalo Aziatov pozitívne. Chlapci si k tejto skupine osôb častejšie vybudovali nepriateľské postoje (chlapci: 6,9 %, dievčatá: 2,6 %) a nezáujem o túto skupinu osôb deklarovali vo vyššej miere dievčatá (47,6 %, dievčatá: 40,1 %).

Aziatov pozitívne vnímali tretiaci (56,2 %, 2. ročník SŠ: 52,9 %, 1. ročník SŠ: 53,6 %, 7. ročník ZŠ: 39,9 %, 8. ročník ZŠ: 50,1 %, 9. ročník ZŠ: 53,4 %). Siedmáci častejšie než ostatní pociťovali voči nim nielen nepriateľstvo (7. ročník ZŠ: 6,8 %, 8. ročník ZŠ: 3,1 %, 9. ročník ZŠ: 5,4 %, 1. ročník SŠ: 4,7 %, 2. ročník SŠ: 5,5 %, 3. ročník SŠ: 3,6 %), ale aj ľahostajnosť (7. ročník ZŠ: 53,3 %, 8. ročník ZŠ: 46,8 %, 9. ročník ZŠ: 41,2 %, 1. ročník SŠ: 41,7 %, 2. ročník SŠ: 41,6 %, 3. ročník SŠ: 40,2 %). Z uvedených zistení vyplynulo, že k Aziatov priateľsky prijali tretiaci. Nepriateľské postoje a nezáujem boli vo vyššej miere zaznamenané u siedmakov.

Aziatov si viac obľúbili gymnazisti (64,4 %, SOŠ: 48,8 %) než žiaci stredných odborných škôl, ktorí voči nim častejšie pociťovali nielen nepriateľstvo (SOŠ: 5,3 %, G: 3,5 %), ale aj ľahostajnosť (SOŠ: 45,9 %, G: 32,1 %).

Pozitívny vzťah k Aziatom prezentovali najčastejšie respondenti z Nitrianskeho kraja. Bezproblémové spolužitie s touto skupinou obyvateľstva odmietli opýtaní v Košickom kraji. Aziati boli ľahostajní najmä respondentom Prešovského kraja. Prezentované zistenia ukázali, že najpozitívnejšie ich vnímali respondenti s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji. Negatívny postoj voči tejto skupine obyvateľov deklarovali v Prešovskom a v Košickom kraji.

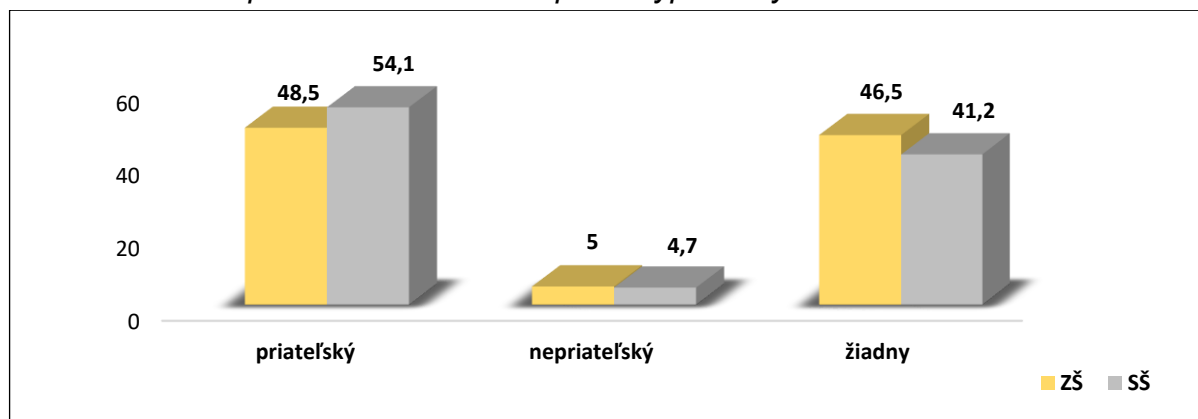
Tabuľka 6 Vzťah respondentov k Aziatom podľa kraja

Vzťah	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
priateľský	53,7	51,0	47,8	62,5	54,2	52,2	44,1	44,6
nepriateľský	5,7	5,0	5,5	3,4	4,3	2,8	5,1	6,3
žiadny	40,6	44,0	46,7	34,1	41,5	45,0	50,8	49,1

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Priateľstvo voči Aziatom častejšie pociťovali stredoškoláci. Približne rovnaký počet opýtaných z oboch typov škôl deklaroval voči nim negatívne vzťahy. O Aziatov žijúcich na Slovensku sa nezaujímal až necelá polovica žiakov základných škôl a 41,2 % stredoškolákov. Na základe uvedených zistení možno konštatovať, že Aziatov prijali omnoho pozitívnejšie stredoškoláci než žiaci základných škôl.

Graf 5 Vzťah respondentov k Aziatom podľa typu školy

Židia

Priateľský vzťah k Židom si častejšie vytvorili dievčatá (40,4 %, chlapci: 36,9 %), nepriateľstvo voči nim pociťovali vo výrazne vyššej miere chlapci (15,8 %, dievčatá: 3,6 %). Názor, že Židia sú ľahostajní, prezentovalo 56,0 % dievčat a 47,3 % chlapcov. Uvedené výsledky výskumu ukázali, že antisemitské postoje si vo vyššej miere vybudovali chlapci než dievčatá.

Pozitívny vzťah k Židom si vybudovali najčastejšie deviataci (41,0 %, 8. ročník ZŠ: 38,8 %, 7. ročník ZŠ: 34,7 %, 1. ročník SŠ: 40,0 %, 2. ročník SŠ: 36,8 %, 3. ročník SŠ: 40,3 %). Nepriateľstvo voči tejto skupine ľudí deklarovali tretiaci (11,4 %, 2. ročník SŠ: 8,7 %, 1. ročník SŠ: 9,4 %, 7. ročník ZŠ: 9,9 %, 8. ročník ZŠ: 9,1 %, 9. ročník ZŠ: 10,3 %). Židia boli ľahostajní najmä siedmakom (55,4 %) a druhákom (54,5 %, 8. ročník ZŠ: 52,1 %, 9. ročník ZŠ: 48,7 %, 1. ročník SŠ: 50,6 %, 3. ročník SŠ: 48,3 %). Zistené údaje potvrdili, že Židov najpozitívnejšie vnímali žiaci 9. ročníkov základných škôl. Najhoršia situácia bola zaregistrovaná u siedmakov a u tretiakov.

Kladný vzťah k Židom prezentovali vo vyššej miere gymnazisti (47,9 %, SOŠ: 34,2 %). Žiaci stredných odborných škôl častejšie pociťovali voči týmto osobám nielen nepriateľstvo (SOŠ: 10,5 %, G: 8,3 %), ale aj ľahostajnosť (SOŠ: 55,3 %, G: 43,8 %). Z uvedeného je zrejmé, že antisemitské postoje si vo výrazne vyššej miere osvojili žiaci stredných odborných škôl než gymnazisti. Z týchto dôvodov by bolo potrebné venovať danej problematike pozornosť už v základných a vo vyššej miere aj v stredných odborných školách.

Priateľský vzťah k Židom si vytvorili mladí obyvatelia Nitrianskeho kraja. Dobré spolužitie s nimi odmietli žiaci v Košickom a v Trnavskom kraji. Židia boli ľahostajní najčastejšie respondentom z Prešovského a z Trnavského kraja. Z uvedeného je zrejmé, že najvyšší počet opýtaných s nepriateľským postojom voči tejto skupine osôb bol u žiakov žijúcich v Košickom kraji. Respondenti z Nitrianskeho kraja vnímali Židov lepšie než ostatní.

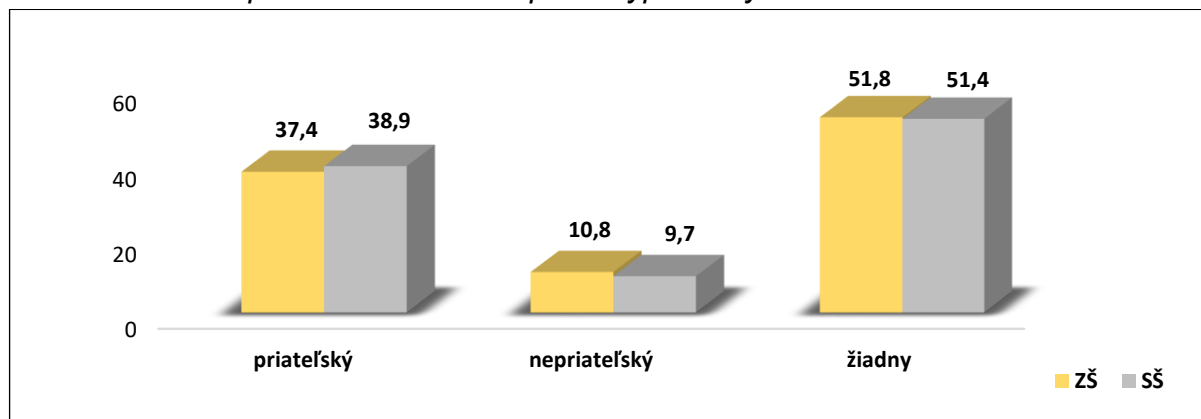
Tabuľka 7 Vzťah respondentov k Židom podľa kraja

Vzťah	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
priateľský	44,0	30,7	38,4	48,3	38,0	44,1	31,8	30,8
nepriateľský	8,5	11,6	10,9	9,4	9,8	5,9	8,8	12,9
žiadny	47,5	57,7	50,7	42,3	52,2	50,0	59,4	56,3

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Stredoškólači častejšie vnímali Židov pozitívne, nepriateľstvo voči nim pociťovali vo vyššej miere žiaci základných škôl. O Židov sa nezaujímal viac než polovica opýtaných z oboch typov škôl. Zistené údaje potvrdili, že osoby vyznávajúce židovské náboženstvo prijali lepšie stredoškólači než žiaci základných škôl. Považujeme za dôležité, aby pri výučbe dejepisu bola v základných, aj v stredných školách venovaná väčšia pozornosť poznatkom o ich živote, kultúre, aj o holokauste, aby sa tak eliminovali zbytočné predsudky, ktoré majú niektorí žiaci voči tejto skupine osôb.

Graf 6 Vzťah respondentov k Židom podľa typu školy

Arabi

Priateľské vzťahy k Arabom si vytvorili častejšie dievčatá (39,2 %, chlapci: 37,2 %), zatiaľ čo chlapci si k nim vo výrazne vyššom počte vybudovali negatívny vzťah (chlapci: 18,6 %, dievčatá: 5,6 %). Nezáujem o Arabov prezentovalo až 55,2 % dievčat a 44,2 % chlapcov. Zo zistených dát vyplynulo, že chlapci boli voči Arabom omnoho negatívnejšie naladení než dievčatá.

Pozitívny postoj k Arabom deklarovali deviataci (41,5 %, 8. ročník ZŠ: 37,7 %, 7. ročník ZŠ: 36,3 %) a tretiaci (41,1 %, 2. ročník SŠ: 34,9 %, 1. ročník SŠ: 37,5 %). Túto skupinu osôb odmietli deviataci (12,7 %, 8. ročník ZŠ: 9,8 %, 7. ročník ZŠ: 12,9 %, 2. ročník SŠ: 12,9 %, 1. ročník SŠ: 12,9 %).

7. ročník ZŠ: 11,2 %) a všetci stredoškooláci (1. ročník SŠ: 12,1 %, 2. ročník SŠ: a 3. ročník SŠ: zhodne po 12,5 %). Nezaujím o Arabov deklarovali vo vyššej miere siedmci, ôsmaci (zhodne po 52,5 %, 9. ročník ZŠ: 45,8 %) a druháci (52,6 %, 1. ročník SŠ: 50,4 %, 3. ročník SŠ: 45,4 %). Prezentované zistenia potvrdili, že Arabov najlepšie prijali žiaci 9. ročníkov základných škôl. Najhoršia situácia bola zistená u druhákov.

Priateľský vzťah k Arabom vyjadrili častejšie gymnazisti (47,1 %, SOŠ: 32,7 %). Žiaci stredných odborných škôl ich vo vyššom počte vnímali nielen negatívne (SOŠ: 13,9 %, G: 11,3%), ale zároveň mali voči tejto skupine občanov aj indierentný postoj (SOŠ: 53,4 %, G: 41,6 %). Z uvedených zistení je zrejmé, že Arabov prijali lepšie gymnazisti než žiaci stredných odborných škôl.

Arabov si obľúbili respondenti z Bratislavského a z Nitrianskeho kraja. Nepriateľstvo voči nim pociťovali žiaci základných a stredných škôl žijúci v Trnavskom kraji. Nezaujím o Arabov uvádzali respondenti s trvalým bydliskom v Prešovskom kraji. Z prezentovaných výsledkov výskumu vyplynulo, že Arabov najpozitívnejšie vnímali opýtaní v Bratislavskom a v Nitrianskom kraji. Negatívny postoj voči nim mali mladí obyvatelia Trnavského kraja.

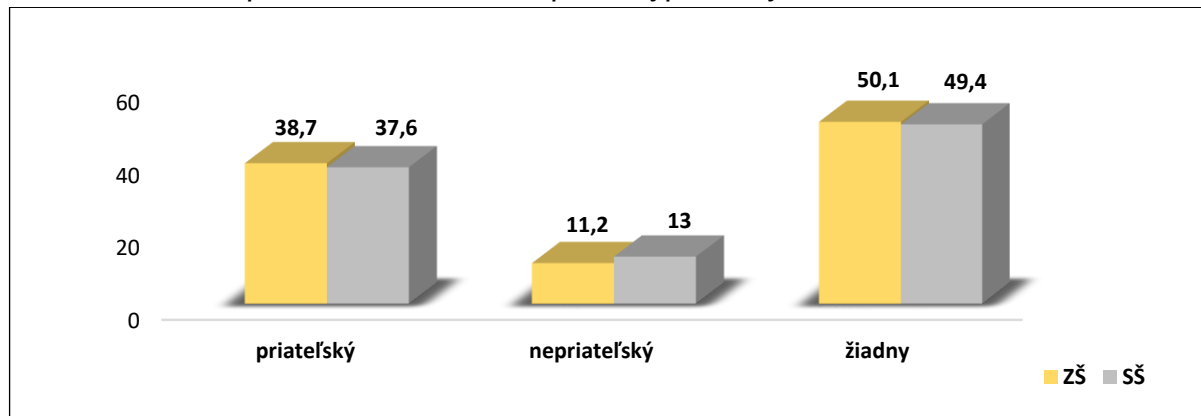
Tabuľka 8 Vzťah respondentov k Arabom podľa kraja

Vzťah	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
priateľský	46,6	32,4	32,7	46,6	35,8	42,6	32,7	32,2
nepriateľský	10,5	19,1	15,6	10,2	13,0	9,0	9,8	11,9
žiadny	42,9	48,5	51,7	43,2	51,2	48,4	57,5	55,9

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Priateľský vzťah k Arabom prezentovali častejšie žiaci základných škôl. Stredoškooláci pociťovali vo vyššej miere voči týmto osobám nepriateľstvo. Nezaujím o Arabov deklarovala asi polovica žiakov základných škôl a 49,4 % stredoškoolákov. Zistené údaje potvrdili, že žiaci základných škôl si k Arabom vybudovali lepší vzťah než stredoškooláci.

Graf 7 Vzťah respondentov k Arabom podľa typu školy

Ukrajinci

Priateľské vzťahy k osobám s touto národnosťou si vytvorilo 52,9 % dievčat a 43,2% chlapcov. Chlapci omnoho častejšie pociťovali voči Ukrajincom nepriateľstvo (chlapci: 16,7 %, dievčatá: 7,6 %). Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch skupín (chlapci: 40,1 %, dievčatá: 39,5 %) priznal, že osoby s touto národnosťou sú im ľahostajné. Zistené údaje ukázali, že dievčatá prijali Ukrajincom omnoho lepšie než chlapci.

Pozitívny postoj k osobám s ukrajinskou národnosťou deklarovali najčastejšie prváci (54,4 %, 2. ročník SŠ: 48,4 %, 3. ročník SŠ: 47,8 %, 7. ročník ZŠ: 41,5 %, 8. ročník ZŠ: 48,1 %, 9. ročník ZŠ: 46,8 %). Nepriateľstvo voči tejto skupine ľudí pociťovali deviataci (14,3 %, 8. ročník ZŠ: 9,6 %, 7. ročník ZŠ: 13,0 %) a prváci (14,0 %, 2. ročník SŠ: 11,2 %, 3. ročník SŠ: 11,4 %). Nezaujím a ľahostajnosť voči osobám s ukrajinskou národnosťou prezentovali najmladší opýtaní (7. ročník ZŠ: 45,5 %, 8. ročník ZŠ: 42,3 %, 9. ročník ZŠ: 38,9 %, 1. ročník SŠ: 31,6 %, 2. ročník SŠ: 40,4 %, 3. ročník SŠ: 40,8 %). Zo zistených údajov vyplýva, že k osobám s ukrajinskou národnosťou si vytvorili priateľské vzťahy žiaci 1. ročníkov stredných škôl. Najhoršia situácia bola zaregistrovaná u deviatakov.

Gymnazisti (58,0 %) si k Ukrajincom častejšie vybudovali kladný vzťah než žiaci stredných odborných škôl (48,0 %), ktorí vo vyššom počte mali voči týmto osobám nepriateľský (SOŠ: 12,9 %, G: 10,6 %) a indiferentný postoj (SOŠ: 41,1 %, G: 31,4 %). Tieto zistenia ukázali, že Ukrajincom si viac obľúbili gymnazisti než žiaci stredných odborných škôl.

Priateľský vzťah k Ukrajincom prezentovali najčastejšie mladí obyvatelia Žilinského, Bratislavského a Nitrianskeho kraja. Nepriateľský postoj voči tejto skupine osôb si vytvorili žiaci v Trnavskom kraji. Ukrajinci boli najčastejšie ľahostajní respondentom z Prešovského a z Košického kraja.

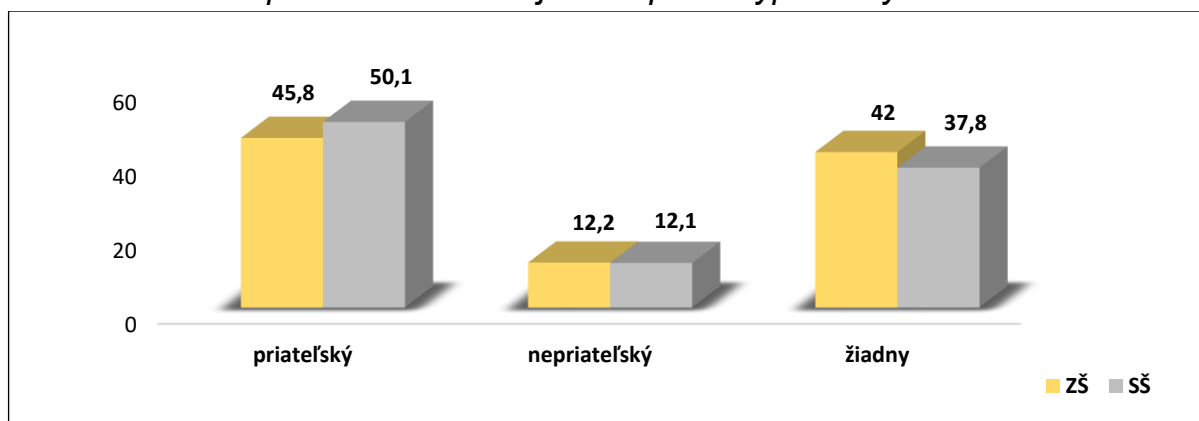
Tabuľka 9 Vzťah respondentov k Ukrajincom podľa kraja

Vzťah	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
priateľský	50,6	41,1	49,3	50,7	51,4	49,7	48,1	42,1
nepriateľský	12,2	19,9	10,9	9,1	10,6	9,7	10,1	16,1
žiadny	37,2	39,0	39,8	40,2	38,0	40,6	41,8	41,8

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Stredoškólači vnímali Ukrajincom pozitívnejšie než žiaci základných škôl, ktorí vo vyššom počte pociťovali voči tejto skupine osôb ľahostajnosť. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov škôl označil Ukrajincom za nepriateľov. Zo zistených dát je zrejmé, že osoby s ukrajinskou národnosťou lepšie prijali stredoškólači než žiaci základných škôl.

Graf 8 Vzťah respondentov k Ukrajincom podľa typu školy

Migranti

Až 33,5 % dievčat a 32,8 % chlapcov vnímalo migrantov pozitívne. Chlapci (18,2 %, dievčatá: 6,2 %) si k tejto skupine osôb vybudovali výrazne častejšie nepriateľské vzťahy, zatiaľ čo dievčatá (60,3 %, chlapci: 49,0 %) sa o nich nezaujímali. Zistené údaje ukázali, že dievčatá si častejšie vytvorili k utečencom dobré vzťahy. U chlapcov bol zistený výrazne vyšší počet opýtaných, ktorí na nich hľadeli nepriateľsky.

Utečencov pozitívne vnímali deviataci (36,7 %, 8. ročník ZŠ: 34,6 %, 7. ročník ZŠ: 26,3 %, 1. ročník SŠ: 35,1 %, 2. ročník SŠ: 30,1 %, 3. ročník SŠ: 34,9 %). Nepriateľstvo voči nim pociťovali tretiaci (14,5 %, 2. ročník SŠ: 13,8 %, 1. ročník SŠ: 12,7 %, 7. a 8. ročník ZŠ: zhodne po 9,3 %, 9. ročník ZŠ: 13,2 %). Žiaci 7. ročníkov (64,4 %, 8. ročník ZŠ a 2. ročník SŠ: zhodne po 56,1 %, 9. ročník ZŠ: 50,1 %, 1. ročník SŠ: 52,2 %, 3. ročník SŠ: 50,6 %) si vo vyššej miere nevytvorili k migrantom žiadny vzťah. Z uvedených zistení vyplynulo, že osoby, ktoré k nám prichádzajú nelegálne z krajín tretieho sveta priateľsky prijali deviataci. Najhoršia situácia bola zaznamenaná u tretiakov.

Nelegálnych migrantov omnoho pozitívnejšie vnímali gymnazisti (40,0 %, SOŠ: 29,6 %) než žiaci stredných odborných škôl, ktorí voči nim častejšie pociťovali nepriateľstvo (SOŠ: 14,1 %, G: 12,7 %) a ľahostajnosť (SOŠ: 56,3 %, G: 47,3 %).

Pozitívny vzťah k utečencom prezentovali najmä respondenti z Nitrianskeho a z Bratislavského kraja, v Prešovskom a v Košickom kraji rovnako odpovedala len viac než tretina respondentov. Bezproblémové spolužitie s touto skupinou obyvateľstva odmietli v Trnavskom kraji. Migranti boli ľahostajní mladým obyvateľom Prešovského kraja. Prezentované zistenia ukázali, že osoby, ktoré k nám nelegálne prichádzajú z krajín tretieho sveta najpozitívnejšie vnímali respondenti s trvalým bydliskom v Bratislavskom a v Nitrianskom kraji. Negatívny postoj voči tejto skupine obyvateľov deklarovali opýtaní žijúci v Trnavskom kraji.

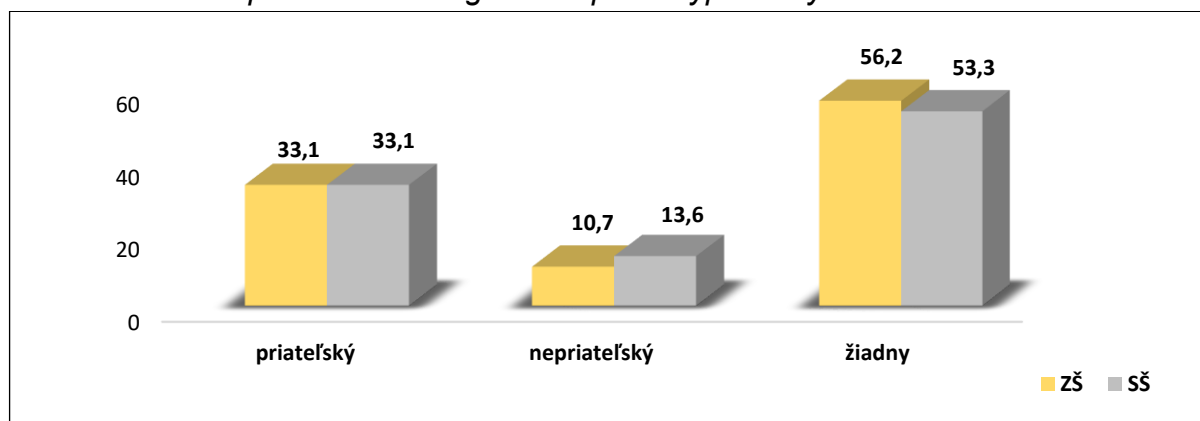
Tabuľka 10 Vzťah respondentov k migrantom podľa kraja

Vzťah	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
priateľský	40,1	28,6	30,3	40,6	31,4	34,9	28,5	27,5
nepriateľský	9,9	19,1	14,3	11,9	12,2	7,3	10,5	14,0
žiadny	50,0	52,3	55,4	47,5	56,4	57,8	61,0	58,5

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Približne rovnaký počet žiakov základných škôl aj stredoškolákov (zhodne po 33,1 %) pociťoval voči migrantom priateľstvo. Stredoškoláci (13,6 %, ZŠ: 10,7 %) vo vyššej miere deklarovali voči nim negatívne vzťahy, pričom žiaci základných škôl (56,2 %, SŠ: 53,3 %) sa o nich nezaujímal. Na základe uvedených zistení možno konštatovať, že utečencov prijali pozitívnejšie stredoškoláci než žiaci základných škôl.

Graf 9 Vzťah respondentov k migrantom podľa typu školy

Členovia komunity LGBTI+

Priateľský vzťah k osobám LGBTI+ si vytvorili častejšie dievčatá (48,0 %, chlapci: 44,6 %). Chlapci vo vyššej miere pociťovali voči nim nepriateľstvo (chlapci: 6,9 %, dievčatá: 3,4 %). Lahostajnosť prezentovalo až 41,8 % dievčat 37,8% chlapcov. Tieto zistenia ukázali, že osoby s inou sexuálnou orientáciou prijali pozitívnejšie dievčatá než chlapci.

Kladný vzťah k členom LGBTI+ komunity si vybudovali najčastejšie prváci (42,9 %, 2. ročník SŠ: 33,2 %, 3. ročník SŠ: 41,1 %, 7. ročník ZŠ: 23,5 %, 8. ročník ZŠ: 25,8 %, 9. ročník ZŠ: 32,7%). Neochotu pozerieť na osoby s inou sexuálnou orientáciou priateľsky vyjadrili deviataci (30,1 %, 8. ročník ZŠ: 24,6 %, 7. ročník ZŠ: 27,2 %, 1. ročník SŠ: 27,4 %, 2. ročník SŠ: 28,3%, 3. ročník SŠ: 23,3 %). Indiferentný postoj mali siedmci (49,3 %) a ôsmaci (49,6 %, 9. ročník ZŠ: 37,2 %, 1. ročník SŠ: 29,7 %, 2. ročník SŠ: 38,5 %, 3. ročník SŠ: 35,6 %). Zistené údaje potvrdili, že členov komunity LGBTI+ najpozitívnejšie vnímali žiaci 1. ročníkov stredných škôl. Najhoršia situácia bola zaregistrovaná u deviatakov.

Kladný vzťah k osobám s inou sexuálnou orientáciou prezentovali častejšie gymnazisti (46,4%, SOŠ: 34,7 %). Žiaci stredných odborných škôl pociťovali vo vyššej miere voči nim nepriateľstvo (SOŠ: 27,3 %, G: 24,7 %) a ľahostajnosť (SOŠ: 38,0 %, G: 28,9 %). Možno konštatovať, že negatívne postoje k členom komunity LGBTI+ si vo výrazne vyššej miere osvojili žiaci stredných odborných škôl než gymnazisti.

Priateľský vzťah k príslušníkom komunity LGBTI+ si vytvorili mladí obyvatelia Nitrianskeho a Banskobystrického kraja. Dobré spolužitie s touto skupinou odmietli žiaci v Trnavskom kraji. K osobám s inou sexuálnou orientáciou si nevytvorili žiadny vzťah respondenti z Košického kraja. Z uvedeného je zrejmé, že najvyšší počet opýtaných s nepriateľským postojom voči tejto skupine osôb bol zaznamenaný u žiakov v Trnavskom kraji. Respondenti z Nitrianskeho a z Banskobystrického kraja ich vnímali lepšie než ostatní.

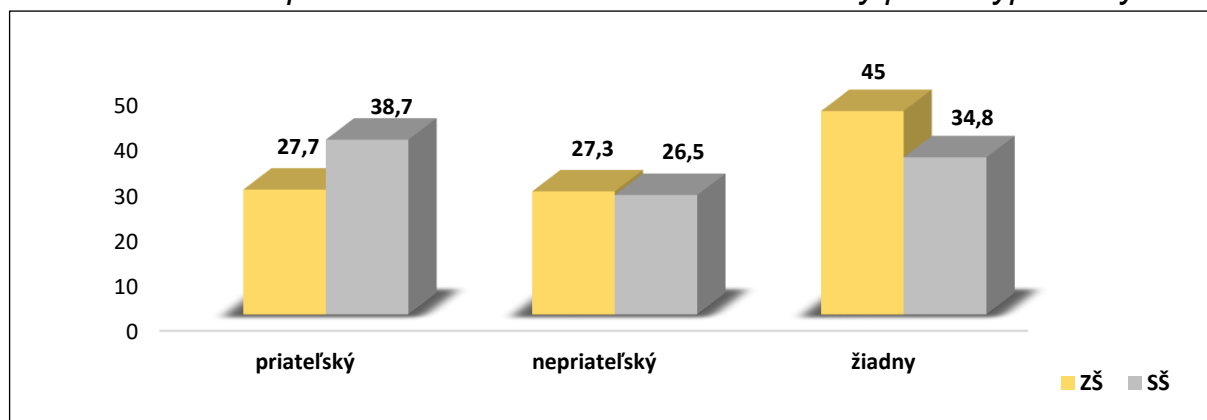
Tabuľka 11 Vzťah respondentov k členom LGBTI+ komunity podľa kraja

Vzťah	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
priateľský	37,0	28,2	24,8	41,8	32,5	42,6	29,0	28,4
nepriateľský	24,2	36,5	34,0	20,7	29,0	20,4	28,6	25,4
žiadny	38,8	35,3	41,2	37,5	38,5	37,0	42,4	46,2

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Stredoškólači prijali vo vyššom počte členov komunity LGBTI+ pozitívne. Žiaci základných škôl deklarovali voči nim vo vyššej miere nielen nepriateľstvo, ale aj ľahostajnosť a nezáujem. Zistené údaje potvrdili, že osoby s inou sexuálnou orientáciou vnímali lepšie stredoškólači než žiaci základných škôl.

Graf 10 Vzťah respondentov k členom LGBTI+ komunity podľa typu školy

Porovnanie údajov za roky 2010, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 a 2024

Prezentované zistenia potvrdili, že od roku 2010 sa zlepšili vzťahy respondentov k Maďarom (+17,5 p. b.), Rómom (+26,3 p. b.), Aziatom (+16,7 p. b.), Židom (+11,5 p. b.) a k černochoch (+8,9 p. b.).

Tabuľka 12 Komparácia údajov za roky 2010, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 a 2024

Skupiny	Roky								
Česi	2010	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2024
priateľský	79,7	81,7	78,8	75,4	78,4	85,6	82,3	81,0	78,8
nepriateľský	3,7	5,1	4,6	4,2	3,8	2,6	3,7	2,6	3,4
žiadny	16,6	13,2	16,6	20,4	17,8	11,8	14,0	16,4	17,8
Maďari	2010	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2024
priateľský	31,7	49,6	47,8	48,4	52,4	55,3	58,0	58,5	49,2
nepriateľský	24,8	15,1	10,9	9,5	9,8	8,0	7,9	7,7	13,9
žiadny	43,5	35,3	41,3	42,1	37,8	36,7	34,1	33,8	36,9
Rómovia	2010	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2024
priateľský	17,2	21,2	30,6	32,0	34,8	35,8	44,4	51,1	43,5
nepriateľský	38,1	38,2	26,3	23,5	18,2	17,8	15,2	9,6	17,2
žiadny	44,7	40,6	43,1	44,5	47,0	46,4	40,4	39,3	39,3
Aziati	2010	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2024
priateľský	34,7	42,5	36,1	37,5	44,1	45,5	55,4	56,8	51,4
nepriateľský	7,2	9,4	7,9	6,1	5,5	4,0	2,9	3,0	4,8
žiadny	58,1	48,1	56,0	56,4	50,4	50,5	41,7	40,2	43,8
Židia	2010	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2024
priateľský	27,2	29,9	26,7	29,8	36,1	35,8	45,0	46,4	38,7
nepriateľský	10,5	16,7	9,9	7,2	7,1	5,7	4,7	5,1	9,7
žiadny	62,3	53,4	63,4	63,0	56,8	58,5	50,3	48,5	51,6
Arabi	2010	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2024
priateľský	28,2	21,2	18,0	23,8	26,6	25,6	43,1	45,2	38,2
nepriateľský	10,1	28,2	19,2	14,1	14,8	9,4	6,3	6,1	12,1
žiadny	61,7	50,6	62,8	62,1	58,6	64,9	50,6	48,7	49,7
Ukrajinci	2010	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2024
priateľský	N	N	N	N	N	N	N	59,0	48,0
nepriateľský	N	N	N	N	N	N	N	7,0	12,2
žiadny	N	N	N	N	N	N	N	34,0	39,8
Černosi	2010	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2024
priateľský	46,4	48,7	44,3	44,7	51,2	N	N	61,2	55,3
nepriateľský	5,7	11,6	6,6	6,0	5,8	N	N	3,8	7,5
žiadny	47,9	39,7	49,1	49,3	43,0	N	N	35,0	37,2
Migranti	2010	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2024
priateľský	N	N	N	N	N	N	N	N	33,1
nepriateľský	N	N	N	N	N	N	N	N	12,2
žiadny	N	N	N	N	N	N	N	N	54,7
LGBTI+	2010	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2024
priateľský	N	N	N	N	N	N	N	N	33,3
nepriateľský	N	N	N	N	N	N	N	N	26,9
žiadny	N	N	N	N	N	N	N	N	39,8

N = nezisťovalo sa

U Čechov bol zaznamenaný mierny pokles počtu opýtaných, ktorí ich vnímali pozitívne (-0,9 p. b.) a stúpol počet žiakov, ktorým boli ľahostajní (+1,2 p. b.). U Arabov stúpol počet opýtaných, ktorí mali k nim vytvorené priateľské vzťahy (+10,0 p. b.), ale zároveň sa zvýšil aj počet respondentov, ktorí ich považovali

za nepriateľov (+2,0 p. b.). Najhoršia situácia bola zistená u Ukrajincov, kde od roku 2022 klesol počet žiakov, ktorí ich prijali kladne (-11,1 p. b.), ale zároveň sa zvýšil počet opýtaných, ktorí k nim pociťovali nepriateľstvo (+5,2 p. b.) a nezujem (+5,8 p. b.). Názory respondentov na spolužitie s nelegálnymi migrantami a s členmi LGBTI+ komunity nebolo možné porovnávať, pretože boli do dotazníku pridaní len v roku 2024.

Hlbšia analýza dát ukázala, že **od roku 2022** klesol počet respondentov, ktorí si vybudovali priateľské vzťahy k Čechom, Maďarom, Rómom, Aziatom, Židom, Arabom, Ukrajincom a k černochoch. U všetkých spomenutých skupín osôb bol evidovaný nárast počtu žiakov, ktorí voči nim pociťovali nepriateľstvo. U Čechov, Maďarov, Aziatov, Židov, Arabov, Ukrajincov a u černochoch bol zároveň zaznamenaný aj vyšší počet opýtaných, ktorí k nim nemali vytvorený žiadny vzťah. Iba u Rómov sa situácia od roku 2022 v danej oblasti nezmenila. Na základe prezentovaných výsledkov výskumu môžeme konštatovať, že vzťahy žiakov základných a stredných škôl voči príslušníkom rôznych národností a etnických skupín sa od roku 2022 zhoršili. Považujeme za dôležité, aby si títo mladí ľudia uvedomili, že vstupom Slovenska do Európskej únie a do NATO sa otvorilo svetu a je povinné plniť si povinnosti, ktoré mu z tohto členstva vyplývajú. Okrem toho sa v poslednom období sa na základe celosvetovej sociálno-politickej situácie zvýšil počet etnických skupín, ktoré žijú na Slovensku a je potrebné, aby Slováci túto novú situáciu akceptovali, naučili sa žiť v multikultúrnej spoločnosti a vedeli prijímať ľudí prichádzajúcich z iných krajín, z iného kultúrneho a sociálneho prostredia.

Záver

Z prezentovaných výsledkov výskumu vyplynulo, že tendencie vnímať cudzincov žijúcich na Slovensku častejšie negatívne prezentovali chlapci a žiaci stredných odborných škôl. Priateľstvo deklarovali vo vyššej miere dievčatá a gymnazisti. Z uvedeného je zrejmé, že určitá časť žiakov základných a stredných škôl nemá na osoby z minoritných skupín obyvateľstva vytvorený vlastný názor, preto pomerne často uvádzali, že títo ľudia sú im ľahostajní.

Výsledky výskumu ukázali, že väčšina žiakov základných a stredných škôl si vytvorila priateľské postoje k Čechom, černochoch, Maďarom, Aziatom, Rómom a k Ukrajincom. U Židov, Arabov, migrantov a členom LGBTI+ komunity prevládala počet opýtaných, ktorí k týmto skupinám ľudí nemali vytvorené žiadne vzťahy. Respondenti pociťovali nepriateľstvo najmä voči osobám s inou sexuálnou orientáciou a najpozitívnejšie prijali Čechov. Prezentované údaje zároveň potvrdili výraznejšie zhoršenie vzťahov žiakov základných a stredných škôl voči Ukrajincom napriek skutočnosti, že na ich území sa stále bojuje a výrazná väčšina z nich si našla prácu a ubytovanie, stali sa súčasťou nášho obyvateľstva a nespôsobujú problémy. Vo väčšine základných a stredných škôl pribudli v roku 2022 žiaci s ukrajinskou

národnosťou. Úlohou pedagógov je motivovať žiakov k tomu, aby im pomáhali začleniť sa do kolektívu a vytvoriť si s nimi kamarátske vzťahy tak, aby sa v našej krajine necítili osamotene. Úlohou multikultúrnej výchovy v školách je spoznávať rôzne tradičné aj nové subkultúry, naučiť sa akceptovať ich rozmanitosť, rozvíjať u žiakov toleranciu, rešpekt a prosociálne správanie vo vzťahu k týmto ľuďom.⁶

Na základe prezentovaných výsledkov výskumu môžeme konštatovať, že vzťahy žiakov základných a stredných škôl voči príslušníkom rôznych národností a etnických skupín sa od roku 2022 zhoršili. Túto skutočnosť zapríčinili najmä politici, ktorí svojimi výroky vnášajú nenávisť a nepriateľstvo medzi ľuďmi. Svoju úlohu majú v tejto oblasti aj rodičia, ktorí by mali svojim deťom dávať pozitívny príklad, aby ich pohľad na etnické skupiny nebol v budúcnosti negatívny.

Resumé

V článku sú prezentované výsledky výskumu realizovaného v roku 2024, ktorý bol zameraný na zistenie názorov žiakov základných a stredných škôl na extrémizmus. Pozornosť je venovaná najmä ich názorom na osoby odlišujúce sa od majoritnej skupiny obyvateľstva farbou pleti, národnosťou, sexuálnou orientáciou a pod.

Summary

This article presents the results of research conducted in 2024 to determine the views of primary and secondary school pupils on extremism. Attention is paid in particular to their views on persons differing from the majority population by skin colour, nationality, sexual orientation, etc.

Literatúra

Multikulturalizmus na Slovensku: Cesta k rozmanitosti a spolupráci. Dostupné na www.precitamsi.sk

PÉTIOVÁ, M.: Prejavy extrémizmu v základných a stredných školách z pohľadu žiakov. Záverečná správa z výskumu. Bratislava : CVTI SR, 2024

ŠIŠKOVÁ, T. a kol.: Výchova k toleranci a proti rasizmu. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-285-8, s. 33

Dostupné na www.statpedu.sk

⁶ Dostupné na www.statpedu.sk

Práca s mládežou v obci Nálepkovo

Úvod

V Nálepkove od roku 2023 pôsobí Rozvojový tím zamestnancov, ktorý je súčasťou národného projektu *Rozvojové tímy I. fáza*. Úrad vlády Slovenskej republiky/Úrad splnomocnenca vlády Slovenskej republiky (ďalej ÚV SR/ÚSVRK) pre rómske komunity je prijímateľom národného projektu Rozvojové tímy I. Jeho neodmysliteľnou súčasťou je i práca s mládežou. Vo všeobecnosti je to pilotný projekt so strategickým významom. Jeho hlavným cieľom je zabezpečenie integrovaného komplexného prístupu so zameraním na zlepšovanie životných podmienok a s dôrazom na charakter potrieb a špecifických problémov vybraných obcí.

Cieľom NP

je zabezpečiť podporu všetkým vekovým skupinám marginalizovaných rómskych komunit a celej sídelnej komunite v oblastiach definovaných v Stratégií rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030 (vzdelávanie, zamestnanosť, bývanie a boj s protirómskym rasizmom) prostredníctvom integrovaného komplexného prístupu.

Mládež

Rozvojový tím sa zaoberá podporou rozvoja obce a zlepšením životných podmienok jej obyvateľov. V marci 2024 sa uskutočnilo komunitné fórum, kde sa obyvatelia stretli s odborníkmi a diskutovali o rôznych témach – bývaní, zamestnanosti, vzdelávaní a protirómskom rasizme. Komunitné fórum bolo zamerané na aktuálny stav a budúci rozvoj obce, vrátane infraštruktúry a vzdelávania. Obyvatelia prejavili veľký záujem a ochotu spolupracovať na rozvojovom pláne obce. Rozvojový pracovník pre mládež podporuje neformálne vzdelávanie v oblasti práce s mládežou a voľnočasových aktivít.

Mládež je všeobecný pojem, ktorý sa používa na vyjadrenie počiatočných fáz života jednotlivca, označuje mladých ľudí, ktorí ešte nedosiahli dospelosť. Je to čas medzi detstvom a dospelosťou, čas energie, sviežosti, pozitívneho

myslenia, odvahy, fyzickej sily. Dospievanie je zvyčajne spojené s fyzickými a psychickými zmenami, pubertou, hormonálnymi a biologickými zmenami. Mládež je všeobecný pojem, ktorým sa dá opísať postoj, aj vek jednotlivca.

Seberealizácia mladého človeka v povolání predstavuje v súčasnosti veľmi významný činiteľ. Práca bola v minulosti chápaná ako povinnosť. V súčasnosti okrem toho, že slúži na získanie financií, ktoré nám uľahčujú život, ponúka nám aj priestor na nadväzovanie nových kontaktov, seberealizáciu či sebaaktualizáciu. Postavenie rómskej mládeže má svoje miesto v našej spoločnosti. Rómska mládež má svoje špecifiká, talent na hudbu, tanec, spev a na iné druhy umenia. A práve rozvojový pracovník pre mládež sa snaží v spolupráci s inými zamestnancami poskytnúť pomoc a podporu mladým ľuďom.

Aktivity

Rozvojový tím pre mládež v Nálepke kladie dôraz na prácu s mládežou, čo sa prejavuje v uskutočňovaní skupinových aktivít a hudobno-tanečných vystúpení. Prispôsobené sú rôznym vekovým kategóriám a zameriavajú sa na rozvoj talentov a zachovanie kultúrnych tradícií. Jedným z hlavných cieľov je podpora neformálneho vzdelávania a voľnočasových aktivít, ktoré prispievajú k osobnému rozvoju mládeže mimo tradičného školského prostredia. Organizuje sa široká škála kultúrnych, športových a vzdelávacích programov, ktoré poskytujú mladým ľuďom možnosť objaviť a rozvíjať svoje záujmy a schopnosti. V skupine pracuje 12 mladých ľudí.

Zároveň sa angažujeme v podpore ukončenia stredného odborného vzdelávania. Spolupracujeme so strednými školami – SOŠ Prakovce a Spojenou školou internátnou Prakovce, aby sme zabezpečili dostatočné zdroje pre žiakov a mohli úspešne absolvovať svoje štúdium, a tak sa lepšie pripraviť na budúce kroky v ich profesionálnom živote. Pri našej práci systematicky mapujeme potreby a problémy mládeže v našej komunite. Pravidelne analyzujeme situáciu mladých ľudí, aby sme lepšie pochopili ich aktuálne potreby a mohli adekvátne reagovať na ich požiadavky a problémy. Mládež najčastejšie prejavuje záujem o spev, tanec a športové aktivity (futbal, florbal).

Rozvojový tím spolupracuje s organizáciami, inštitúciami, vrátane oddelenia požiarnej prevencie Okresného riaditeľstva HaZZ v Spišskej Novej Vsi, Obvodného oddelenia PZ SR Nálepke, RÚVZ SNV ZVI, rómskeho špecialistu a Jednoty dôchodcov, a tak pomáhajú uľahčiť ťažkú životnú situáciu i osirelým deťom. Poskytuje im možnosti na pobyt v rekreačných zariadeniach, čím dávame priestor na oddych a regeneráciu.

Naše aktivity sú odrazom našej snahy podporovať a pomáhať našej komunite v rôznych aspektoch života. Veríme, že každý zásah, malý či veľký, prispieva k lepšej budúcnosti pre všetkých. Rozvojový tím uskutočňuje aj preventívne

aktivity, napríklad prednášku o šikanovaní a drogovej závislosti v spolupráci so základnou školou.

Záver

Na záver nášho príspevku môžeme konštatovať, že práca s mládežou v Rozvojovom tíme má svoje nezastupiteľné miesto, pretože podporuje sociálnu mobilitu, sprostredkuje kontakt so širším okolím a inštitúciami, podporuje oblasti záujmovej činnosti a zmysluplné trávenie voľného času. Jednotlivé oblasti záujmovej činnosti pomáhajú pri rozvíjaní talentu a schopností, ktoré môžu byť užitočné aj pri uplatnení sa na trhu práce. Dôležitou súčasťou je i podpora vzdelávania a zvyšovanie kvalifikácie prostredníctvom poradenských aktivít.

Jozef Mako
NPRTI Nálepko
nalepkovonprti@gmail.com

Denisa Selická
Úrad vlády SR
Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity
denisa.selicka@vlada.gov.sk

Babiaková, Kristína – Lizák, Juraj – Zummerová, Zuzana:

Právne predpisy pre prácu s mládežou

Slovenský skauting, 2024

Publikácia je knižným súhrnom legislatívnych noriem v oblasti práce s mládežou v Slovenskej republike. Okrem samotnej prezentácie legislatívnych noriem predkladá aplikáciu zákonov a vyhlášok, ktoré prácu s mládežou nielen ovplyvňujú, ale majú na jej kvalitu, obsah a formy priamy dopad. Publikácia upozorňuje na osobitné postavenie dieťaťa v slovenskom právnom poriadku, predstavuje jeho práva a povinnosti, ale aj práva a povinnosti osôb, ktoré s ním prichádzajú do kontaktu, alebo do starostlivosti ktorých bolo zverené.

Okrem právnych kontextov postavenia dieťaťa a mladého človeka odpovedá na otázky, s ktorými sa pri práci s mládežou stretávajú odborníci a odborníčky z pomáhajúcich profesií, učitelia a učiteľky, pracovníci s mládežou a mládežnícki vedúci, ako aj ďalší realizátori voľnočasových aktivít a iní. Zároveň vecnosť, jasnosť a najmä zrozumiteľnosť, ktorou je publikácia písaná, je vhodná a zaujímavá aj pre rodičov, či zákonných zástupcov detí a mladých ľudí. Porozumenie podporujú aj príklady z praxe, na základe ktorých autori vysvetľujú aplikáciu právnych ustanovení. V publikácii sú spracované témy, napríklad dieťa a jeho definovanie v právnom poriadku, právna subjektivita dieťaťa, svojprávnosť dieťaťa byť zodpovedným za svoje rozhodnutia, občianskoprávna zodpovednosť maloletého dieťaťa, náležitý dohľad, trestnoprávna zodpovednosť dieťaťa, dieťa ako poškodený, združovanie detí a ich členstvo v občianskom združení, pracovnoprávne vzťahy v práci s deťmi, dobrovoľníctvo a pracovné voľno podľa Zákonníka práce, právna regulácia organizovania akcií pre deti a mládež, spracovanie a ochrana osobných údajov, ako aj osobitné pravidlá ochrany prírody.

O praktickosti a využiteľnosti obsahu publikácie môžeme uviesť konkrétny príklad, napr. v kapitole o organizácii táborov (zotavovacie podujatie dlhšie ako 4 dni) si čitateľ alebo čitateľka môže vyjasniť viaceré dilemy, s ktorými sa organizácie pracujúce s mládežou v praxi stretávajú. Publikácia je prehľadne spracovaná, umožňuje rýchlu orientáciu v obsahu jednotlivých kapitol.

Janka Šolcová
Katedra sociálnej práce, Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici

Pokyny pre autorov

Časopis *Mládež a spoločnosť* uverejňuje články, ktoré sú výsledkom vlastnej činnosti autora. Redakcia predkladá príspevky na posúdenie oponentovi. Rukopisy sa nevracajú. Za obsah textov zodpovedajú autori. Vydavateľ si vyhradzuje právo na formálnu a jazykovú úpravu textu.

Autor článku zodpovedá za to, že rukopis, ani jeho súvislejšie pasáže, neboli nikde publikované a nie sú zaslané do redakcie iného časopisu. V prípade uverejnenia článku v časopise *Mládež a spoločnosť* nebude príspevok znovu publikovaný bez súhlasu vydavateľa.

Pri zasielaní príspevkov prosíme o dodržanie nasledovných pokynov:

- ▶ Príspevky zasielajte vo formáte .doc, .docx, alebo .rtf bez zalomenia riadkov a strán. V prípade programu MS Word používajte implicitnú šablónu „normal“. Nepoužívajte automatické formátovanie, špeciálne fonty, vlastné šablóny a pod., grafickú úpravu jednotnú pre všetky príspevky urobí redakcia.
- ▶ Tabuľky, schémy a grafy môžete zaradiť priamo do textu. Grafy by mali byť vo formáte xls/.xlsx.
- ▶ V odkazoch na literatúru uvádzajte pramene v abecednom poradí. Uveďte iba tie, na ktoré sa v texte odvolávate. Literatúru upravte podľa citačnej normy ISO 690.
- ▶ K rukopisu (okrem informácií a recenzií) pripojte názov príspevku, abstrakt a kľúčové slová v slovenskom a anglickom jazyku.
- ▶ Na konci príspevku uveďte svoje meno, adresu pracoviska a e-mailovú adresu.
- ▶ Celkový rozsah príspevku by nemal prekročiť 20 000 znakov (s medzerami).
- ▶ Autor na konci príspevku napíše prehlásenie, že tento text nebol nikde inde uverejnený.

Príspevky posielajte elektronicky na adresu: *marianna.petiova@cvtisr.sk*.